

Temes i mites

Àmbit de la Comunicació

SUMARI

ORGANITZACIÓ DELS MÒDULS I LES UNITATS	7
INTRODUCCIÓ	9
PUNT DE PARTIDA	11
UNITAT 1 L'AMOR I EL PAS DEL TEMPS	
QUÈ APRENDRÀS?	14
CONTINGUTS	15
ACTIVITATS D'APRENTATGE	30
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	40
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	45
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	51
QUÈ HAS TREBALLAT?	54
COM HO PORTO?	55
UNITAT 2 EL PAISATGE	
QUÈ APRENDRÀS?	57
CONTINGUTS	58
ACTIVITATS D'APRENTATGE	70
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	78
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	83
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	89
QUÈ HAS TREBALLAT?	92
COM HO PORTO?	93
UNITAT 3 MITES I LLEGENDES	
QUÈ APRENDRÀS?	95
CONTINGUTS	96
ACTIVITATS D'APRENTATGE	106
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	114
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	118
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	123
QUÈ HAS TREBALLAT?	126
COM HO PORTO?	127
UNITAT 4 LITERATURA UNIVERSAL	
QUÈ APRENDRÀS?	129
CONTINGUTS	130
ACTIVITATS D'APRENTATGE	145
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	152

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	158
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	163
QUÈ HAS TREBALLAT?	167
COM HO PORTO?	168

ANNEXOS

ANNEX 1	169
---------	-----

A l'inici del **mòdul** trobaràs sempre dos apartats:

Introducció del mòdul:

És la presentació del mòdul. Ens situa en quin nivell es troba, si és comú o opcional i en quines unitats es divideix. (Unitat 1: El text periodístic, Unitat 2...). També hi trobaràs un quadre amb els continguts de cada unitat.

Punt de partida:

Situa i fa reflexionar sobre els aspectes que es treballaran en el mòdul. Serveix per preguntar-te què saps sobre el tema que es tractarà abans de començar les utilitats.

Cada **unitat** didàctica està estructurada en:

Què aprendràs?:

Són els objectius que es treballaran en la unitat i que al final hauràs d'haver assolit. Inclou també l'apartat Com ho trobaràs?, on hi ha els continguts de la unitat.

Bloc de continguts

- 1. PER APRENDRE:** Continguts relacionats amb el tema central de la unitat.
- 2. LLENGUA I SOCIETAT:** Continguts que relacionen el tema central de la unitat amb continguts lingüístics i sociolingüístics.
- 3. GRÀMATICA:** Aspectes relacionats amb l'ortografia, la morfologia i la sintaxi que són necessaris per treballar el tema central de la unitat. Les explicacions que fan referència a la gramàtica i a l'ortografia castellana s'han escrit en aquesta llengua i van precedides al començament pel símbol ▼ i finalitzen amb el símbol ▲.
- 4. LÈXIC:** Continguts i estratègies per aplicar i millorar la comprensió i producció de les paraules i el seu significat.

Bloc d'activitats

ACTIVITATS D'APRENTATGE: Contenen activitats per practicar els continguts que s'expliquen en el bloc de continguts. Les activitats d'aprenentatge estan separades pels mateixos apartats del bloc de continguts (*Per aprendre, Llengua i societat, Gramàtica i Lèxic*).

ACTIVITATS D'AVUACIÓ: Són activitats que engloben tots els aspectes que s'han treballat en la unitat i representen la consolidació dels objectius plantejats al principi d'aquesta.

Bloc de solucions

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE: Inclou les respostes de les activitats d'aprenentatge.

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ: Són les respostes de les activitats d'avaluació.

Què has treballat?:

És un mapa conceptual que resumeix els continguts que s'han estudiat en la unitat, serveix per recordar breument tot el que s'ha après.

Com ho porto?:

És un quadre d'autoavaluació que indica si s'han assolit els objectius de la unitat en relació amb les activitats.

El mòdul que tens a les mans es titula *Temes i mites* i és el primer mòdul del segon nivell de l'àmbit de la comunicació del GES.

MÒDULS COMUNS	
1. La premsa 2. Comprensió oral 3. Textos escrits 4. Llegir per...	Nivell 1
5. Temes i mites 6. Lectura de la imatge 7. Comentari de textos no literaris	Nivell 2
8. Teatre 9. Club del llibre 10. Cinefòrum	Nivell 3

Aquest mòdul està format per quatre unitats didàctiques:

Unitat 1 L'amor i el pas del temps

Unitat 2 El paisatge

Unitat 3 Mites i llegendes

Unitat 4 Literatura medieval

Annex 1 Qüestions de gramàtica catalana i castellana

Quadre de continguts **MÒDUL 05 TEMES I MITES**

	Unitat 1	Unitat 2	Unitat 3	Unitat 4
Per aprendre	Els temes literaris: l'amor i el pas del temps.	Els temes literaris: el paisatge.	El mite. La llegenda.	La literatura de l'edat mitjana al segle xv.
Llengua i societat	L'origen de les llengües.	Les famílies lingüístiques.	L'origen de les llengües romàniques.	Les llengües romàniques.
Gramàtica	Elements del discurs. Les categories gramaticals. Gènere i nombre dels noms i els adjectius. Separació de síl·labes. Dígrafs. El diftong i el hiat.	L'oració: subjecte i predicat. Les estructures sintàctiques. El sintagma i les funcions. Paraules agudes, planes i esdrúixoles. Accentuació.	El sintagma nominal: nucli, determinants i complements. L'article. L'apòstrof. La contracció. La dièresi.	El sintagma verbal: nucli i complements (CD, CI, CPrep, CC) L'accent diacrític.
Lèxic	Formació de neologismes.	Derivació: prefix i infix.	Derivació: sufix.	Composició i cultismes.

Per començar el mòdul et presentem una bateria de preguntes per introduir-te als continguts que hi trobaràs. D'aquesta manera podràs veure què saps sobre el tema.

Marca amb una creueta segons el que sàpigues:

	Em sona	Em sembla que ho sé	Ho sabria explicar
Abans de començar el mòdul...			
Sé què és un tema literari?			
Conec alguns temes literaris que són molt recurrents en les obres literàries?			
Sé reconèixer temes com l'amor, el pas del temps i el paisatge en textos literaris?			
Sé què és un mite?			
Sé què és una llegenda?			
Sé quin tipus de literatura catalana i castellana es va produir durant l'edat mitjana?			
Sé quin és l'origen de les llengües?			
Sé què són les famílies lingüístiques?			
Sé quin és l'origen de les llengües romàniques?			
Sé quines són les llengües romàniques?			

	Em sona	Em sembla que ho sé	Ho sabria explicar
Abans de començar el mòdul...			
Sé identificar les categories gramaticals?			
Sé separar el subjecte i el predicat de les oracions?			
Sé reconèixer diferents tipus de sintagmes i les seves parts?			
Sé analitzar sintàcticament oracions simples?			
Sé accentuar correctament?			
Sé usar correctament l'article, l'apòstrof i la contracció?			
Sé escriure correctament el gènere i el nombre de noms i adjectius?			
Sé què és un neologisme?			
Sé crear nous mots a partir de la derivació?			
Sé què és un prefix, un infix i un sufix?			
Sé crear mots compostos?			
Sé reconèixer alguns cultismes?			

Unitat 1

13

L'AMOR I EL PAS DEL TEMPS

UNITAT 1 L'AMOR I EL PAS DEL TEMPS

Comunicació 5. TEMES I MITES

QUÈ APRENDRÀS?

En aquesta unitat t'endinsaràs en el món de la literatura, concretament en aquells textos que tracten el tema de l'amor i el pas del temps. Al final de la unitat podràs:

- Comparar diferents visions sobre el tema de l'amor en els textos literaris.
- Llegir i comprendre textos literaris on es tracti el tema del pas del temps i els seus tòpics.
- Tenir curiositat per a conèixer l'origen de les llengües i la diversitat lingüística.
- Identificar la categoria gramatical de les paraules d'una oració.
- Canviar el gènere i el nombre de noms i adjectius.
- Separar les síl·labes de les paraules.
- Reconèixer els diftongs i els hiats.
- Conèixer com es formen els neologismes.

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- Temes literaris:
  - L'amor
  - El pas del temps

LLENGUA I SOCIETAT

- L'origen de les llengües i la diversitat lingüística

GRAMÀTICA

- Elements del discurs
- Les categories gramaticals
- El gènere i el nombre dels noms i els adjectius
- Separació de síl·labes
- El diftong i el hiat

LÈXIC

- Formació de neologismes

1. PER APRENDRE

De què tracta la literatura?

Els textos literaris es divideixen en gèneres, segons la seva estructura formal i el tractament del contingut o el tema:

Narrativa: Un narrador explica una història imaginada o real.

Dramàtic o teatre: Obres en forma dialogada, escrites per ser representades davant d'un públic en un escenari.

Lírica o poesia: Expressa els sentiments del jo poètic de l'autor i es caracteritza per l'ús del vers i la rima.

Assaig: Textos literaris que tracten temes d'interès general des del punt de vista de l'autor amb la finalitat d'informar el lector.

La literatura tracta temes que han interessat l'ésser humà des de sempre. Els temes literaris es poden agrupar en quatre grans conceptes: l'amor, el pas del temps, la mort i el paisatge.

Abans de començar a treballar els períodes bàsics de la literatura catalana i castellana, parlarem del tractament que han rebut aquests temes al llarg de la història la literatura.

Les relacions amb els altres: l'amor

Segur que pots imaginar que el sentiment amorós és comú a tots els éssers humans: les relacions d'amistat, d'amor o de desig amb els altres éssers marquen la nostra vida. Per aquest motiu, en la literatura, l'amor és un tema recurrent i etern. Molts autors han reflexionat sobre l'amor i la passió en poemes, novel·les i assaigs.

Si ens remuntem als inicis dels textos escrits, veurem que la mitologia grega compta amb la deessa de l'amor, Afrodita i amb Eros, déu de l'amor desitjat, nom del qual prové l'adjectiu «eròtic».

Mitologia grega i romana

Afrodita: Era la deessa més bella de l'Olimp; els romans la veneraren amb el nom de Venus. El seu rostre i el seu cos eren perfectes; tenia els cabells llargs i rossos com un fil d'or; la seva mirada era tan seductora que ningú no gosava resistir-se al seus desigs. Era alegre, innocent i alhora perversa; el seu poder de seducció afectava tant els homes com els déus.

Eros: Fill d'Afrodita, anomenat també Cupido. Era un nen capriciós que disparava les seves fletxes del desig i la passió sobre les persones que ell volia, causant-los la felicitat o el desamor.

La concepció de l'amor i de l'ésser estimat ha anat canviant segons les èpoques i les modes.

Els primers poetes catalans de l'edat mitjana componien les seves obres per ser cantades; eren anomenats trobadors. Escrivien en occità, que és una llengua que encara es parla al sud de França.

Els trobadors acostumaven a ser nobles instruïts o homes que vivien a la cort fent composicions. Recollien les seves obres en cançoners i, després, els joglars (artistes ambulants que anaven per les places dels pobles) les recitaven. Els poemes de temàtica amorosa són dedicats a dames de la cort; per això parlem del tòpic de **l'amor cortès**. El trobador canta a una dama perfecta i idealitzada que rep el nom de **midons** (vol dir literalment «el meu senyor»), amb la qual manté una relació d'esclavatge i servei, com el vassall o el servent se sotmetia al senyor feudal de la societat medieval.

Llegeix aquesta cançó del trobador Guillem de Cabestany i veuràs com el poeta se sotmet a la dama estimada (midons), que per a ell és la més bella i inaccessible:

Més bella no n'ha fet el Crist:
cos preciós, dels ulls regal,
blanc i fi, com mai no s'ha vist ...
Tan bella és, que en resto trist,
car ella en mi no para esment
(...)
Perquè midons torna valent
el desvalgut i el malcontent.

(Guillem de Cabestany, trobador del segle XIII)

A Itàlia, durant els segles XIII i XIV, els poetes Dant i Petrarca es refereixen en les seves composicions amoroses a una dona idealitzada i perfecta. L'estimada és com un àngel, un ésser sense les febleses humanes.

Ausiàs March, poeta valencià del segle XV, en canvi, humanitza la dama en els seus poemes. Presenta l'estimada com una dona real, amb virtuts i defectes, que és capaç de provocar en el poeta sentiments de felicitat i també de dolor.

LLIR ENTRE CARDS

Llir entre cards, dins mi porte un forn
Coent un pa d'una dolça sabor,
I aquell mateix sent de gran amargor;
Tot això em pren deu hores en lo jorn.

La poesia d'Ausiàs March no és fàcil de llegir; per això en fem una versió en prosa, que facilitarà la lectura del text original:
Lliri entre cards, dins meu porto un forn que cou un pa que té un sabor dolç però també una gran amargor. Tot això m'ocupa deu hores cada dia.

En aquesta estrofa del poema *Llir entre cards* veiem que el poeta parla del sentiment amorós, que li provoca sentiments oposats, amargor i dolçor, i com aquest sentiment ocupa sempre el seu pensament.

La concepció de l'amor anirà evolucionant amb els segles. En el **XIX**, amb el **romanticisme**, l'exaltació de la llibertat es converteix en el valor més important. La recerca de l'amor esdevé un ideal impossible i tràgic.

També n'és un representant, en la literatura castellana, **Gustavo Adolfo Bécquer**. L'amor és l'eix de gran part de la seva poesia i l'expressa amb tristesa i nostàlgia:

Tu pupila es azul, y cuando ríes
su claridad suave me recuerda
el trémulo fulgor de la mañana
que en el mar se refleja.

Tu pupila es azul, y cuando lloras,
las transparentes lágrimas en ella
se me figuran gotas de rocío
sobre un violeta.

(*Rimas y leyendas*)

En aquest poema de **Joan Maragall** l'amor és sinònim de dolor i absència:

Nodreix l'amor de pensament i absència,
i així traurà meravellosa flor;
menysprea el pas de tota complacència
que no et vinga per via del dolor.
No esperis altre do que el de tes llàgrimes
ni vulles més consol que els teus sospirs...

El segle **xx** ha estat una època de grans canvis socioeconòmics, polítics i tecnològics. En el tractament de l'amor com a tema literari hi ha una absoluta varietat i llibertat. L'erotisme i l'exaltació de l'amor sensual apareixen tant en textos narratius com en poesia. El sexe no és un tema tabú, sinó una part de la vida, i és tractat amb naturalitat en la literatura.

En aquest poema l'autor, **Salvat-Papasseit** descriu l'amor físic i el plaer d'estar amb la dona estimada:

SOTA EL MEU LLAVI EL SEU

Sota el meu llavi el seu, com el foc i la brasa,
la seda dels seus rulls com el pecat mes dolç
-i l'espatlla ben nua

ben blanca

l'ombra corba

incitant

de l'esguard:

encara un altre bes

un altre

un altre

– quin perfum de magnòlia el seu pit odorant!

(Joan Salvat-Papasseit, *El poema de la rosa als llavis*.
Ed. Ariel 1923)

Fixa't en la forma del poema. Per reforçar la intensitat de l'amor, el poeta utilitza diferents recursos expressius:

Comparacions:

Sota el meu llavi el seu, **com el foc i la brasa**,
la seda dels seus rulls **com el pecat mes dolç**

Repeticions:

i l'espatlla **ben nua**
ben blanca

encara **un altre bes**
un altre
un altre

Metàfores:

Per descriure la mirada que el sedueix:

l'ombra corba
incitant
de l'esguard

Per descriure el pit de l'estimada:

– quin **perfum de magnòlia** el seu pit odorant!

Hem parlat dels sentiments contradictoris que provoca l'amor: patiment, alegria, dolor o desig. De vegades, però, les relacions amb els éssers estimats són complicades. La inquietud i el malestar que genera la rutina, els conflictes que sorgeixen quan les persones que ens envolten ens semblen estranyes en lloc de conegudes, és un tema que tracten sovint els autors moderns.

La impossibilitat de comunicar-se amb els altres, la dificultat que moltes vegades experimenta l'home actual d'expressar els seus sentiments, la sensació de sentir-se sol en qualsevol situació quotidiana són uns temes recurrents en la literatura actual.

Llegeix aquest fragment teatral de l'autor **Josep Maria Benet i Jornet**, en què es veu l'allunyament que pateixen un home i una dona després d'uns quants anys d'estar junts:

(Una vivenda familiar, no gaire gran, situada lluny de la ciutat. Hi ha una taula i pot haver-hi una finestra per on entra la claror d'aquest dia sense sol. Ella és fa una llista per anar a comprar i el marit té una caixa d'eines a les mans.)

EL MARIT: *(distret)* ¿Què tens?

ELLA: No ho sé. *(Pausa.)* M'avorreixo. *(Pausa.)* Tu em poses nerviosa, però ja m'hi hauria d'haver acostumat.

(...)

ELLA: Tampoc no és que estigui exactament deprimida. Una depressió no ho és.

EL MARIT: Doncs deu ser el dia.

ELLA: No sé per què te'n parlo. No és avui. Fa mesos que estic igual. Tu ets feliç, oi?

EL MARIT: ¿Jo?

ELLA: Sí que ho ets. Alguna complicació a la feina; però, fora d'això, feliç.

EL MARIT: ¿D'on t'ho has tret?

ELLA: Un dia m'agradaria sentir com em claves un crit.

EL MARIT: ¡Au!

ELLA: Ho preferiria

EL MARIT: No em busquis les pessigolles.

ELLA: De debò.

EL MARIT: ¿Hi has escrit el tabac, a la llista?

ELLA: Un crit, no ho sé, per variar.

(*Desig*, Josep Maria Benet i Jornet, 1991. Ed. 3 i 4)

En les activitats d'aprenentatge treballaràs el contingut dels textos citats en tota aquesta unitat.

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2, 3, 4, 5 i 6)

El pas del temps

Moltes vegades ens sorprenem dient aquestes paraules: Com passa el temps! Sovint recordem moments bons o dolents de la nostra vida: el temps i els seus efectes ens fan reflexionar, i la joventut és un valor cada cop més important que volem conservar. D'altra banda, la gent gran, que n'han vistes de tots colors, són també una part important i activa de la societat.

El pas del temps com a fet inexorable que s'enduu la joventut i ens porta cap a la mort és un altre tema recurrent en la literatura. Hi ha una sèrie de tòpics literaris relacionats amb el temps. **S'anomenen tòpics literaris uns temes reiteratius que tenen l'origen en els autors llatins.** Aquests clíxés tenen un nom llatí i són uns motius literaris que han estat constantment tractats en la literatura i actualitzats per autors de totes les èpoques. Saber-los reconèixer és important per entendre el contingut del textos literaris.

Tòpics literaris relacionats amb el pas del temps:

- **Carpe diem**, que en llatí vol dir «aprofita el moment», viu el dia d'avui. Són els últims versos d'un poema d'Horaci, poeta romà del segle I aC. Els poemes que tracten el tema del *carpe diem* inviten el lector a gaudir del moment present, perquè la vida i la joventut passen de pressa.

Carpe diem

Aprofita aquest moment. Oblida
els camins que t'han dut fins aquí
i la foscor que, davant teu, amenaça

amb el no-res. Aquest cos que dorm
i que s'agafa de la teva mà entre somnis
és llum en la llum i et fereix
com el vent que infla la vela i t'extasia.
Oblida la nit, oblida les fulles d'octubre,
vine, asseu-te feliç, als meus genolls.
Escolta les gotes timbalejant als vidres
i deixa que el cor malmès se t'arrauleixi
oblidat del temps, dels infortunis,
vora aquest son bellíssim que et fa viure.

(Francesc Parcerissas, *Focs d'octubre*. Ed. Quaderns Crema)

- **Tempus fugit** (el temps que fuig) és un altre tema que tracta sobre el temps fugisser, que tot ho controla i tot ho canvia. L'escriptor es queixa que l'home no pot fer res més que seguir el pas dels esdeveniments fins al moment de la mort.

El poeta Jorge Manrique, en la seva obra *Coplas a la muerte de su padre*, reflecteix la preocupació medieval pel tema de la mort. La mort del seu pare li inspirà un seguit de versos sobre la fugacitat de la vida i l'arribada de la mort inexorable:

Recuerde el alma dormida,
avive el seso y despierte,
contemplando
cómo se pasa la vida,
cómo se viene la muerte
tan callando;

L'estrofa més coneguda és aquesta:

Nuestras vidas son los ríos
que van a dar en la mar,
que es el morir.
Allí van los señoríos
derechos a se acabar
e consumir.

Durant l'edat mitjana l'home occidental es trobava en mans de Déu i no se sentia amo del seu destí; havia vingut al món a patir per obtenir el premi de la vida eterna després de la mort. Amb el moviment cultural i artístic anomenat Renaixement (segle XV) aquesta concepció de la vida com a patiment dóna pas a l'humanisme, una nova filosofia en què l'ésser humà és el centre de la creació. A partir d'aquí l'home vol ser recordat més enllà de la seva època, i la creació artística, com l'escriptura, per exemple, li permet defugir l'oblit que representa la mort.

- **Ubi sunt** (en català «on són?») és un altre tòpic literari relacionat amb la recerca de la innocència, la força i la felicitat del temps passat.

La consciència del pas del temps ha estat un dels motius més recurrents també en la literatura del segle xx i en l'actual. Molts autors han parlat del record de la infantesa i la joventut perdudes que mai més no tornaran.

(Fes les activitats d'aprenentatge 7, 8 i 9)

2. LLENGUA I SOCIETAT

L'origen de les llengües i la diversitat lingüística

Amb el nom de «diversitat lingüística» es fa referència a la gran quantitat de llengües diferents que hi ha al món. És difícil de calcular quin és el nombre exacte de llengües que existeixen actualment; els càlculs oscil·len entre 3.000 i 5.000 llengües escampades arreu del món.

Concretar el nombre exacte de llengües no és gens fàcil, perquè moltes encara no estan classificades, d'altres no tenen escriptura i són únicament orals (cosa que no els treu importància), i, a més, moltes vegades costa molt distingir una llengua d'un dialecte. La diferència que existeix entre llengua i dialecte és difícil d'establir: segons les diferències en l'estructura i en el lèxic i la capacitat de comprensió entre els parlants, els lingüistes estableixen si dues variants són llengües diferents o dialectes del mateix idioma. A vegades, però, fer aquesta distinció és, com hem dit, molt difícil.

Ara bé, d'on provenen les llengües actuals? Per tal de respondre's aquesta pregunta, l'ésser humà ha arribat a crear mites que expliquen de manera literària la diversitat lingüística. Així, la Bíblia explica el mite de la Torre de Babel. Segons aquest mite, els homes volien construir una gran torre que arribés al cel per demostrar el seu poder. Déu, perquè no poguessin dur a terme aquesta obra de supèrbia¹, va confondre els humans escampant-los per la terra i donant-los diferents llengües perquè no s'entenguessin entre ells.

En realitat, les llengües provenen d'una llengua anterior. El català i el castellà, per exemple, van néixer com a dialectes d'una llengua, el llatí. Amb el temps es van anar diferenciant de la llengua original i es van convertir en llengües noves. Però el fet de provenir d'una mateixa llengua fa que estiguin emparentades i formin part de la mateixa família lingüística, com veuràs en la unitat següent.

Així, doncs, si reculem en el temps -i a partir de la comparació de llengües existents avui en dia i dels testimonis escrits (quan n'hi ha) de llengües antigues-, podem arribar a descobrir quin és l'origen d'una llengua. Això, però, no sempre és d'aquesta manera. A vegades hi ha llengües l'origen de les quals desconeixem, com en el cas del basc, que no se sap de quina llengua prové ni quin és el seu origen. En canvi, podem concloure que el català, el castellà i el francès (entre d'altres) provenen del llatí, que l'anglès i l'alemany (entre d'altres) provenen del germànic, etc. També s'ha descobert que aquestes llengües antigues provenen d'una llengua encara més remota, de la qual no

ens han arribat testimonis però que els experts han aconseguit de reproduir tal com devia ser: l'indoeuropeu. Altres llengües del món provenen d'altres branques lingüístiques.

De totes maneres, l'origen del llenguatge és un misteri. No se sap en quin moment l'ésser humà va començar a parlar ni si totes les llengües provenen d'una única llengua originària o si ja hi havia diversitat lingüística quan va sorgir el llenguatge.

La diversitat lingüística forma part de la riquesa cultural de la humanitat, i s'ha de preservar i protegir. Hem dit que al món hi ha entre 3.000 i 5.000 llengües diferents, moltes de les quals tenen un reduït nombre de parlants o estan amenaçades per la pressió de llengües més poderoses. Això fa que actualment hi hagi moltes llengües en perill d'extinció, i cal tenir present que cada vegada que mor una llengua mor una manera particular d'entendre el món i una part important de la riquesa d'aquest.

(Fes les activitats d'aprenentatge 10 i 11)

3. GRAMÀTICA

Elements del discurs

Quan parlem, produïm una cadena sonora que comunica alguna cosa als nostres oients. En aquest discurs podem distingir-hi diversos elements: oracions gramaticals sintagmes, paraules, síl·labes, sons, lletres.

L'oració és la unitat mínima de significació completa. Pot expressar una declaració, una ordre, una pregunta.

Torno a casa de matinada. Trobo una trucada al contestador. «Ens trobarem demà a les 9 del matí davant de la Casa Batlló per fer-hi una visita comentada. T'hi apuntes?»

En aquest breu diàleg hi trobem diverses oracions gramaticals. Dins de cada una hi podem distingir, d'una manera clara o sobreentesa, dos elements anomenats sintagmes.

A l'hora d'analitzar els elements d'una oració, podem fer-ho des de perspectives diferents:

- Analitzant **la categoria gramatical** de cada paraula:

La Marta ens portarà les fotografies de l' excursió demà.

det nom pron verb det nom prep det nom nom

- Analitzant **les estructures sintàctiques** en què s'agrupen:

La Marta / ens portarà les fotografies de l'excursió demà.

SN

SV

- Analitzant **les funcions sintàctiques** que realitzen:

La Marta ens portarà les fotografies de l'excursió demà.

	CI	nucli	N	CN	CC
subjecte	predicat				

En aquesta unitat ens centrarem en l'estudi de la categoria gramatical dels mots. **Quan parlem de categoria, ens referim a un conjunt de mots que tenen característiques gramaticals i formals comunes.** Així els adjectius, per exemple, tenen majoritàriament flexió de gènere i nombre, concorden amb el nom substantiu al qual acompanyen. Es diferencien d'altres categories, com les preposicions, que són invariables, perquè no tenen flexió de gènere ni de nombre.

Vegem la classificació de **LES CATEGORIES GRAMATICALS**:

Nom. Designa persones, coses, objectes, conceptes: *Anna, llapis, felicitat.*

Adjectiu. Indica una qualitat referida al nom i el complementa: clar, simpàtic, alegre.

Verb. Constitueix el nucli del sintagma verbal. Indica acció, fets, estats, comportaments...: cantarà, fuig, semblava.

Adverbi. És una forma invariable que modifica el verb, un altre adverbi, un adjectiu: convenientment, avui, demà.

Preposició. Categoria invariable: a, davant, sobre, darrere...

Determinant. N'hi ha de diversos tipus: **Articles.** Especifiquen el gènere i el nombre del nom: un, una, els, la...; demostratius (aquest, aquells); indefinits (cada, algun, qualsevol...); ordinals (cinquè...); partitius (mig, un terç...), numerals (dos, si, vuitanta...). **Possessius.** Indiquen la relació de possessió o pertinença: meu, teves, nostres... **Quantificadors.** Especifiquen el nom, l'adjectiu, l'adverbi i els complements verbals: quant, tot, una mica...

Pronom. Equival a un nom o a un sintagma nominal. Tradicionalment els pronoms es divideixen en pronoms febles (el, la, els, ho...); pronoms relatius (qui, què, on...); pronoms interrogatius (qui, què, on, quant...).

Conjunció. És una forma invariable que fa una funció de relacionant entre elements d'una mateixa oració o bé entre oracions. Les conjuncions són nexes o lligams: i, ni, que, perquè...

Aquestes són, per tant, **les categories gramaticals** que ja deus conèixer, i per això en aquesta unitat et proposem que aprenguis a identificar-les dins l'oració. Fixa't en l'exemple següent:

En Jordi i la Laura van arribar molt tard a la classe de matemàtiques

| | | | | | | | | | | | | | |
det nom conj det nom verb adv adv prep det nom prep nom

det: determinant

nom: nom

conj: conjunció

verb: verb

adv: adverbí

prep: preposició

És important aprendre bé a identificar les categories de les paraules, perquè quan parlem de sintaxi totes aquestes categories tindran una funció dins l'oració i haurem de fer servir aquests mots per entendre-ho tot millor.

Recorda bé la diferència que hi ha entre la morfologia, o sigui quan parlem de categories gramaticals, i la sintaxi, que utilitzem quan ens referim a les funcions que tenen les paraules dins l'oració.

(Fes les activitats d'aprenentatge 12 i 13)

El gènere i el nombre dels noms i els adjectius

Hem dit que el nom i l'adjectiu tenen flexió de gènere i nombre, és a dir, poden ser singulars o plurals i masculins o femenins.

MASCULÍ SINGULAR	FEMENÍ SINGULAR	MASCULÍ PLURAL	FEMENÍ PLURAL
<i>noi alt</i>	<i>noia alta</i>	<i>nois alts</i>	<i>noies altes</i>
<i>escriptor</i>	<i>escriptora</i>	<i>escriptors</i>	<i>escriptores</i>
<i>famós</i>	<i>famosa</i>	<i>famosos</i>	<i>famoses</i>
<i>home intel·ligent</i>	<i>dona intel·ligent</i>	<i>homes intel·ligents</i>	<i>dones intel·ligents</i>
<i>caramel dolç</i>	---- <i>dolça</i>	<i>caramels dolços</i>	----- <i>dolces</i>

Fixa't en els casos de l'adjectiu *intel·ligent* i el nom *caramel*:

L'adjectiu *intel·ligent*, com molts d'altres, té una sola forma per al masculí i el femení.

El nom *caramel* només té gènere masculí; no podem dir *caramela*.

Recorda que entre el nom i l'adjectiu hi ha d'haver sempre concordança de gènere i nombre.

(En la unitat 3 del mòdul 1 i en la unitat 1 del mòdul 2 hi trobaràs una llista de noms i adjectius que et pot anar molt bé per saber-ne el gènere i el nombre, en català i en castellà).

(Fes les activitats d'aprenentatge 14, 15, 16, 17 i 18)

La síl·laba.

Com ja deus recordar, hi ha dos tipus de síl·labes:

- **Síl·laba tònica.** És la síl·laba de la paraula que es pronuncia amb més intensitat de veu, amb més força.
- **Síl·laba àtona.** És la síl·laba que es pronuncia amb menys intensitat de veu.

Fixa't que en les paraules següents la síl·laba tònica és en negreta: vi**at**ge, se-
paraci**ó**, intere**ssant**.

Tenint en compte el nombre de síl·labes que tenen els mots, podem distingir entre:

- **Monosíl·labs:** Mots que tenen una sola síl·laba (*dos, cap, ens*).
- **Polisíl·labs:** Mots que tenen més d'una síl·laba (*abric, cançó, diari, muntanya*).

Per aplicar correctament les regles de la separació sil·làbica d'una paraula, hem de tenir present que hi ha dígrafs que se separen i d'altres que no. Observa el quadre següent:

dígrafs	
dígrafs que se separen en dues síl·labes	dígrafs que no se separen
rr : car-ro	ll : pa-lla
ss : tas-sa	ny : ba-nye-ra
l·l : pel·lí-cu-la	gu : for-mi-gues
tj : plat-ja	qu : quin-qué
tg : fet-ge	ig : maig
sc : as-cen-sor	
tx : cot-xe	
ix : rei-xa	

- ▼ En castellà no se separen els grups *ch, ll, rr*, sinó que formen part d'una mateixa síl·laba.

(Fes les activitats d'aprenentatge 19, 20 i 21)

Els diftongs

Recorda (unitat 1) que el nucli de la síl·laba és la vocal. Quan en una síl·laba hi trobem dues vocals juntes que es pronuncien en una mateixa emissió de veu es produeix el diftong. Així la paraula *remei* té dues síl·labes, (**re- mei**), perquè les vocals **ei** s'ajunten en una mateixa síl·laba.

Segons la posició que ocupin la **i** i la **u**, podem distingir dos tipus de diftongs: els **decreixents** i els **creixents**:

Diftong decreixents

a, e, i, o, u + u
 au, eu, ou, iu, uu,

a, e, o, u + i
 ai, ei, oi, ui,

Exemples:
dau, neu, riu, ou, duu
mai, rei, noi, buit

Diftong creixents

g + u + vocal
 gua, güe, güi, guo

q + u + vocal
 qua, qüe, qüi, quo
 i o u intervocàliques*

Exemples:
llengua, aigües, lingüista,
quatre, qüestió, hiena, feia, cauen

* Tingues present que en aquest cas la **i** i la **u** ocupen el lloc que correspondria a una consonant. Això pot passar a principi de mot o quan són enmig de dues vocals:

- A principi de mot: **io**-de, **io**-gurt, **iot**.
- Entre vocals: no-**ia**, jo-**ia**, ri-**uen**.

El hiat (o hiatus)

El **hiat** és un procediment contrari al diftong. Es produeix quan hi ha dues vocals juntes que pertanyen a síl·labes diferents.

En les paraules *piano*, *usuari*, *diable*, *viatge*, les dues vocals que hi ha juntes no formen diftong.

Fem la separació sil·làbica: *pi-a-no*, *di-a-ble* i *vi-at-ge* tenen tres síl·labes i *u-su-a-ri* en té quatre. Vés amb compte! No confonguis hiats amb diftongs. Per influència del castellà, sovint articulem aquests grups vocàlics en una sola emissió de veu (diem *pi-a-no*).

(Fes l'activitat d'aprenentatge 22)

Acentuación

En castellano, llevan acento gráfico o tilde las palabras siguientes:

- Las **agudas** que acaban en **vocal**, **-n** o **-s**: *sofá*, *sillón*, *café*s, *violín*, *revés*.
- Las **llanas** o **graves** que acaban en consonante que no sea **-n** o **-s**: *césped*, *árbol*, *mármol*, .
- Todas las **esdrújulas** y **sobreesdrújulas**: *líquido*, *entréguese*lo.

Diptongos

Se produce diptongo cuando se juntan en una única sílaba una vocal abierta (a,e,o) i una cerrada (i,u) o dos vocales cerradas: *a-cei-te*, *bai-le*, *llu-via*, *huir*

Acentuación de diptongos y triptongos

Llevar tilde cuando corresponde según la regla general de acentuación y se coloca teniendo en cuenta lo siguiente:

Sobre la vocal más abierta: *mirá*is, *hué*sped, *vué*lvase.

Si el diptongo es **ui, iu**, se acentúa la última vocal: *benjuí, cuídate*.

Si es un triptongo (tres vocales juntas que se pronuncian en la misma sílaba), se acentúa la vocal mas abierta: *averiguáis, santiguáis*.

En ocasiones hay que separar el diptongo porque el acento tónico descansa en la vocal débil, entonces ésta lleva tilde aunque no siga la regla general de acentuación: *re-ír, ra-íz, Ma-rí-a*.

Hiato

▲ Es la combinación de dos vocales abiertas (**a,e,o**) que forman dos sílabas diferentes: *lí-ne-a, ca-no-a, ge-ó-lo-go*.

(Fes les activitats d'aprenentatge 23 i 24)

4. LÈXIC

El lèxic d'una llengua és el conjunt de mots que la formen. Aquests mots no són sempre els mateixos, sinó que varien i s'adapten al món canviant en què vivim.

Dintre del conjunt lèxic de les llengües hi ha paraules que designen conceptes que han deixat d'utilitzar-se; aquestes paraules no són emprades pels parlants i de mica en mica són oblidades. Pensem, per exemple, en la paraula *gramòfon* («aparell que reproduïx per mitjans mecànics els sons enregistrats en un disc»). El gramòfon ha estat substituït actualment pels *reproductors de disc compacte o de minidisc*. Així, *gramòfon* és una paraula que aviat pot quedar totalment en desús.

Hi ha també el cas invers. En un món canviant com el nostre, constantment sentim a parlar de nous avenços científics i tecnològics, de noves troballes, de noves idees... La llengua ha de donar un nom a tots aquests conceptes que van sorgint, és a dir, s'han de crear noves paraules.

Els **neologismes** són les paraules de nova creació que ens serveixen per designar conceptes (idees, objectes, tècniques...) que han sorgit recentment en la nostra societat.

La llengua té uns mecanismes que permeten crear neologismes. Aquests mecanismes són els següents:

- **Crear noves paraules a partir del lèxic ja existent.** A partir de mots propis de la llengua, es formen paraules per designar els nous conceptes, aprofitant sempre la relació de significat que tenen. Els processos de derivació i composició, que explicarem en unitats posteriors, ens permeten formar aquestes noves paraules.
- **Crear noves paraules a partir del manlleu de paraules procedents d'altres llengües.** En aquest cas no tan sols importem el concepte, sinó també la pa-

raula que el designa. En els casos dels manlleus es fa una adaptació fonètica i gràfica del mot per tal d'adequar-lo a les normes de la llengua que el rep.

<i>football</i> (anglès)	—————>	<i>futbol</i> (català), <i>fútbol</i> (castellà)
<i>penalty</i> (anglès)	—————>	<i>penal</i> (català), <i>penalti</i> (castellà)
<i>crawl</i> (anglès)	—————>	<i>crol</i> (català), <i>crol</i> (castellà)
<i>kayak</i> (anglès)	—————>	<i>caiac</i> (català), <i>kayak</i> (castellà)
<i>douche</i> (francès)	—————>	<i>dutxa</i> (català), <i>ducha</i> (castellà)

Els neologismes són considerats paraules noves durant un quant temps. Quan el seu ús es generalitza, es converteixen en paraules usuals de l'idioma i deixen de ser considerats neologismes.

En el cas de la llengua catalana, l'organisme encarregat d'estudiar la terminologia (el vocabulari) és el TERMCAT. El **TERMCAT** fou creat en 1985, i té per finalitat facilitar l'ús del català en tots els àmbits socials i científics, normalitzar els neologismes i donar assessorament. Periòdicament edita llistes dels mots que s'han anat introduint en la nostra llengua, mots que segueixen les normes de formació de paraules catalanes.

Pots veure un exemple de full editat pel TERMCAT on hi ha neologismes:

4266	zàping m es zapeo; zapping fr pianotage; pitonnage; zapping en zapping COM. Hàbit de canviar frenqüentment de canal de televisió mitjançant el comandament a distància.	4271	zona de strike [strike:en] f es zona de strike fr zona de strike en strike zone BEISBOL. Espai imaginari rectangular comprès entre l'aixella i la part superior del genoll del bateador, per damunt de la base meta, per on ha de passar la pilota procedent d'un llançament.
4267	zastrugui m es sastrugui fr sastrugui; zastrugui en sastrugui GEOL Duna de neu en forma d'onada, modelada per vent unidireccional quan la capa superior és més dura que les capes inferiors, i amb el costat de sobrevent més pendent que el de sotavent.	4272	zona de transferència f es zona de transferència fr zone de passage en passing zone; takeover zone ATLET. Zona de 20m posterior a la prezona dins la qual el rellevador ha de rebre el testimoni.
4268	zero m es cero; nada fr rien; zéro en love TENNIS. Resultat que obté un jugador o una parella quan no ha aconseguit cap punt.	4273	zona euro f es Eurolàndia; zona euro fr Eurolande; zone euro en Euroland ECON. Conjunt d'estats europeus que ha decidit d'adoptar l'euro com a unitat monetària.
4269	ziga-zaga f veg. contracarvani de mà m	4274	zoom [en] m es zoom fr zoom en zoom; zoom lens AUDIOV. Objectiu que permet de regular la distància focal entre dos marges concret com si fos un multiobjectiu.
4270	zona central f sin. compl. pelouse [fr] f es pelouse fr pelouse en green; turf CICL. Espai situat enmig del velòdrom, encollat per la pista i tancat al públic, on se situen els serveis auxiliars de la cursa, la zona d'escalfament, els boxs, etc.		

Pel que fa al castellà, la **Real Academia de la Lengua Española** és la màxima autoritat en matèria de lèxic. Basant-se en l'ús que els parlants fan de les paraules, s'encarrega de decidir quins són els mots normatius que han de formar part del castellà.

(Fes les activitats d'aprenentatge 25, 26 i 27))

PER APRENDRE**Activitat 1**

Llegeix el fragment de la cançó del trobador Guillem de Cabestany i respon aquestes preguntes:

Més bella no n'ha fet el Crist:
 cos preciós, dels ulls regal,
 blanc i fi, com mai no s'ha vist...
 Tan bella és, que en resto trist,
 car ella en mi no para esment
 (...)
 Perquè midons torna valent
 el desvalgut i el malcontent.

a) Quins versos descriuen físicament la dama estimada?

---

b) Els sentiments que provoca la dona en el trobador són d'alegria o bé de tristesa? Per què?

---

c) En què consisteix l'amor cortès?

---

d) Què vol dir el mot *midons*?

Activitat 2

Llegeix l'estrofa del poema *Llir entre cards*, d'Ausiàs March, i contesta les preguntes següents:

a) Amb quin element quotidià compara el sentiment amorós?

---

b) Quins sentiments li provoca la dona estimada? Quins versos reflecteixen aquests sentiments?

Activitat 3

Llegeix les *Rimas* de Gustavo Adolfo Bécquer i contesta les preguntes següents:

a) A qué se refereix el poeta amb la imatge «tu pupila es azul»?

---

b) Què paisatges evocan la sonrisa i les llàgrimes de la amada?

Activitat 4

Compara la concepció del sentiment amorós en el poema de Maragall i el de Joan Salvat-Papasseit, i omple la graella següent:

a)

Poeta	Quins sentiments i emocions li provoca l'amor?	Es tracta d'un amor impossible o bé d'un amor eròtic i ple?	Quin és el tema principal del poema?	En quina època és escrit el poema?
Maragall				
Salvat-Papasseit				

b) Amb quin dels dos poemes t'identifiques més pel que fa al sentiment amorós que s'hi expressa?

Activitat 5

Llegeix el fragment de l'obra de Josep Maria Benet i Jornet i contesta les preguntes següents:

a) Sabries dir per què Benet i Jornet és molt conegut? Busca informació sobre aquest autor i escriu una breu nota sobre la seva trajectòria com a autor dramàtic.

---

b) On passa l'acció? Com és l'ambient?

---

c) Qui són els personatges d'aquest fragment? Per què creus que no tenen nom propi?

---

d) Quin és l'estat d'ànim d' ELLA? Per què?

---

e) Creus que una situació com la que representen aquests personatges és habitual en la vida quotidiana de qualsevol parella? Per què?

Activitat 6

Fes una redacció de vuitanta paraules sobre els sentiments que et va provocar el primer amor.

Activitat 7

Relaciona aquests tòpics literaris amb el seu significat:

a) CARPE DIEM   1. El temps s'escapa i fuig. L'home no pot fer res per evitar la fatalitat de la mort.

---

b) UBI SUNT   2. Aprofita aquest moment, gaudeix de la vida, per què el temps corre veloçment i ens pren la joventut.

---

c) TEMPUS FUGIT   3. El pas del temps ens fa girar els ulls cap al passat. La infantesa i la joventut eren uns temps feliços que ja no podem recuperar.

Activitat 8

Llegeix aquest text de l'escriptor Joan Fuster i contesta les preguntes següents:

RELOTGE

De vegades penso que la generalització de l'ús dels rellotges portàtils deu haver estat una de les revolucions més profundes de la vida de la humanitat, en l'època moderna. (...) Amb el temps, l'home d'avui fa el que feia i ha fet l'home d'abans: aprofitar-lo, perdre'l, matar-lo, passar-lo. La diferència és que ara té contínuament davant dels ulls una esfera impassible i unes busques incessants, que li ho mesuren, que li ho compten.(...) Cada cop que consultem el rellotge, rebem un impacte dolorós. Mirem quina hora és per acudir a una cita, per emprendre una feina, per agafar el tren, i en realitat el rellotge es limita a dir-nos que som temps i que el temps s'escola. En el puny portem un adust indicador de la incertesa del viure i de la fatalitat de la mort. I això ha hagut de fer-nos distints -una mica distints, si més no dels nostres avantpassats. És la revolució de què parlava al principi.

(Joan Fuster, *Diccionari per a ociosos*, 1964, Edicions 62)

a) Per què creu l'autor que l'ús del rellotge ha estat una revolució per a l'home modern?

---

b) Quina frase del text reflecteix el tòpic literari del *tempus fugit*?

---

c) Què signifiquen aquestes expressions? ESCRIU accions quotidianes que duguis a terme per:

Aprofitar el temps: _____

Perdre el temps: _____

Matar el temps: _____

Passar el temps: _____

Activitat 9

Llegeix aquests fragments i contesta les preguntes següents:

a) Relaciona'ls amb el tòpic literari que reflecteixen.

---

b) ESCRIU el vers que descriu millor cada tòpic.

Gosa¹ el moment;
Gosa el moment que et convida,
I correràs alegre a tot combat:
Un dia de vida és vida;

(Joan Maragall, *Cant de novembre*)

Gosa el moment que t'ha sigut donat.
1.Gosa: Gaudeix. Es tracta d'un castellanisme.

Sé que em faig vell, ho dic sense temences¹,
Que és bo saber que el temps s'escapoleix²
I no podem fer res per deturar-lo.
(Miquel Martí i Pol, *Els bells camins*, Edicions 62.)

1.Temences: Por.
2. S'escapoleix: S'escapa, fuig.

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 10

Què pretén explicar el mite de la Torre de Babel?

Activitat 11

Quin és l'origen d'una llengua? Coneixem l'origen de totes les llengües?
Posa un exemple per a cada pregunta.

GRAMÀTICA

Activitat 12

Escriu a sota de cada paraula de l'oració la seva categoria gramatical.

La Lluïsa viu a Navarcles.

La carpeta és de color vermell fosc.

En Tomàs ha trobat un tresor molt valuós.

Tu i jo som bastant amics.

Ahir vaig comprar-me un rellotge que m'agradava molt.

El fill de la teva germana és el teu nebot.

Em fa por caminar pel carrer quan és fosc.

Segurament demà ens quedarem a casa.

Activitat 13

Construeix oracions seguint les estructures que et donem:

a) Det + nom + verb + nom

---

b) Adv + det + possessiu + nom + verb + nom

---

c) Det + nom + adj + verb + det + nom + prep + det + nom

---

d) Verb + pronom + det + nom

---

e) Pronom + conj + pronom + verb + adv + nom

---

f) Det + nom + prep + det + nom + verb + prep + nom

Activitat 14

Separa els substantius i els adjectius en dos grups.

alt, home, atrevit, ràpid, atent, servil, llibreta, escola, mite, poema, avió,
tenista, llapis, lent, intel·ligent, humil, dèspota, pobre, amable, aigua,
equip, sintagma, injecció, tisoires, curt

Substantius:

Adjectius:

Activitat 15

Canvia el gènere dels adjectius de l'activitat anterior.

Activitat 16

Completa la sèrie següent:

pare	<i>mare</i>	padre	<i>madre</i>
cunyat		cuñado	
sogre		suegro	

padrí
nebot
germà
cosí
gendre
avi
fill
nét
rebesavi
oncle

padrino
sobrino
hermano
primo
verno
abuelo
hijo
nieto
bisabuelo
tío

Activitat 17

Escriu els mots següents en la forma femenina:

blau	blava	sord	.....
covard	.....	comú	.....
feliç	.....	valent	.....
interessant	.....	pobre	.....
dolç	.....	verd	.....
trist	.....	negre	.....
elegant	.....	ric	.....

Activitat 18

Fes una breu descripció de cinquanta paraules d'un amic o amiga teva. Explica com és físicament, de caràcter...

Activitat 19

Separa en síl·labes aquestes paraules. Vés amb compte amb els dígrafs:

ratolí	lloro	felicitat	aranya
Maria	Lluïsa	paraigües	guitarra
tomàquet	ulleres	pissarra	maduixes
oli	préssec	escut	carnisseria

Activitat 20

Separa les paraules en síl·labes i posa al costat de cada paraula, el nombre de síl·labes que conté:

Ex. *xarampió* *xa-ram-pi-ó*: 4

campió	claraboia .....
joia	relació .....
poesia	luitar .....

- noieta .....
- teatre .....
- quantitat .....
- qualsevol .....
- estudiant.....
- sandàlia .....
- fèiem .....
- angoixa.....
- paracaigudes .....
- seies .....
- seies .....
- clientela .....
- equador .....
- quadern .....
- militar.....

Activitat 21

Subratlla la síl·laba tònica dels mots següents:

regular, lliure, misteri, enlaire, formiga, ganivet, llegum, ministeri, trenquen, canvien

Activitat 22

Fes la separació sil·làbica d'aquestes paraules i fes-ne dos grups, segons si tenen diftong o hiat:

- aire ..... Raül ..... Júlia ..... hiena .....
- aeri..... boira ..... guia .....
- aigua..... unguent ..... iode .....
- redacció ..... edició ..... Laia ..... Eulàlia .....

Amb diftong:
_____
_____

Amb hiat:
_____
_____

Activitat 23

Separa las siguientes palabras en sílabas y clasifícalas según sean agudas, llanas o esdrújulas:

hotel - árbol - camisas - célebre - césped - café - doméstico - lugar - noche - correcto - dental - automóvil - huelga - aceite - deseo - vídeo - cómico - álbum - inyección - tienda

Agudas	Llanas	Esdrújulas
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Activitat 24

Coloca la tilde o acento gráfico donde convenga:

El autobus se salto un semaforo y choco contra un arbol.

Traigame un cafe sin azucar.

El huesped ingles tambien se ira el sabado.

El trafico aereo aumentara la proxima semana.

Cuando visiteis ese pais, disfrutareis de un clima calido.

Hui rapidamente de alli en mi vehiculo.

LÈXIC**Activitat 25**

Aquí tens un llistat d'invents, alguns reals i d'altres fantàstics. Inventa un neologisme per anomenar-los. Recorda que una de les possibilitats és cercar un nom que tingui a veure amb paraules amb les quals hi ha un vincle significatiu.

- Aparell que serveix per desxifrar els codis secrets .....
- Estri per netejar les orelles. ....
- Mitjà de transport per a una sola persona que permet fer viatges llarg per sota de l'aigua. ....
- Mitjà de transport híbrid entre un avió i un helicòpter. ....
- Esport barreja de futbol i handbol .....
- Fruit obtingut a partir de la barreja de la poma i la pera .....

Activitat 26

Aquestes paraules han sofert alguns canvis en ser manllevades com a neologismes en català i en castellà. Sabries dir com s'han incorporat en aquestes llengües? Fixa't que moltes de les paraules van ser neologismes fa uns anys però actualment ja es poden considerar mots propis de la llengua i ja no en recordem el seu origen.

	català	castellà
<i>base-ball</i>	<i>beisbol</i>	<i>béisbol</i>
<i>beefsteak</i>	.....	.....
<i>perruque</i>	.....	.....
<i>camerino</i>	.....	.....
<i>stress</i>	.....	.....
<i>chip</i>	.....	.....
<i>cassette</i>	.....	.....

Activitat 27

Aquí tens uns neologismes que s'han incorporat al català. Classifica'ls segons si la forma adoptada és una adaptació d'un manlleu d'altra llengua o és una forma feta a partir de paraules ja existents en la nostra llengua. (per ajudar-te et donem les paraules en anglès i en català)

*enllaç (link)**pàgina inicial (home page)**correu electrònic
(e-mail)**menjar ràpid
(fast food)**coixí de seguretat (airbag)**pírcing (peircing)**web
(web)**revisió mèdica
(chequeo)**cribatge (screening)**lifting (lifting)**casset de butxaca
(walkman)**condicionament
físic (fitness)*

Forma adaptada d'un manlleu

Forma feta a partir de mots propis de
la llengua

Activitat 1

Llegeix el poema *Mester d'amor* i contesta les preguntes següents:

a) Quin és el tema del poema?

---

b) De quin tipus d'amor tracta el poema: de l'amor idealitzat o de l'amor físic? Quins versos ho demostren?

---

c) Què creus que signifiquen els dos últims versos del poema? A quin tòpic literari sobre el temps es refereixen?

MESTER¹ D'AMOR (Joan Salvat-Papasseit)

Si en saps el pler² no estalviïs el bes
 que el goig d'amar no comporta mesura.
 Deixa't besar, i tu besa després
 que és sempre als llavis que l'amor perdura.
 No besis, no, com l'esclau i el creient,
 mes com vianant³ a la font regalada;
 deixa't besar - sacrifici fervent⁴
 com més roent⁵ més fidel la besada.
 ¿Què hauries fet si mories abans
 sense altre fruit que l'oreig⁶ en ta galta?
 Deixa't besar, i en el pit, a les mans,
 amant o amada - la copa ben alta.
 Quan besis, beu, curi el veire⁷ el temor:
 besa en el coll, la més bella contrada.
 Deixa't besar
 i si et quedava enyor
 besa de nou, que la vida és comptada.

1. Mester: Ofici. 2. Pler: Plaer. 3. Vianant: El qui va. 4. Fervent: Apassionat. 5. Roent: Fogosa. 6. Oreig: Aire, brisa. 7. Veire: Copa, vas de vidre. Es refereix a l'embriaguesa que causa l'amor.

Activitat 2

Llegeix aquest text:

L'home és l'únic ésser de la natura que té consciència que morirà. Com que és un criatura fràgil, sempre prova d'amagar-se la gran seguretat de la mort. No comprèn que ella és la que el motiva a fer les coses millors de la seva vida. Li fa por el pas a la fosca, el gran terror al desconeixement i l'única manera de vèncer aquesta por és oblidar que té els dies comptats. No s'adona que amb la consciència de la mort, s'atreviria a fer moltes més coses, que aniria molt més enllà en les seves conquestes diàries, perquè no té res a perdre ja que la mort és inevitable.

(Paulo Coelho *El pelegrí. Diari d'un Mag*)

a) Quins tòpics literaris es relacionen amb el pas del temps? Explica'ls.

---

b) Comenta el significat d'aquesta frase i dona la teva opinió al respecte:

No s'adona que amb la consciència de la mort, s'atreviria a fer moltes més coses, que aniria molt més enllà en les seves conquestes diàries, perquè no té res a perdre ja que la mort és inevitable.

Activitat 3

Què s'entén per diversitat lingüística?

Activitat 4

Quantes llengües hi ha al món?

Activitat 5

Quines són les dificultats a l'hora d'establir la quantitat exacta de llengües que hi ha al món?

Activitat 6

Llegeix atentament aquest poema:

X

Imagino preguntes, rostres, veus,
i convoco presències i llocs
per confegir el passat amb dos futurs,
el teu i el meu, que instauro a cada instant.
De tot arreu, represa i flama, lluu
l'ombra de fines xarxes, i els penons
fan un estiu de sols desmesurats.
Sé del teu cos pel meu, dels teus moments
de plenitud pel goig d'aquestes mans
amb què et recorro, i ara més que mai
sotjo l'estesa del teu cos, sorral
amb llunes i marees. Marta, et duc
pel flanc de mi mateix fins on tu vols
i el nostre pas desvetlla ecos remots,
música lenta de coralls batuts
per l'ona incipient, fosques remors
que només jo reconec i perfaig.

I

Des de les hores mortes, talaiot,
m'omple la pell de dibuixos obscens
i tu hi ets, Marta, en tots. Minució
et ressegueixo sines i malucs,
el ventre lleu i el sexe ardent i obscur
amb la punta dels dits extasiats.
Ets una sola i moltes. Complaent
i complaguda alhora rodolem
per un pendent insòlit. Cada gest
perfà l'extrema intimitat del joc
desmesurat i estricte. Marta, els mots
que ens diem sense dir-los no són pas
escuma sinó aigua, i el desig
és un vast horitzó. Si tanco els ulls
te'm fas present i esclaten els colors.
L'arbre de llum tan densa dels sentits
poblat de nou de fulles i d'ocells.

Miquel Martí i Pol (*Estimada Marta*; Edicions 62)

a) De què tracta el poema?

---

b) A qui es dirigeix Martí i Pol en el poema?

c) Com és l'amor que descriu? Creus que és un amor idealitzat o bé apassionat?

d) Busca en el poema les següents categories gramaticals:

- 3 noms: .....
- 3 adjectius :.....
- 3 adverbis: .....
- 3 preposicions: .....
- 3 determinants: .....
- 3 verbs: .....
- 3 pronoms: .....
- 3 conjuncions: .....

e) Canvia el nombre dels següents noms i adjectius del poema:

dos futurs un futur	hores mortes.....
finès xarxes.....	dibuixos obscens .....
sols desmesurats.....	sexe ardent.....
aquestes mans	dits extasiats .....
ecos remots	pendent insòlit.....
coralls batuts.....	extrema intimitat .....
ona incipient.....	joc desmesurat .....
fosques remors	vast horitzó .....

f) Busca en el poema cinc paraules que tinguin diftong i tres que tinguin hiat. A continuació fes-ne la separació sil·làbica.

Activitat 7

En les paraules següents subratlla-hi el diftong:

pasqües, avui, reien, remou, qualitat, cauen, taules, cinquanta, greu, eina, boira, eloqüència, treure, correu, noia, quatre, tauró, cuina, iogurt, ciutat, iot, moure, quantitat, astronauta, ploure, següent, xemeneia quan, deu, veniu, reina, dinou, viu, paraigües, freqüent, empaitar, taulell, joieria, clara-boia, quant, aguantar, peuet

- A continuació classifica aquests mots en dos grups, segons continguin diftong creixent o diftong decreixent:

Activitat 8

Lee atentamente este fragmento y contesta a las preguntas que se proponen:

«Al igual que los bosques mudan sus hojas cada año, pues caen las viejas, acaba la vida de las palabras ya gastadas, y con vigor juvenil florecen y cobran fuerza las recién nacidas. (...). Renacerán vocablos muertos y morirán los que ahora están en boga, si así lo quiere el uso, árbitro, juez y dueño en cuestiones de lengua.»

(Horacio, *Arte poética*)

a) ¿Con qué compara el autor la vida y muerte de las palabras?

---

b) ¿A quién atribuye la capacidad de decisión en cuestiones de lengua?

---

c) Según el autor, ¿Las palabras son para toda la vida?

Activitat 9

Quines d'aquestes paraules i expressions creus que podem considerar actualment neologismes?

cavall
CD de butxaca
telenovel·la
xip

pala
carro
ordinador
nau

xat
multimèdia
hipertext
gavina

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE

PER APRENDRE

Activitat 1

- a) cos preciós, dels ulls regal
blanc i fi, com mai no s'ha vist
- b) La dama estimada provoca un sentiment d'admiració per la seva bellesa ideal i, sobretot, de tristesa perquè el poeta és conscient que ella no es fixa en ell (*en resto trist, car ella en mi no para esment*).
- c) L'amor cortès és el tipus d'amor que els trobadors cantaven durant l'edat mitjana a les seves composicions poètiques. Consistia a aplicar les normes de vassallatge de la societat feudal a la relació amb la dama que vivia a la cort, el trobador esdevenia el seu vassall i el seu esclau. *Midons* vol dir literalment «el meu senyor», és a dir que l'estimada és el senyor i amo del poeta enamorat.

Activitat 2

- a) Compara el sentiment amorós amb el fet de coure el pa.
- b) Li provoca sentiments contraposats de felicitat i també de dolor, ho indiquen els versos: *un pa de dolça sabor... de gran amargor...*

Activitat 3

- a) Los ojos azules de la amada.
- b) La claridad de su sonrisa le recuerda el alba con su color blanquecino que se refleja en el mar. La lágrimas le parecen gotas de rocío sobre una flor, la violeta.

Activitat 4

a)

Maragall	Absència, dolor i llàgrimes	Amor impossible	La impossibilitat amb alegria de l'amor	Finals del XIX, de gaudir principis del XX
Salvat-Papasseit	Plenitud, alegria	Amor eròtic i ple	El bes, la unió física	Modernisme. Principis del segle XX Representa l'avantguarda

- b)
Resposta oberta.

Activitat 10

El mite de la torre de Babel explica de manera literària l'origen de la diversitat lingüística, és a dir, del gran nombre de llengües diferents que hi ha al món.

Activitat 11

L'origen d'una llengua és una llengua anterior. Un exemple d'això són el català i el castellà, que provenen de la llengua llatina. No sempre coneixem l'origen d'una llengua. Existeixen llengües la procedència de les quals es desconeix. N'és un exemple el basc, que no se sap d'on prové.

GRAMÀTICA**Activitat 12**

La Lluïsa viu a Navarcles.
det nom verb prep nom

La carpeta és de color vermell fosc.
det nom verb prep nom adj adj

En Tomàs ha trobat un tresor molt valuós.
det nom verb det nom adv adj

Tu i jo som bastant amics.
pron conj pron verb det quant nom

Ahir vaig comprar-me un rellotge que m'agradava molt.
adv verb det nom conj pron verb adv

El fill de la teva germana és el teu nebot.
det nom prep det det pos nom verb det det pos nom

Em fa por caminar pel carrer quan és fosc.
pron verb nom verb prep+det nom adv verb adj

Segurament demà ens quedarem a casa.
adv adv pron verb prep nom

Activitat 13

Resposta oberta. Alguns exemples podrien ser aquests:

- Det + nom + verb + nom: **La Marta compra pomes.**
- Adv + det + possessiu + nom + verb + det + nom: **Avui el meu germà ha llegit el diari.**
- Det + nom + adj + verb + det + nom + prep + det + nom: **La noia rossa ha agafat una rosa del ram.**
- Verb + pronom + det + nom: **Dóna-li les claus.**
- Pronom + conj + pronom + verb + adv + nom: **Tu i jo som molt amics.**

f) Det + nom + prep + det + nom + verb + prep + nom: **El veí de l'escala és de Tamariu.**

Activitat 14

Substantius: home, llibreta, escola, mite, poema, avió, tenista, llapis, aigua, equip, sintagma, injecció, tisores

Adjectius: alt, atrevit, ràpid, atent, servil, lent, intel·ligent, humil, dèspota, pobre, amable, curt

Activitat 15

alta, atrevida, ràpida, atenta, servil, lenta, intel·ligent, humil, dèspota, pobre, amable, curta

Activitat 16

pare	mare	padre	madre
cunyat	cunyada	cuñado	cuñada
sogre	sogra	suegro	suegra
padrí	padrina	padrino	madrina
nebot	neboda	sobrino	sobrina
germà	germana	hermano	hermana
cosí	cosina	primo	prima
gendre	jove	verno	nuera
avi	àvia	abuelo	abuela
fill	filla	hijo	hija
nét	néta	nieto	nieta
rebesavi	rebesàvia	bisabuelo	bisabuela
oncle	tieta o tia	tío	tía

Activitat 17

blau	blava
covard	covarda
feliç	feliç
interessant	interessant
dolç	dolça
trist	trista
elegant	elegant
sord	sorda
comú	comuna
valent	valenta
pobre	pobra
verd	verda
negre	negra
ric	rica

Activitat 18

Resposta oberta. Calia que utilitzessis molts adjectius.

Activitat 19

ra-to-lí	llo-ro	fe-li-ci-tat	a-ra-nya
Ma-ri-a	Llu-ï-sa	pa-rai-gües	gui-tar-ra
to-mà-quet	u-lle-res	pis-sar-ra	ma-dui-xes
o-li	prés-sec	es-cut	car-nis-se-ri-a

Activitat 20

xarapió	xa-ram-pi-ó: 4	claraboia	cla-ra-bo-ia: 4
campió	cam-pi-ó: 3	relació	re-la-ci-ó: 4
joia	jo-ia: 2	lluitar	llui-tar: 2
poesia	po-e-si-a: 4	paracaigudes	pa-ra-cai-gu-des: 5
noietà	no-ie-ta: 3	seies	se-ies: 2
teatre	te-a-tre: 3	clientela	cli-en-te-la: 4
quantitat	quan-ti-tat: 3	equador	e-qua-dor: 3
qualsevol	qual-se-vol: 3	quadern	qua-dern: 2
estudiant	es-tu-di-ant: 4	militar	mi-li-tar: 3
sandàlia	san-dà-li-a: 4	angoixa	an-go-i-xa: 3
fèiem	fè-iem: 2		

Activitat 21

regular, lliure, misteri, enlaire, formiga, ganivet, llegum, ministeri, trenquen, canvien

Activitat 22

ai-re	Ra-ül	Jú-li-a	hie-na
a-e-ri	boi-ra	gui-a	pin-güf
ai-gua	un-güent	io-de	grà-ci-a
re-dac-ci-ó	e-di-ci-ó	La-ia	Eu-là-li-a

- Amb diftong: aire, hiena, boira, pingüf, aigua, ungüent, iode, Laia, Eulàlia.
- Amb hiat: Raül, Júlia, aeri, guia, gràcia, redacció, edició, Eulàlia.

Activitat 23 Agudas

hotel
café
lugar
dental
inyecció

Llanas

árbol
camisas
césped
noche
correcto
automóvil
huelga
aceite
deseo
álbum

Esdrújulas

célebre
doméstico
vídeo
cómico
tienda

Activitat 24

El autobús se saltó un semáforo y chocó contra un árbol.

Tráigame un café sin azúcar.

El huésped inglés también se irá el sábado.

El tráfico aéreo aumentará la próxima semana.

Cuando visitéis ese país, disfrutaréis de un clima cálido.

Huí rápidamente de allí en mi vehículo.

LÈXIC**Activitat 25**

Aquesta activitat és de resposta oberta. Qualsevol paraula que contingui una part d'una o més paraules de la definició és vàlida, aquí en tens uns quants exemples:

- Descodificador, desxifrador...
- Netejaorelles...
- Minisubmarí...
- Heliavió, aviocòpter...
- Futhand, hanfut, futhandbol...
- Perapom, pomper, perpom...

Activitat 26

	català	castellà
base-ball	beisbol	béisbol
beefsteak	bistec	bistec.
perruque	perruca	peluca.
camerino	camerí	camerino
stress	estrès	estrés
chip	xip	chip
diskette	disquet	disquete

Activitat 27

Forma adaptada d'un manlleu

pírcing (peircing)
web (web)

Forma feta a partir de mots propis de la llengua

enllaç (link)
pàgina inicial (home page)
lífting (lifting)
correu electrònic (e-mail)
menjar ràpid (fast food)
coixí de seguretat (airbag)
revisió mèdica (chequeo)
cribatge (screening)
casset de butxaca (walkman)
condicionament físic (fitness)

Activitat 1

- a) El bes com a demostració de l'amor. Explica com s'ha de besar.
 b) Es tracta d'amor físic. Hi ha molts versos que l'expressen:

és sempre als llavis que l'amor perdura,
 com més roent més fidel la besada,
 deixat besar, i en el pit, a les mans,
 besa en el coll, la més bella contrada

- c) Els dos últims versos del poema fan referència al tòpic *carpe diem*, són una invitació a gaudir del moment present, de la joventut i de l'amor. Els mots «la vida és comptada» es refereixen a la brevetat de la vida i a la necessitat de gaudir de cada instant.

Activitat 2

- a) Els tòpics literaris relacionats amb el tema dels temps són: *tempus fugit* (el pas inevitable dels temps que ens porta a la mort inexorable), *carpe diem* (aprofita aquest moment) i *ubi sunt* (enyorança dels dies passats, de la rauxa i l'alegria de la joventut).
 b) Resposta oberta.

Activitat 3

El concepte de «diversitat lingüística» fa referència a la gran quantitat de llengües que existeixen al món.

Activitat 4

No es pot saber amb seguretat, però es calcula que al món hi ha entre 3.000 i 5.000 llengües.

Activitat 5

És difícil establir la quantitat exacta de llengües que hi ha al món, perquè moltes encara no estan classificades, d'altres no tenen escriptura i són únicament orals, i moltes vegades és molt difícil establir la diferència entre llengües i dialectes.

Activitat 6

- a) El poema tracta de l'amor apassionat i carnal que el poeta sent per la seva estimada Marta. Descric el seu sentiment i imagina la trobada de llurs cossos.
 b) Martí i Pol, en el poema, es dirigeix a la seva estimada Marta.
 c) L'amor que descriu és apassionat i carnal.
 d) Alguns exemples podrien ser aquests:

– **Noms:** preguntes, rostres, veus, presències, llocs, passat, futurs, instant, ombra, xarxes, penons, estiu, sols, cos, moments, plenitud, goig, mans, estesa, soral, llunes, marees, Marta, flanc, pas, ecos, hores, talaiot, pell, dibuixos, sines, malucs, ventre, sexe, dits, pendent, gest...

- Adjectius: fines, desmesurats, remots, lenta, batuts, incipient, fosques, mortes, obscens, minuciós, lleu, ardent, obscur, extasiats, insòlit, extrema, intimitat...
- Adverbis o locucions adverbials: de tot arreu, ara, més que mai, de nou, alhora...
- Preposicions: per, amb, a, del (de+el), pel (per+el), de, des de, fins...
- Determinants: el, teu, meu, cada, l', els, un, teus, aquestes, nostre...
- Verbs: imagino, convoco, confegir, instauro, lluu, fan, sé, recorro, sotjo, duc, vols, desvetlla, reconec, perfaig, omplo, ets, ressegueixo, rodolem, perfà, diem, dir, són, és, tanco, fas present, esclaten.
- Pronoms: et, mi, tu, jo, m', hi, ens, -los, te, 'm.
- Conjuncions: i, que, on, sinó.

e)

dos futurs	un futur	hores mortes	hora morta
fines xarxes	fina xarxa	dibuixos obscens	dibuix obscè
sols desmesurats	sol desmesurat	sexe ardent	sexes ardents
aquestes mans	aquesta mà	dits extasiats	dit extasiat
ecos remots	eco remot	pendent insòlit	pendents insòlits
coralls batuts	corall batut	extrema intimitat	extremes intimitats
ona incipient	ones incipients	joc desmesurat	jocs desmesurats
fosques remors	fosca remor	vast horitzó	vasts horitzons

f) Amb diftong: veus, teu, meu, ins-tau-ro, ar-reu, lluu, es-tiu, goig, mai, per-faig, ta-la-iot, di- bui-xos, res-se-guei-xo, lleu, ai-gua.

Amb hiat: pre-sèn-ci-es, in-ci-pi-ent, mi-nu-ci-ós, ex-ta-si-ats, com-pla-ent, di-em.

Activitat 7

pasqües, avui, reien, remou, qualitat, cauen, taules, cinquanta, greu, eina, boira, eloqüència, treure, correu, noia, quatre, tauró, cuina, iogurt, ciutat, iot, moure, quantitat, astronauta, ploure, següent, xemeneia quan, deu, veniu, reina, dinou, viu, paraigües, freqüent, empaitar, taulell, joieria, clara-boia, quant, aguantar, peuet

- Amb diftong creixent: pasqües, reien, qualitat, cauen, cinquanta, eloqüència, noia, quatre, iogurt, iot, quantitat, següent, xemeneia, quan, paraigües, freqüent, joieria, clara-boia, quant, aguantar, peuet.
- Amb diftong decreixent: avui, remou, taules, greu, eina, boira, treure, correu, tauró, cuina, ciutat, moure, astronauta, ploure, deu, veniu, reina, dinou, viu, empaitar, taulell.

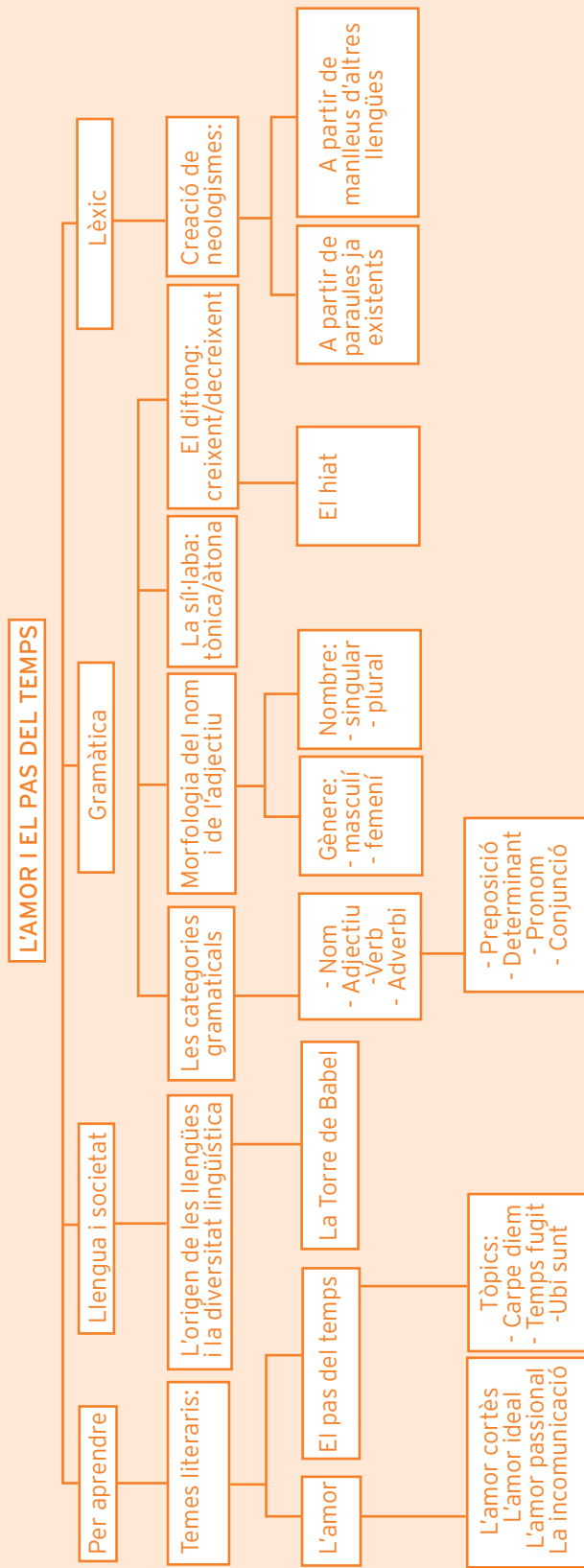
Activitat 8

- a) Con un bosque que muda sus hojas cada año, las viejas caen y nacen otras nuevas.
- b) Al uso.
- c) No, unas mueren y otras nacen.

Activitat 9

Són neologismes les formes CD de butxaca, telenovel·la, xip, ordinador, xat, multimèdia, hipertext.

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

Què he après i què em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Omple la graella amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Comparar diferents visions sobre el tema de l'amor en els textos literaris.	1, 2, 3,	1, 5a),	
Llegir i comprendre textos literaris on es tracti el tema del pas del temps i els seus tòpics	7, 8, 9	1	
Tenir curiositat per conèixer l'origen de les llengües i la diversitat lingüística	10, 11	3, 4, 5	
Identificar la categoria gramatical de les paraules d'una oració	12, 13	6d)	
Canviar el gènere i el nombre de noms i adjectius	14, 15, 16, 17, 18	6e)	
Separar les síl·labes de les paraules	19, 20, 21, 22, 23, 24	6f)	
Reconèixer els diftongs i els hiats	22, 23, 24	6f), 7	
Conèixer com es formen els neologismes	25, 26, 27	8, 9	

Unitat 2

EL PAISATGE

En aquesta unitat t'endinsaràs en el món de la literatura, concretament en aquells textos que tracten el tema de l'amor i el pas del temps. Al final de la unitat podràs:

- Comparar diverses descripcions literàries de paisatges i interpretar-les
- Reconèixer l'existència de diferents famílies lingüístiques
- Distingir el subjecte i el predicat de les oracions.
- Identificar sintagmes i els elements que els conformen
- Conèixer el gènere i el nombre d'alguns noms i adjectius que presenten dificultat
- Distingir paraules agudes, planes i esdrúixoles
- Accentuar gràficament tot tipus de paraules
- Saber com es formen les paraules a partir de la derivació

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- Temes literaris:
- El paisatge

LLENGUA I SOCIETAT

- Les famílies lingüístiques

GRAMÀTICA

- L'oració: subjecte i predicat
- Les estructures sintàctiques
- El sintagma i les funcions
- Repàs del gènere i el nombre de noms i adjectius
- Paraules agudes, planes i esdrúixoles
- L'accentuació

LÈXIC

- Derivació: prefix i infix

La relació amb l'entorn: el paisatge

Segur que de tant en tant t'atures a contemplar l'entorn: el mar, les muntanyes, la fumera de les fàbriques, un carrer estret de la ciutat o la plaça d'un poble. Cada tipus de paisatge produeix una impressió diferent (alegria, calma, misteri, terror...), que els escriptors han tractat de transmetre en les seves obres.

L'espai físic o el paisatge han inspirat molts textos literaris. El paisatge pot ser el tema del text literari o bé pot ser utilitzat com a lloc on es desenvolupa l'acció per tal de crear una atmosfera que faci creïbles els fets.

Segons el punt de vista de l'autor, trobem dos tipus de descripcions:

La descripció objectiva és aquella en què l'autor descriu les coses que l'envolten de manera detallada i precisa, com si volgués fer una fotografia de la realitat.

La descripció subjectiva és la que presenta el paisatge des de la mirada personal i íntima de l'autor, i l'espai reflecteix les seves emocions: nostàlgia, alegria, tristesa, etc.

El sentiment d'alegria i felicitat se sol explicar amb paisatges més o menys idíl·lics, mentre que la tristesa s'identifica amb paisatges lúgubres i sense vida.

Es pot fer una classificació de tipus de paisatges que s'associen, en general, a determinats sentiments:

- La natura agradable i primaveral per expressar l'amor i la felicitat.
- La natura misteriosa i salvatge pot indicar por, misteri o tensió.
- El desert per expressar soledat i buidor.
- El mar és molt evocador; pot inspirar sentiments de llibertat, o soledat, o bé despertar records del passat.
- La natura morta (un arbre sec, un bosc cremat...) serveix per expressar desolació i tristesa.
- El poble inspira, en general, calma i tranquil·litat, mentre que la ciutat pot reflectir el sentiment contrari.

Com es descriu un lloc: el paisatge real i el paisatge imaginari

Les descripcions literàries acostumen a oferir primer una visió general del lloc (una ciutat, un bosc, parts d'una casa...). A continuació es localitzen els diferents elements que componen l'espai (els edificis, les muntanyes...) i els situen en un lloc concret, mitjançant els mots que indiquen situació en l'espai (al fons, a la dreta, enmig, al costat...). Sobretot, però, ens parlen de les diferents sensacions que produeix el lloc.

Llegeix aquest text i fixa't en els mots destacats en negreta que indiquen:

- els elements concrets de la descripció;
- les expressions que ubiquen aquests elements en l'espai;
- les impressions que el paisatge provoca en l'escriptor.

El viatge cap a la capital del Baix Ebre és breu: una horeta i dos pobles. Primer fem parada a Freginals, un grapat de cases que s'apinyen al bell mig de la plana com si estiguessin preocupades per alguna cosa; i segon, a Santa Bàrbara, un poble gran i blanc que té tota la pinta de ser summament avorrit. Des d'allà no hi ha res fins que de cop l'autocar tomba cap a la dreta i travessem un immens pont de ferro per damunt d'un riu gras i verd que centelleja amb una certa mandra. Del riu sobresurt l'escultura d'un corb enorme i malaltís fet de ferro negre. A l'altra banda ens espera Tortosa.

(Cat. Matthew Tree, *Un anglès viatja per Catalunya per veure si existeix* - Columna, 2000)

Els escriptors inventen sovint els llocs i els paisatges que descriuen. Algunes obres literàries, en canvi, s'ubiquen i ocorren en espais geogràfics reals. L'autor els descriu minuciosament i els cita pel nom.

La novel·la *La Febre d'Or*, de Narcís Oller, tracta sobre la ciutat de Barcelona i la burgesia catalana durant un període de gran prosperitat econòmica, centrada en la febre borsària de finals del segle XIX. És la història de l'ascensió social i econòmica de Gil Foix. L'obra mostra una ciutat en creixement (l'Exemple, els edificis modernistes, l'antic Liceu...) que conviu amb el barri vell, prop del port.

Llavors, el senyor Foix, es lliurà a contemplar i elogiar amb grans exclamacions les boniques vistes que d'allí es descobrien. A l'esquerra un tros de Barcelona, confosa ja amb sos suburbis, estenent-se al peu de Montjuïc, blanca, nova immensa com una metròpolis. Sos barris de Llevant, salpicats d'alteroses xemeneies, es perdien en una boirada de vapor que la brillantor del sol fonia amb les tintes de la costa, rosses, nacarades, mig velades per una vapor d'or. Una gran cinta blava faixava de cap a cap l'horitzó. Veles llatines, arroentades pel sol ponent, on es confonien mar i cel. Davant, al peu mateix de l'espectador, Sarrià i Les Corts, que amb llurs torratxes i colomars. I, a la dreta, els ocrosos barris de ponent. Un cel de blau, desmaiat, harmonitzava aquell conjunt de tons finíssim, que feia espurnejar els ulls d'en Foix i li travava la llengua.

(Narcís Oller, *La Febre d'Or*, Capítol XIII, Edicions 62)

Paral·lelament, en la literatura espanyola, Benito Pérez Galdós, que és l'autor més representatiu del moviment realista, vol fer un retrat objectiu de la realitat.

Si Oller retrata la Barcelona de l'època, Galdós és el novel·lista del Madrid del segle XIX. Fa un mural de la història i la societat madrilenya del moment: descriu l'atmosfera i els ambients dels seus barris, dels cafès, dels salons, etc. *Fortunata y Jacinta* és l'obra cabdal d'aquest autor.

No vivía en Madrid quien no oyera por las mañanas el ruido cóncavo de las cubas de los aguadores en fuente de Pontejos; quien no sintiera por mañana y tarde la batahola que arman los coches correos; quien no recibiera a todas horas el hálito tenderil de la calle de Postas; (...) quien no oyera las campanadas del reloj de la Casa de Correos tan claras como si estuvieran dentro de la casa; quien no viera pasar a los cobradores del Banco cargados de dinero y a los carteros salir en procesión.

(B. Pérez Galdós, *Fortunata y Jacinta*, Ed. Cátedra)

De vegades els escriptors situen l'acció de les seves obres en escenaris amb noms imaginats però que en realitat són llocs que existeixen i que el lector pot reconèixer. És el cas de Comarquinal, la petita ciutat de comarques on transcorre l'acció de la novel·la *Laura a la ciutat dels sants* (1931), de Miquel Llor. L'autor no ho diu, però aquesta ciutat és, en realitat, Vic. Laura s'ofega a Comarquinal perquè és una ciutat conservadora i hipòcrita. La boira hi és sempre present, com una metàfora de l'aïllament i la malenconia que pateix Laura:

«La boira! Va caient, espessa, grisa, negra; abriga la plana tardoral i adormida en la nit. (...)

Però la boira (...) preserva la ciutat d'influències estranyes, perquè vegeti entre els seus sants morts i vius; perquè dormiti recollida en ella mateixa i no se li escapin els bons ni els mals pensaments. Els campanars, malgrat l'aparent deler d'alliberar-se, regalimen oprimits dins la boira subtil com els somriures dels habitants de Comarquinal.»

(Miquel Llor, *Laura a la ciutat dels sants*, Ed. 62)

De vegades, també, la descripció del paisatge serveix per reforçar el comportament humà. L'ambient és un reflex del desenvolupament de l'acció i la psicologia dels personatges.

El paisatge i les emocions

Quins paisatges et provoquen sensació de pau i calma? La contemplació, per exemple, del mar amb la llum de la tarda, d'un dia de sol a la muntanya o bé la vista d'un paisatge urbà nocturn ple de petits llums encesos ens pot causar una impressió de tranquil·litat.

En literatura el paisatge pot esdevenir un element canviant, segons l'estat d'ànim de l'autor. **El paisatge pot ser un reflex dels sentiments i les emocions de l'autor o del protagonista de la història narrada. Sovint és produeix una identificació de la natura amb l'ésser humà.**

Els tòpics literaris són fórmules o clixés sobre algun tema (el paisatge, l'amor o el pas del temps) que els autors de diferents èpoques han utilitzat en les seves composicions. L'origen dels tòpics literaris es troba en general en la literatura clàssica de Grècia i Roma.

L'escriptor llatí Virgili (segle I aC) va escriure les *Bucòliques*, unes composicions poètiques en què canta a una natura harmoniosa i agradable. Va crear el *locus amoenus*, que vol dir «lloc plaent o agradable».

Durant el Renaixement espanyol (segles xv-xvi) la natura és considerada un model d'equilibri i perfecció. El poeta Garcilaso de la Vega reprèn el tòpic del *locus amoenus* en les *Églogas*: descriu un paisatge bucòlic, amb camps florits, rius d'aigües cristal·lines, ocells que canten i arbres ombrívols. Aquests paratges paradisiacs són el marc en què els pastors expressen els seus sentiments amorosos.

Égloga I (v.239) Garcilaso de la Vega

Corrientes aguas, puras, cristalinas
 Árboles que os estáis mirando en ellas
 Verde prado de fresca sombra lleno,
 Aves que aquí sembráis vuestra querellas
 Hiedra que por los árboles caminas
 Torciendo el paso por su verde seno;
 (...)
 Y en este mismo valle dónde ahora
 me entristezco y me canso en el reposo
 estuve ya contento y descansado.

Amb el romanticisme, corrent estètic de finals del segle XVIII, el paisatge és un element viu que permet explicar els sentiments de l'artista. La contemplació del paisatge serveix per a reflexionar sobre els estats d'ànim i les vivències de l'escriptor, dels quals moltes vegades és el símbol o el reflex. Aquesta visió subjectiva de l'entorn ha arribat fins als escriptors més actuals. La poesia és el gènere literari que expressa més sovint el paisatge interior de l'escriptor.

Jacint Verdaguer és l'escriptor més destacat del segle XIX i el més representatiu de la Renaixença. En el poema *L'emigrant* fa un cant a la pàtria i descriu l'enyorança que li provocarà allunyar-se'n, a partir de la visió d'alguns llocs emblemàtics del paisatge: el Pirineu, Montserrat, Barcelona i els turons que l'envolten.

Dolça Catalunya
 pàtria del meu cor
 quan de tu s'allunya,
 d'enyorança es mor.

I
 Hermosa vall, bressol de ma infantesa
 blanc Pirineu
 marges i rius, ermita al cel suspesa,
 Per sempre adéu!
 Arpes del bosc, pinsans i cadernerres,
 cantau, cantau,

jo dic plorant a boscos i riberes:
Adéu-siau.

II

¿On trobaré tos sanitosos climes,
ton cel daurat?,
mes ai, mes ai, on trobaré tes cimes
bell Montserrat?
Enlloc veuré, ciutat de Barcelona,
ta hermosa seu,
Ni eixos turons, joiells de la corona,
Que et posà Déu.

(Jacint Verdaguer, *L'emigrant*, dins *Pàtria*, Edicions de 1984)

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2, 3 i 4)

2. LLENGUA I SOCIETAT

Les famílies lingüístiques

Entre les llengües s'estableix una relació de parentiu semblant a l'establerta entre els humans: és el que anomenem «famílies lingüístiques». **Una família lingüística és un grup de llengües que tenen un mateix origen.** Segons això, les llengües del món s'agrupen en grans famílies. Així el galaicoportuguès, el castellà, el català, l'occità, el francès, l'italià, el sard, el romanx i el romanès mantenen, les unes amb les altres, una relació de germanor. Diem que són germanes perquè totes provenen d'una mateixa llengua mare: el llatí.

A la vegada, el danès, el suec, el noruec, l'islandès, l'alemany, l'holandès i l'anglès, entre d'altres, també són germanes. La «mare» d'aquestes llengües és el germànic, ja que és l'origen de totes.

Al seu torn, el llatí i el germànic són llengües germanes, perquè provenen d'un avantpassat comú: l'indoeuropeu. **Per tant, seguint el paral·lelisme de relacions familiars, les llengües romàniques i les llengües germàniques serien llengües «cosines» i formarien part de la mateixa família indoeuropea.**

L'indoeuropeu era una llengua que es parlava entre el 3000 i el 2000 aC en una regió situada entre la vall del Danubi i les costes de la mar Bàltica. No s'han conservat documents escrits en indoeuropeu i, per tant, no se sap ben bé com era; però gràcies a la comparació entre llengües actuals emparentades s'ha pogut imaginar com devia ser. Els parlants de l'indoeuropeu es van estendre per tot Europa i bona part d'Àsia, i així van anar sorgint noves llengües, que han donat les llengües europees actuals. **Per això avui en dia hi ha moltes llengües que formen la família indoeuropea.** Alguns exemples són: el grec; les llengües celtes, com el gal·lès o l'irlandès; les llengües romàniques, com el català, el castellà o el gallec; les llengües eslaves, com el rus, el polonès o el txec, i les llengües germàniques, com l'anglès o l'alemany.

La família indoeuropea és la més nombrosa i estudiada, però no és l'única. Hi ha diferents famílies lingüístiques africanes, asiàtiques, australianes i americanes. Per citar un parell d'exemples, direm que l'àrab i l'hebreu són llengües semítiques, d'una família lingüística anomenada *afroasiàtica*. És impossible tenir coneixement de totes les famílies lingüístiques i els seus components, però sí que és important entendre com les llengües estan relacionades entre si i s'agrupen en famílies.

També és interessant conèixer la història i la família a què pertanyen les llengües que es parlen al territori on vivim. Així hem de tenir present que el català i el castellà formen part de la família romànica, formada per les llengües que provenen del llatí. Per la seva banda, el llatí forma part de la família indoeuropea; per tant, el català i el castellà, com també les altres llengües romàniques, són membres de la família indoeuropea. Tanmateix, hi ha llengües que no tenen una família lingüística coneguda, com en el cas del basc.

(Fes les activitats d'aprenentatge 5 i 6)

3. GRAMÀTICA

L'oració

En unitats anteriors ja vàrem parlar de què era una oració i també vas aprendre a separar el subjecte i el predicat de les oracions. De totes maneres, serà bo fer un petit recordatori de les coses més importants que ja s'han dit, perquè ara haurem d'afegir-hi continguts nous i cal que tot quedi ben entès.

L'oració, doncs, és una unitat sintàctica amb significat propi. És formada pel subjecte i el predicat, que concorden en persona i nombre. En tota oració, a més, hi trobem un verb conjugat.

El subjecte: És la persona, animal o objecte que realitza l'acció; n'és el protagonista.

La Maria ha guanyat un concurs de poesia.
subjecte

El predicat: Designa el que fa el subjecte o bé designa com és aquest.

La Maria ha guanyat un concurs de poesia.
predicat

Cal diferenciar dos tipus d'oracions segons el predicat:

– Si el predicat expressa una **acció** que realitza el subjecte: **oració predicativa**. Aquestes oracions són formades per uns verbs anomenats predicatius (d'acció): treballar, estudiar, menjar...

La meva tieta treballa en uns grans magatzems.
predicat verbal (nucli un verb)

– Si el predicat atribueix una **qualitat** al subjecte: **oració atributiva**.

La meva tieta és* molt divertida.
 predicat nominal (nucli un atribut)

* Aquí el verb només fa d'enllaç (verb copulatiu: ser, estar, semblar).

(Fes les activitats d'aprenentatge 7 i 8)

Les estructures sintàctiques

Com ja saps, l'oració gramatical és la unitat bàsica de comunicació completa que relaciona un grup de mots que fan la funció de subjecte, més un verb en forma personal, que apareix sol o acompanyat de complements, amb un grup de mots que fan la funció de predicat

Aquests constituents de l'oració reben el nom de sintagma nominal (grup del nom) i sintagma verbal (grup del verb), respectivament. Perquè un grup de mots formi una oració, ha de contenir un verb en forma personal. Si diem, posem per cas:

La flor més esplèndida del jardí

no construïm cap frase, sinó simplement un grup de mots (sintagma nominal), que podria exercir de subjecte o de complement dins d'una oració.

El sintagma

Un sintagma no és res més que una paraula o un grup de paraules que formen una unitat dins l'oració i realitzen conjuntament una funció. Imagina, doncs, que un sintagma és com un equip que té una missió per fer. Dins de l'equip hi ha un líder que mana, oi?, i la resta de persones es mouen al seu voltant; ara bé, tots junts han d'acomplir un mateix objectiu. De la mateixa manera un sintagma també tindrà sempre un nucli i uns acompanyants, que anomenarem determinants i complements, segons vagin davant o darrere del nucli. A vegades, però, el nucli estarà sol i, per tant, farà la funció tot solet.

L'estructura d'un sintagma és la següent:

(determinants) + nucli + (complements)*

* Cal tenir en compte que els parèntesis indiquen opcionalitat; en canvi, el nucli sempre hi és.

Hi ha diferents tipus de sintagmes, i fixa't que adopten el nom de la categoria que fa de nucli:

SN Sintagma nominal: Nucli d'un nom. Ex.: *El noi gran*.

SV Sintagma verbal: Nucli d'un verb. Ex.: *Canta una cançó*.

SAdj Sintagma adjectival: Nucli un adjectiu. Ex.: *El més alt de tots*.

SAdv Sintagma adverbial: Nucli d'un adverb. Ex.: *Molt ràpidament*.

SPrep Sintagma preposicional: És introduït per una preposició, però pot tenir altres paraules com a nucli (nom, adjectiu, adverb, preposició...). Ex. *De la classe, dels més joves, a les quatre, de sobte*.

L'important d'un sintagma és que fa una funció dins l'oració, però per dur-la a terme necessita tot l'equip.

Les funcions i els sintagmes

Intentem fer una anàlisi d'uns quants sintagmes. Recorda que sempre hi ha un nucli i que de vegades hi ha elements que el determinen (que solen anar davant del nucli) i elements que el complementen (que solen anar darrere del nucli):

En	Marc	(SN)
det	nucli	
El	meu amic	(SN)
det	det nucli	
La	casa alta	(SN)
det	nucli CN	
El	noi ric	(SN)
det	nucli CN	
Compro	llibres	(SV)
nucli	CD	
La	noia de Menorca	(SN)
det	nucli <u>det nucli</u>	
	CN	

Segurament la funció de determinant i de nucli t'ha quedat força clara, però et deus preguntar què significa **CN** en els adjectius *alta* i *ric*, o bé què vol dir **CD** a sota del nom *llibres*. Es tracta de la funció de complement; però, de fet, de complements n'hi ha bastants, i els hauries de conèixer. Mira, podem dividir els complements en dos grans blocs:

Els complements del nom: Expliquen o especifiquen coses del nom que complementen.

Els complements del verb: Ens donen informació sobre l'acció del verb que complementen (qui la rep, on passa...).

Alguns complements del verb són aquests:

CD	Complement directe
CI	Complement indirecte
CC	Complement circumstancial
CPred	Complement predicatiu
CAtr	Complement atributiu

(Dels complements del verb en parlarem en la unitat 4)

(Fes l'activitat d'aprenentatge 9)

En aquest punt de la unitat et recomanem que facis algunes activitats de repàs del gènere i el nombre del nom i l'adjectiu. Consulta l'annex que trobaràs al final del mòdul.

(Fes les activitats d'aprenentatge 10 i 11)

Paraules agudes, planes i esdrúixoles

Segons la posició de la síl·laba tònica, és a dir, segons on recaigui el cop fort de veu, podem classificar les paraules en aquests grups:

Agudes. La síl·laba tònica és l'última: *allà, París, cargol*.

Planes. La síl·laba tònica és la penúltima: *llibre, fàcil, èxit*.

Esdrúixoles. La síl·laba tònica és l'antepenúltima: *àlgebra, tònica, màquina*.

Pel que fa al català, a l'hora d'accentuar haurem de tenir en compte un seguit de circumstàncies. Vegem-les.

- La **a** és, com ja sabem, la vocal més oberta; s'accentua sempre amb l'**accent obert**: *pàgina, semàfor, demà*.
- La **i** i la **u**, com que són les vocals més tancades, s'accentuen sempre amb l'**accent tancat**: *bústia, pastís, ningú, cadascú*.
- La **o** i la **e** poden portar **accent obert** o **tancat**, segons la pronúncia del so: *església, molèstia, tómbola, però*.

Accentuem

En aquesta unitat farem un repàs de les regles d'accentuació de les paraules perquè puguis escriure sense faltes amb facilitat.

Accentuarem totes les paraules agudes acabades en: **a, e, i, o, u, as, es, is, os, us, en, in**. Excepció: Paraules agudes acabades en diftong decreixent: *veni, trobeu*.

Accentuarem les paraules planes que no acabin en: **a, e, i, o, u, as, es, is, os, us, en, in**. Exemples: *tràfic, ànec, càntir*. Excepció: Accentuarem les paraules planes que acabin en diftong decreixent: *cantàveu, tinguéssiu, voldríeu*.

Accentuarem totes les esdrúixoles: *fàbrica, elèctrica, península*. Cal tenir en compte el hiat, ja que les paraules amb el grup i + vocal no formen diftong: *ràdio, justícia, història, pèrdua, consciència*.

(Fes les activitats d'aprenentatge 12, 13 i 14)

4. LÈXIC

La derivació: prefix i infix

En la primera unitat d'aquest mòdul hem parlat de neologismes i hem introduït els dos processos que fa servir la llengua per construir-ne. Recorda-ho:

1. Manllevant paraules d'altres llengües, amb l'adaptació fonètica i escrita, si s'escau.
2. Formant neologismes a partir de paraules ja existents en la pròpia llengua.

Servir-se de les paraules que ja formen part del cabal lèxic d'una llengua per formar-ne de noves. És el recurs més pràctic i el més utilitzat en totes les llengües per a la formació de neologismes.

Per exemple, no fa pas gaires anys van aparèixer les *deixalleries* (instal·lacions en què es reben i s'emmagatzemen de manera selectiva part dels residus municipals que no són objecte de recollida domiciliària). La paraula que dóna nom a aquest nou concepte deriva d'un mot ja existent en català: el mot *deixalla*.

Deixalla és, doncs, el mot primitiu; *deixalleria* és el mot derivat.

La derivació consisteix a utilitzar unes partícules (que anomenem afixos o morfemes derivatius), que s'afegeixen a un lexema o mot primitiu i donen lloc a noves paraules, que anomenem derivades. Entre el mot primitiu i el derivat hi ha una relació de significat que ve determinat, perquè comparteixen la mateixa arrel o lexema (part de la paraula que ens aporta el significat).

mot primitiu	mots derivats
<u>deixar</u>	<i>deixalla, deixalleria</i>
<u>ull</u>	<i>ulleres, ullada</i>
<u>neu</u>	<i>nevada, nevera</i>
<u>pic</u>	<i>picar, picadora, repicar</i>
<u>molí</u>	<i>molinet, moldre,</i>
<u>terra</u>	<i>subterrani, terrestre</i>

(En els exemples hem subratllat el lexema de les paraules.)

Els afixos o morfemes derivatius es classifiquen en tres classes, segons la posició en què es trobin en relació amb el lexema:

- **prefixos**, si van davant del lexema;
- **sufixos**, si van darrere del lexema;
- **infixos**, si la seva posició és entre el lexema i el sufix.

Fixem-nos en aquests exemples:

prefix	lexema	infix	sufix
	<i>amor</i>		amor
	<i>amor</i>		ós
<i>en</i>	<i>amor</i>		<i>ar</i>
<i>en</i>	<i>amor</i>		<i>at</i>
<i>en</i>	<i>amor</i>	<i>isc</i>	<i>at</i>
<i>des</i>	<i>amor</i>		
			amorós
			enamorar
			enamorat
			enamoriscat
			desamor

El significat de la paraula derivada dependrà del significat de la paraula primitiva, però també de l'afix amb què s'hagi format.

Prefix

Ja hem comentat **que el prefix és un morfema que es col·loca davant del lexema per donar lloc a una nova paraula.**

Aquí tens una llista dels prefixos més utilitzats, tant en català com en castellà, i del significat que aporten a la paraula:

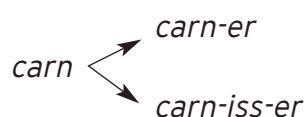
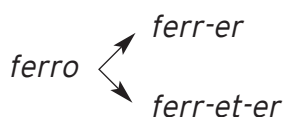
prefix	significat que aporta el prefix	exemples
<i>a-, an-</i>	negatiu, oposició	<i>anormalitat, analfabet</i>
<i>ante-, avant-</i>	davant, abans	<i>antepenúltim, avantpassat</i>
<i>anti-</i>	oposició, negació	<i>antinuclear</i>
<i>bes-, bi-</i>	duplicació	<i>besnét, bilingüisme</i>
<i>contra-</i>	oposició	<i>contraindicació</i>
<i>des-</i>	contrari	<i>desaparèixer</i>
<i>inter-</i>	al mig de, recíproc	<i>internacional, intercanvi</i>
<i>intra-</i>	dintre de	<i>intramuscular</i>
<i>extra-</i>	fora de	<i>extraterrestre</i>
<i>hiper-</i>	gran	<i>hipermercat</i>
<i>neo-</i>	nou	<i>neogòtic</i>
<i>post-</i>	posterioritat	<i>postmodernitat</i>
<i>pre-</i>	anterioritat	<i>prehistòria</i>
<i>re-</i>	repetició	<i>repicar</i>
<i>semi-</i>	meitat	<i>semicercle</i>
<i>sobre-</i>	excés	<i>sobrevaloració</i>
<i>super-</i>	gran	<i>supermercat</i>
<i>sub-</i>	per sota de	<i>submarí,</i>
<i>sots-</i>	càrrec inferior	<i>sotspresident</i>
<i>trans-</i>	a través de	<i>transatlàntic</i>
<i>ultra-</i>	més enllà de	<i>ultramarí</i>
<i>vice-</i>	càrrec inferior	<i>vicepresident</i>

Infix

L'infix és un morfema que se situa entre el lexema i el sufix.

Potser és el morfema més difícil de separar; a més, no tots els infixos tenen un significat clar.

A vegades els infixos ens permeten formar dues paraules derivades diferents:

Els infixos més freqüents són aquests:

infix	exemple
-all-	<i>ceb-all-ut, pig-all-at</i>
-an-	<i>jug-an-er, crid-an-er</i>
-ar-	<i>cant-ar-ella, flam-ar-ada, tomb-ar-ella</i>
-atx-	<i>esprim-atx-at</i>
-ass-	<i>enjog-ass-ada, allarg-ass-at</i>
-at-	<i>vil-at-à, lleid-at-à</i>
-et-	<i>pell-et-er, bosqu-et-à</i>
-in-	<i>blanqu-in-òs, emblanqu-in-ar</i>
-isc-	<i>plov-isqu-ejar, endorm-isc-ar</i>
-iss-	<i>aferr-iss-ar, carn-iss-er, pobr-iss-ó</i>
-ol-	<i>cas-ol-à, fred-ol-ic, rat-ol-í</i>
-uss-	<i>embarb-uss-ament, cant-uss-ejar</i>

(Fes les activitats d'aprenentatge 15, 16, 17, 18 i 19)

PER APRENDRE

Activitat 1

Llegeix aquestes descripcions literàries i associa-les als temes següents. Fes una breu explicació de cada text:

MISTERI - ENYORANÇA DE LA PÀTRIA - EVOCACIÓ DEL PASSAT - *LOCUS AMOENUS*

Arpes del bosc, pinsans i cadernerres,
cantau, cantau,
jo dic plorant a boscos i riberes:
Adéu-siau.

(Jacint Verdaguer)

Al cim d'un promontori que domina
les ones de la mar,
quan l'astre rei¹ cap a ponent declina
me'n pujo a meditar
Eixes² ones, mirall de les estrelles,
me guarden tants records,
que em plau reveure tot sovint en elles
mos³ somnis que són morts.

(Miquel Costa i Llobera)

Junto al camino, una vez arriba de la cuesta, había una colina yerma barrida por el viento. No tardé en ver que se trataba de un cementerio, en donde las negras lápidas surgían de la nieve como las uñas destrozadas de un cadáver gigantesco. El camino, sin huella alguna de tráfico, estaba solitario.

(Lovecraft. *El Ceremonial*, Alianza Editorial)

Corrientes aguas, puras, cristalinas;
árboles que os estáis mirando en ellas,
verde prado de fresca sombra lleno,
aves que aquí sembráis vuestras querellas.

(Gracilaso de la Vega)

1. Astre rei: El sol.
2. Eixes: Aquestes.
3. Mos: Els meus.

Activitat 2

Llegeix aquesta descripció.

«A Catalunya som vora de quaranta mil professors, uns tres mil dels quals, de català. Hi ha més de cinc-cents centres públics d'ensenyament secundari. M'han enviat a aquest poble de la costa perquè és lluny de les capitals i el tren no hi arriba. En relació amb altres emplaçaments, no hi ha gaires baralles per venir a treballar aquí. L'institut és davant d'una plaça dura que cobreix un pàrquing. En un angle de la plaça hi ha un gran carrusel que gira sobre si mateix, lentament. Setembre. Els turistes es passegen pel carrer en calça curta. La realitat de l'institut se sobreposa a la realitat de les vacances, com si una de les dues funcionés a deshora. Hi ha grups d'estrangers a les voreres. Alguns seuen a sobre de les maletes. Esperen que els vinguin a recollir per reexpedir-los cap als seus països.»

(Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, Edicions 62)

Localitza i escriu els elements següents:

a) Quins són els elements concrets de la descripció?

---

b) Troba les expressions que ubiquen aquests elements en l'espai.

---

c) Quina feina fa el protagonista? Quines impressions li provoca l'espai?

d) Explica el significat dels mots següents:

- Plaça dura: _____
- Carrusel: _____
- Institut: _____
- Vorera: _____

Activitat 3

Segur que recordes l'escola o l'institut on vas fer la primària. Fes una descripció del centre i de la impressió que et va produir (vuitanta paraules).

Activitat 4

Llegeix el fragment del conte de l'escriptora Mercè Ibarz. Contesta les preguntes següents:

a) Quin tipus de paisatge descriu?

---

b) Subratlla els adjectius que utilitza per qualificar els gratacels.

---

c) L'autora ofereix una visió positiva o negativa d'aquests edificis
Per què?

---

d) Quina utilitat tenen els balcons i els ampits de les finestres d'una casa?
Per què els gratacels no en tenen des del punt de vista de l'autora?

---

e) Troba el mot primitiu dels següents derivats que hi ha en el text:

lluminós:

treballador:

habitant:

arrelí:

«Els gratacels havien començat a proliferar a la ciutat: sí, per dins sou lluminosos i probablement agradables a primer cop d'ull per als habitants, visitants o compradors i per als treballadors d'oficines, però sou lletjos de mirar: esteu fets per no ser mirats, no voleu ser mirats, voleu ser penetrats, només voleu que la gent entri i surti, que res no hi arrelí, de la mateixa manera que no voleu balcons ni ampits de finestra perquè no voleu saber res de l'exterior ni deixar que ningú que us habiti miri res: no és bo per als negocis, donar massa importància a la vida al carrer».

(Mercè Ibarz, *A la ciutat en obres*, Quaderns Crema, 2002)

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 5

Què és una família lingüística?

Activitat 6

Quin tipus de relacions s'estableix entre les llengües?

GRAMÀTICA

Activitat 7

Identifica el SN (subjecte) i el SV (predicat) de les frases següents:

Ex. La noia va saludar amb la mà.
SN (subjecte) SV (predicat)

- a) El noi no ho acaba de rumiar.
- b) La llum del sol es filtrava a través del bosc.
- c) La Carme se la mira molt enfadada.
- d) Un home alt i seriós s'hi va acostar.
- e) Aquella parella ballava molt bé
- f) Els nois de la classe havien escrit als seus amics.
- g) Els cotxes més ràpids arriben primer.
- h) El supermercat de la cantonada tanca molt més tard.
- i) La celebració del convit es va perllongar més del que era previst.
- j) La millor alternativa significa un avenç.
- k) Els periodistes informen sobre els problemes actuals.

Activitat 8

Subratlla el predicat de les oracions següents i indica si és un predicat verbal o bé un predicat nominal.

Ex. La Maria viu a Barcelona.
pred. verbal

- a) Els seus pares són de Sitges.

b) La família Torres ha sortit de viatge cap a Atenes.

c) Avui la teva germana sembla trista.

d) Els amics del gimnàs es fan un fart de riure.

e) Tens ganes d'anar a fer fotos amb mi?

f) En Jordi està malalt.

– Quins verbs trobem en les oracions amb predicat nominal? Com s'anomenen?

Activitat 9

Respon les preguntes següents:

a) Quins són els dos constituents bàsics de l'oració?

---

b) Què és un sintagma?

---

c) Quins tipus de sintagmes coneixes? Per què s'anomenen així?

---

d) Quina diferència hi ha entre un sintagma i una funció?

---

e) Anomena cinc funcions sintàctiques?

---

f) Escribeu tres complements del verb.

---

g) Inventa tres oracions i assenjala-hi el SN (subjecte) i el SV (predicat).

Activitat 10

Forma el plural dels mots següents:

peix	.....	gust	.....	braç	.....	feix	.....
text	.....	tast	.....	context	.....	reflex	.....
complex	.....	despatx	.....	esquitx	.....	lluç	.....

- Sabries dir quina és la regla que segueixen aquests mots per formar el plural?

Activitat 11

Fes el singular, sempre que puguis, dels mots següents. Recorda que la regla dels mots variables i invariables no funciona de la mateixa manera en castellà que en català. Després tradueix al costat els mots d'aquesta sèrie al castellà per veure si això que diem és veritat:

singular	en castellà	singular	en castellà
virus	.....	fases	.....
tipus	.....	crisis	.....
temps.....	.....	anàlisis	.....
síntesis	.....	oasis	.....
llapis	.....	dilluns	.....
atles	.....	parèntesis	.....

- Quins són els mots invariables?

Activitat 12

Contesta aquestes preguntes:

- Quan s'accentuen les paraules agudes en català i en castellà? Posa'n tres exemples de cada.

- I les planes quan s'accentuen en català i en castellà? Posa'n tres exemples de cada.

- I les esdrúixoles? Posa'n tres exemples de cada.

Activitat 13

Accentua, si cal, les paraules següents:

textil, album, provincia, neixer, desgracia, tampoc, funcio, superflua, xofer, baixaveu, examens, debil, patria, gabia, noticia, correr, pagina, ciencia, colonia, arros, busquessiu, avia, truquessim

Activitat 14

Acentúa este texto:

«Mientras permanecía muy quieto le mire a él. Es superfluo aclarar que Konradin no se había reído. Tampoco había aplaudido. Pero me miraba a mí. Pocos días más tarde lleve a las escuelas unas cuantas monedas griegas, que formaban parte de una colección que había empezado a reunir a los doce años. Se trataba de un dracma corintio de plata, de una lechuza de Pallas Atenea y de una cabeza de Alejandro Magno, y apenas él se aproximó a su pupitre simulé estudiarlas con una lupa. Me vio observándolas y, tal como yo había esperado, su curiosidad fue más fuerte que su circunspección. Me pregunto si podía mirárlas. Al ver cómo manipulaba las monedas, me di cuenta de que no era un profano: las trataba con la ternura que los coleccionistas reservan para los objetos amados y las miraba con la expresión devota y acariciadora típica de aquellos.»

(Fred Uhlman. *Reencuentro*. Tusquets Editores.)

LÈXIC**Activitat 15**

Sabries trobar el lexema d'aquestes paraules? Si penses en paraules de la mateixa família, et serà més fàcil.

Il·lunàtic	porteria	intransigent
paperam	princesa	patinatge
desnivellar	subdesenvolupat	asimètrica
inviàble	pintura	diàriament
imprevisible	biannual	multiplicar

Activitat 16

Algunes paraules de l'exercici anterior tenen prefix. Torna-les a escriure i assenyala'!

Activitat 17

Forma palabras derivadas en castellano con los prefijos siguientes:

bi- .....

trans- .....

des- .....

in- .....

anti- .....

semi- .....

sub- .....

inter- .....

Activitat 18

Assenyala el lexema i l'infix d'aquestes paraules:

<i>costanera</i>	<i>llargarut</i>	<i>escriidassar</i>
<i>llobató</i>	<i>llibreter</i>	<i>calcinar</i>
<i>dormisquejar</i>	<i>carreter</i>	<i>tombarella</i>

Activitat 19

Aquí tens un fragment que es pot llegir a la pàgina *web* del TERMCAT. Llegeix-lo i contesta les preguntes següents:

«En definitiva, i per acabar: la protecció del medi, com s'ha vist, ha tingut també repercussions lingüístiques notables, perquè ha calgut -i caldrà- adequar el lèxic ambiental a les noves realitats i necessitats. I aquesta adequació no ha tingut lloc només a base de paraules inèdites (com ara **purins** o **compost**) sinó que, precisament, també ha resultat molt productiu l'ús de «generadors» de mots (com per exemple **-itz(ar)** o **eco-**), o, directament, el «reciclatge» o la «reutilització» de paraules que tenien fins fa poc significats més acotats o restringits (**plomall, recuperació, triatge, iglú**). Tot, doncs, s'aprofita. Fins i tot les paraules.»

a) Per què s'han hagut d'inventar noves paraules referides a la protecció del medi ambient?

---

b) Com hem anomenat nosaltres els «generadors de mots» que hi ha al text?

---

c) Quin tipus d'afix és *eco-*?

---

d) Quin tipus d'afix és *-itz-*?

Activitat 1

Escriu de quina manera es tracta el tema del paisatge en cada un d'aquests moviments literaris:

Renaixement:

Romanticisme:

Realisme:

Activitat 2

Explica el tòpic literari del *locus amoenus*:

Activitat 3

Escriu una redacció de vuitanta paraules sobre el teu *locus amoenus*, és a dir, explicant com és el lloc ideal per a tu.

Activitat 4

Lee este texto. Responde las preguntas siguientes:

El bosque rojo

Alfanhuí vio a lo lejos el frente de un bosque. Era un bosque rojo. Los troncos eran gruesos, de un rojo cereza, y las copas de un verde brillante y oscuro. Los árboles no eran altos. Ese fondo de troncos rojos daba al sotobosque una luz alegre y extraña. La tierra era muy llana y tenía hierba corta y muchos charcos extensos de aguas clarísimas y apenas dos dedos de hondura. En el borde de esos charcos nacía la hierba con más fuerza y había, a veces, grises grullas dormidas sobre un pie, y piedras blancas.

(Rafael Sánchez Ferlosio, *Alfanhuí*)
Editorial EDELVIVES-PLANETA

a) Escribe el adjetivo que califica cada uno de los elementos descritos en el texto:

- bosque:* .....
- troncos:* .....
- las copas de los árboles:* .....
- luz:* .....
- tierra:* .....
- hierba:* .....
- aguas:* .....
- grullas:* .....
- piedras:* .....

b) Qué impresión te causa esta descripción (tranquilidad, alegría, tensión, etc)? Por qué?

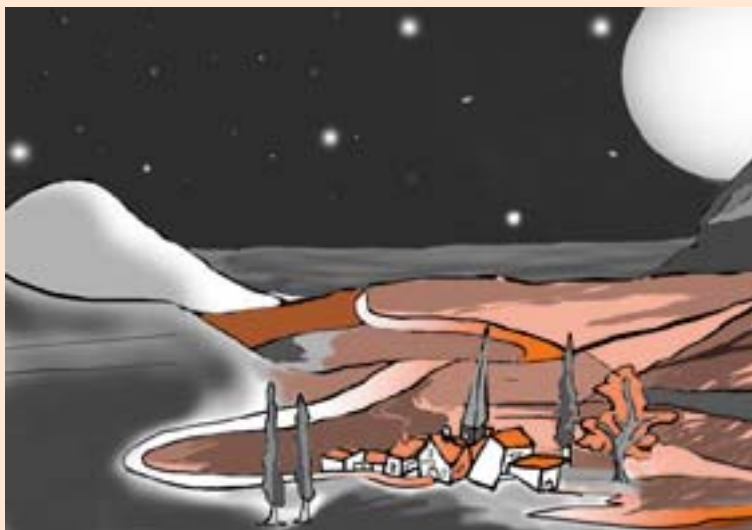

Activitat 5

Observa esta imagen. Escribe una descripción de los elementos que aparecen, sitúalos en el espacio mediante preposiciones y expresiones que indiquen lugar, imagina los colores y describe la impresión que te causa (ochenta palabras).

Activitat 6

A quina família lingüística pertanyen les llengües romàniques (català, castellà...)?

Activitat 7

Què és l'indoeuropeu?

Activitat 8

Hi ha més famílies lingüístiques a part de la indoeuropea?

Activitat 9

Posa el nom del tipus de sintagma (SN, SV, SAdj, SAdv, SPrep) que hem subratllat de les frases següents i encercla també el nucli de cadascun.

Ex. Els alumnes d'autoaprenentatge responien amb molta seguretat.
(SPrep)

Les hostesses arribaven en avió.

És un projecte molt ambiciós.

Cada matí en Lluís sortia en bicicleta.

El seu germà treballava al port de Barcelona.

L'AVE és el tren més ràpid.

Els jutges havien dictat una sentència justa.

Diumenge passat l'Àngel va acabar el llibre.

Els podràs trobar al Cafè de París.

Els nois de Manresa volien visitar l'Aquàrium.

No et tallis amb el ganivet.

Les barques de pesca tornaven al capvespre.

Els molins de vent es trobaven lluny dels nuclis urbans.

Activitat 10

Accentua, si cal, les paraules següents:

bustia, constancia, cafe, esglesia, republica, gondola, quimica, interes, temer, polvora, gairebe, ofes, vuite, angles, península, acces, coneixer, temer, cortes, historia, resso, tambe, sere, perque, boto caloros

Activitat 11

De la sèrie anterior, destria en tres columnes les paraules agudes, planes i esdrúixoles:

agudes	planes	esdrúixoles
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Activitat 12

El text següent ha perdut tots els accents, posa'ls allà on sigui necessari:

«Les intervencions del misterios personatge havien començat, miraculosament, feia un parell de mesos, en iniciar l'equip de la vila una davallada inexplicable, que l'havia fet retrocedir gairebe a la cua de la classificacio, davallada que no havia pogut aturar ni afalacs, ni amenaces als jugadors, per no parlar dels exorcismes que mossen Silvestre, el rector, un dels fanatics incondicionals de l'equip, practicava d'amagatotis en el camp de futbol, la nit abans de cada partit i que havien resultat tambe un fracas. Per això, aquelles actuacions de l'arbitre pirata, rares pero precises i eficaces a l'hora de desbaratar les jugades mes perilloses dels contraris, foren molt agràides. Ara be, aquesta gratitud no era compartida per tothom i la col·laboracio misteriosa a la tasca arbitral provoca reaccions que els vilatans trobaren obviament desmesurades. Quin sant s'ha penjat? Que volia dir aquella allau de denuncies dels equips visitants a la federacio, aquell munt de cartes comminatories del col·legi d'arbitres i tantes amenaces de sancions? Al capdavall, per quatre xiulets de no-res... Potser en feien un gra massa, els de la capital! Nomes havia faltat el desplegament de la força publica, la qual, irritada per la resurrecció inesperada d'aquell personatge impertinent i agosarat, es disposa a enxampar-lo.»

(Jesús Moncada, *Un enigma i tres tricornis*, dins *Vuit narradors actuals*, tria de Carme Arnau, Edicions 62)

Activitat 13

En cada grup de paraules hi ha una part subratllada. Com es diu la part de la paraula que hi ha subratllada?

preromànic, postindustrial, intermediari, seminou _____

allunitzar, reguerol, tombarella, industrialitzat _____

desinflar, ullada, punteria, industrialitzar _____

Activitat 14

Aquestes paraules són derivades. Separa-les segons tinguin prefix o infix i posa-hi al costat el mot primitiu del qual deriven.

desnatada, llobató, casolà, hipermercat, contrarèplica, carnisseria, desinformació, fullaraca

tenen prefix

.....
 .....
 .....
 .....

tenen infix

.....
 .....
 .....
 .....

PER APRENDRE

Activitat 1

Jacint Verdaguer	Enyorança de la pàtria: El poeta diu adéu al paisatge que estima.
Miquel Costa i Llobera	Evocació del passat: La visió del mar, de la posta de sol, el fa meditar, les ones li porten records del passat.
Lovecraft	Misteri: Descriu un paisatge solitari i fred (<i>colina yerma, viento</i>). La visió del cementiri fa pensar en una narració de terror.
Gracilaso de la Vega	<i>Locus amoenus</i> : Gracilaso descriu un paisatge ideal, agradable, ple de tòpics (aigües cristal·lines, prats verds, ocells que canten...).

Activitat 2

- Els elements que apareixen en el text són un poble de costa, l'institut, una plaça, un carrusel i els turistes.
- Lluny, aquí, davant de, en un angle de, pel carrer, les voreres, a sobre les.
- El narrador és professor de català en un institut de secundària. L'han enviat a un poble de la costa en què els turistes de vacances contrasten amb la realitat de l'institut on ell ha de treballar; té una impressió d'estranyesa.
- Plaça dura*: Lloc ample i espaiós dins d'una població. En general, les places són espais verds, però una plaça dura és aquella en la qual predominen els materials moderns, com el formigó; no acostuma a tenir plantes i hi ha molt pocs arbres, i els bancs són de disseny actual.
Carrusel: Entreteniment infantil, giny mecànic amb cavallets o altres objectes on pugen els infants, que fa voltes sobre si mateix.
Institut: Centre públic d'ensenyament secundari.
Vorera: Part lateral d'un carrer, més alta que la calçada, per al pas de vianants.

Activitat 3

Resposta oberta.

Activitat 4

- Un paisatge urbà; concretament parla dels gratacels.
- Lluminosos, agradables.
Lletjos.
- La visió de la narradora és negativa. D'una banda, els gratacels poden semblar edificis agradables i plens de llum; però, en realitat, són lletjos, freds, sense vida. Són pensats per treballar-hi i fer-hi negocis. Les persones entren i surten dels gratacels ràpidament, no s'hi aturen, no hi fan vida.

- d) Els balcons de les cases són per sortir-hi, prendre l'aire i mirar la vida al carrer: la gent que passa, els cotxes, el temps, etc. Representen el contacte amb l'exterior.

Els ampits de les finestres serveixen, en general, per ser decorats amb testos i flors. Les plantes, amb els seus colors, donen vida i alegria a les façanes.

Els balcons i el ampits de les finestres són elements que donen vida als edificis; en canvi, els gratacels són construccions sense vida, fetes per als negocis i no per a les persones.

- e) **Lluminós:** llum   Treballador: treball
Habitant: habitar   Arrel: arrel

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 5

Una família lingüística és un grup de llengües que tenen un mateix origen.

Activitat 6

Entre les llengües s'estableix una relació de parentiu semblant a la dels humans. Per això diem que el català, el castellà, el gallec, el portuguès, el francès i l'italià són llengües germanes.

GRAMÀTICA

Activitat 7

- a) El noi   no ho acaba de rumiar.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- b) La llum   del sol es filtrava a través del bosc.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- c) La Carme   se la mira molt enfadada.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- d) Un home alt i seriós   s'hi va acostar.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- e) Aquella parella   ballava molt bé.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- f) Els nois de la classe   havien escrit als seus amics.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- g) Els cotxes més ràpids   arriben primer.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- h) El supermercat de la cantonada tanca molt més tard.
 SN (subjecte)   SV (predicat)
- i) La celebració del convit es va perllongar més del que era previst.
 SN (subjecte)   SV (predicat)

j) La millor alternativa
SN (subjecte)

significa un avenç.
SV (predicat)

k) Els periodistes
SN (subjecte)

informen sobre els problemes actuals.
SV (predicat)

Activitat 8

a) Els seus pares són de Sitges.
p nominal

b) La Família Torres ha sortit de viatge cap a Atenes.
p verbal

c) Avui la teva germana sembla trista.
p nominal

d) Els amics del gimnàs es fan un fart de riure.
p verbal

e) Tens ganes d'anar a fer fotos amb mi?
p verbal

f) En Jordi està malalt.
p nominal

– Els verbs que trobem en les oracions amb predicat nominal són *ser*, *estar* i *semblar*, i s'anomenen verbs atributius o copulatius.

Activitat 9

- Els dos constituents bàsics de l'oració són el sintagma nominal (subjecte) i el sintagma verbal (predicat).
- Un sintagma és un grup de paraules que fan una mateixa funció dins l'oració.
- Els sintagmes poden ser: SN, SV, SAdj, SAdv, SDet i SPrep. S'anomenen així perquè reben el nom del seu nucli; és a dir, si el nucli és un verb, en diem sintagma verbal, etc. L'excepció és el SPrep, que rep aquest nom sempre que un sintagma va precedit d'una preposició.
- Un sintagma és un grup de mots que reben un nom i una funció, segons la tasca que duen a terme dins l'oració; per exemple, un SN que fa la funció de subjecte, o bé un SN que fa la funció de CN.
- Les funcions són: subjecte, predicat, nucli, determinant, complement (CD, CI, CC, CPred, CAtr).
- Els complements del verb poden ser aquests: CD, CI, CC, CPred i CAtr.
- Resposta oberta. Cal que hi hagi un verb conjugat perquè es produeixi una oració.

Activitat 10

peix	peixos	gust	gustos
complex	complexos	despatx	despatxos
braç	braços	feix	feixos
context	contextos	reflex	reflexos
esquitx	esquitxos	lluç	lluços

– La regla que segueixen aquests mots per a formar el plural és que els acabats en consonant sorda fan el plural en -os.

Activitat 11

	singular	en castellà		singular	en castellà
Virus	<i>virus</i>	<i>virus</i>	fases	<i>fase</i>	<i>fase</i>
Tipus	<i>tipus</i>	<i>tipo</i>	crisis	<i>crisi</i>	<i>crisis</i>
Temps	<i>temps</i>	<i>tiempo</i>	oasis	<i>oasi</i>	<i>oasis</i>
Síntesis	<i>síntesi</i>	<i>síntesi</i>	anàlisis	<i>anàlisi</i>	<i>anàlisis</i>
Llapis	<i>llapis</i>	<i>lápiz</i>	dilluns	<i>dilluns</i>	<i>lunes</i>
Atlas	<i>atles</i>	<i>atlas</i>	parèntesis	<i>parèntesi</i>	<i>paréntesis</i>

– Els mots invariables són aquests: *virus*, *tipus*, *temps*, *llapis*, *atles* i *dilluns*.

Activitat 12

En català:

Accentuarem totes les paraules agudes acabades en: **a, e, i, o, u, as, es, is, os, us, en, in**. Excepció: Paraules agudes acabades en diftong decreixent: *veni*u, *trobe*u.

Accentuarem les paraules planes que no acaben en: **a, e, i, o, u, as, es, is, os, us, en, in**. Exemples: *tràfic*, *ànec*, *càntir*. Excepció: Accentuarem les paraules planes que acaben en diftong decreixent: *cantà*veu, *tinguè*ssi, *vol*dréu.

Accentuarem totes les esdrúixoles: *fà*brica, *elè*ctrica, *pení*nsula. Cal tenir en compte el hiat, ja que les paraules amb el grup *i + vocal* no formen diftong: *rà*dio, *justí*cia, *histò*ria, *pè*rdua, *conscièn*cia.

En castellano se acentúan las palabras siguientes:

Las **agudas** que acaban en **vocal, -n** o **-s**: *sofá*, *sillón*, *cafés*, *violín*, *revés*.

Las **llanas** o **graves** que no acaban en vocal, **-n** o **-s**: *césped*, *árbol*, *mármol*, *alférez*.

Todas las **esdrújulas** y **sobreesdrújulas**: *líquido*, *entrégueselo*.

Activitat 13

*tè*xtil, *à*lbum, *proví*ncia, *né*xer, *desgrà*cia, *tam*poc, *funció*, *supè*rflua, *xofer*, *baixà*veu, *exà*mens, *dè*bil, *pà*tria, *gà*bia, *notí*cia, *có*rrer, *pà*gina, *cièn*cia, *co*lònia, *arrò*s, *busquè*ssi, *à*via, *truquè*ssim

Activitat 14

Mientras permanecía muy quieto le miré a él. Es superfluo aclarar que Konradín no se había leído. Tampoco había aplaudido. Pero me miraba a mí. Pocos días más tarde llevé a las escuelas unas cuantas monedas griegas, que formaban parte de una colección que había empezado a reunir a los doce años. Se trataba de un dracma corintio de plata, de una lechuza de Palas Atenea y de una cabeza de Alejandro Magno, y apenas él se aproximó a su pupitre simulé estudiarlas con una lupa. Me vio observándolas y, tal como yo había esperado, su curiosidad fue más fuerte que su circunspección. Me preguntó si podía mirarlas. Al ver cómo manipulaba las monedas, me dí cuenta de que no era un profano: Las trataba con la ternura que los coleccionistas reservan para los objetos amados y las miraba con la expresión devota y acariciadora típica de aquéllos.

LÈXIC**Activitat 15**

Els lexemes són aquests:

llunàtic	porteria	intransigent
paperam	princesa	patinatge
desnivellar	subdesenvolupat	asimètrica
inviàble	pintura	diàriament
imprevisible	bianual	multiplicar

Activitat 16

Els prefixos són aquests:

llunàtic	porteria	intransigent
paperam	princesa	patinatge
desnivellar	subdesenvolupat	asimètrica
inviàble	pintura	diàriament
imprevisible	bianual	multiplicar

Activitat 17

L'exercici és obert. Aquí tens alguns exemples de prefixos en castellà:

- bi-: bipolar, bimensual, bianual, bimodal...
- trans-: transatlàntico, transalpino, transmediterráneo, transoceánico...
- des-: desnivel, desinhibir, desaparecer, desintoxicar...
- in-: inútil, invariable, inusual, inhabilitar...
- anti-: antinuclear, antiniebla, antidisturbios, antinatural...
- semi-: semicircunferencia, semicírculo, semiabierta, semidesnatada...
- sub-: subdirector, subdesarrollado, subtropical, submarino...
- inter-: internacional, interanual, intercontinental...

Activitat 18

El lexema i l'infix d'aquestes paraules són els següents:

cost-an-era

llarg-ar-ut

es-crid-ass-ar

llob-at-ó

llibr-et-er

calc-in-ar

dorm-isqu-ejar

carr-et-er

tomb-ar-ella

Activitat 19

- Ha calgut adequar el lèxic a les noves realitats i necessitats.
- Afixos o morfemes derivatius.
- eco- és un prefix.
- itz- és un infix.

Activitat 1

Renaixement:

Durant el Renaixement espanyol (segles xv-xvi) la natura és considerada un model d'equilibri i perfecció. El poeta Garcilaso de la Vega reprèn el tòpic del *locus amoenus* en les *Èglogues*: descriu un paisatge bucòlic amb camps florits, rius d'aigües cristal·lines, ocells que canten i arbres ombrívols. Aquests paratges paradisiacs són el marc en què els pastors expressen els seus sentiments amorosos.

Romanticisme:

Corrent estètic del segle XIX. El paisatge esdevé un element viu que permet explicar els sentiments de l'artista. La contemplació del paisatge serveix per reflexionar sobre els estats d'ànim i les vivències de l'escriptor, dels quals moltes vegades és el símbol o el reflex. És una visió subjectiva del paisatge que permet explicar el món interior de l'autor.

Realisme:

Moviment literari del segle XIX. Pretén descriure la realitat, objectivament, contra els excessos lírics i exaltats del romanticisme. La descripció objectiva és aquella en què l'autor descriu les coses que l'envolten de manera detallada i precisa, com si volgués fer una fotografia de la realitat.

Activitat 2

El *locus amoenus* (expressió llatina que vol dir «lloc agradable, lloc plaent») és un tòpic literari que descriu una natura idealitzada i harmoniosa. La bellesa del paisatge, la perfecció dels elements de la natura, esdevenen el marc ideal de les històries d'amor. L'origen d'aquest tòpic es troba en la literatura clàssica, concretament en l'escriptor llatí Virgili (segle I aC), que va escriure les *Bucòliques*, unes composicions poètiques en què canta a una natura harmoniosa i agradable.

Activitat 3

Resposta oberta.

Activitat 4

a)

bosque:

rojo

troncos:

gruesos, rojo cereza

verde de las copas de los árboles:

brillante y oscuro

luz:

alegre y extraña

tierra:

llana

hierba:

corta

aguas:

clarísimas

grullas:

grises, dormidas

piedras:

blancas

b) Resposta oberta.

Activitat 5

Resposta oberta.

Activitat 6

Les llengües romàniques pertanyen a la família indoeuropea.

Activitat 7

L'indoeuropeu és una llengua que es parlava entre el 3000 i el 2000 aC en una regió al nord de la mar Negra, i ha donat diferents llengües, que s'han estès per tot Europa i part d'Àsia.

Activitat 8

Sí, a part de la família indoeuropea hi ha altres famílies lingüístiques.

Activitat 9

Les hostesses **arribaven** en avió. (SV)

És un projecte molt **ambiciós**. (SAdj)

Cada matí **en Lluís** sortia en bicicleta. (SN)

El seu germà treballava **al port de Barcelona**. (SPrep)

L'AVE és el tren **més ràpid**. (SAdj)

Els jutges **havien dictat** una sentència justa. (SV)

Diuenge passat l'Àngel va acabar **el llibre**. (SN)

Els podràs trobar **al Cafè** de París. (SPrep)

Els **nois** de Manresa volien visitar l'Aquàrium. (SN)

No et tallis **amb el ganivet**. (SPrep)

Les **barques** de pesca tornaven al capvespre. (SN)

Els molins de vent **es trobaven** lluny dels nuclis urbans. (SV)

Activitat 10

bústia, constància, cafè, església, república, gòndola, química, interès, pólvora, gairebé, ofès, vuitè, anglès, península, accés, conèixer, témer, cortès, història, ressò, també, serè, perquè, botó, calorós

Activitat 11

agudes

planes

esdrúixoles

cafè

témer

bústia

interès

conèixer

constància

gairebé

església

ofès

república

vuitè

gòndola

anglès

química

accés

pólvora

cortès

península

ressò

història

també

serè

perquè
botó
calorós

Activitat 12

Les intervencions del **misteriós** personatge havien començat, miraculosament, feia un parell de mesos, en iniciar l'equip de la vila una davallada inexplicable, que l'havia fet retrocedir **gairebé** a la cua de la **classificació**, davallada que no havia pogut aturar ni afalacs, ni amenaces als jugadors, per no parlar dels exorcismes que **mossèn** Silvestre, el rector, un dels **fanàtics** incondicionals de l'equip, practicava d'amagatotis en el camp de futbol, la nit abans de cada partit i que havien resultat també un **fracàs**. Per **això**, aquelles actuacions de l'**àrbitre** pirata, rares però precises i eficaces a l'hora de desbaratar les jugades més perilloses dels contraris, foren molt agradables. Ara **bé**, aquesta gratitud no era compartida per tothom i la **col·laboració** misteriosa a la tasca arbitral provocà reaccions que els vilatans trobaren òbviament desmesurades. Quin sant s'ha penjat? **Què** volia dir aquella allau de denúncies dels equips visitants a la federació, aquell munt de cartes **comminatòries** del col·legi d'**àrbitres** i tantes amenaces de sancions? Al capdavall, per quatre xiulets de no-res... Potser en feien un gra massa, els de la capital! **Només** havia faltat el desplegament de la força **pública**, la qual, irritada per la **resurrecció** inesperada d'aquell personatge impertinent i agosarat, es **disposà** a enxampar-lo.

Activitat 13

Preromànic, postindustrial, intermediari, seminou. La part subratllada és el prefix.

Allunitzar, reguerol, tombarella, industrialitzat. La part subratllada és l'infix.

Desinflar, ullada, punteria, industrialitzar. La part subratllada és el lexe-ma.

Activitat 14

tenen prefix

desnatada (nata)

hipermercat (mercat)

contrarèplica (rèplica)

desinformació (informació)

tenen infix

llobató (llop)

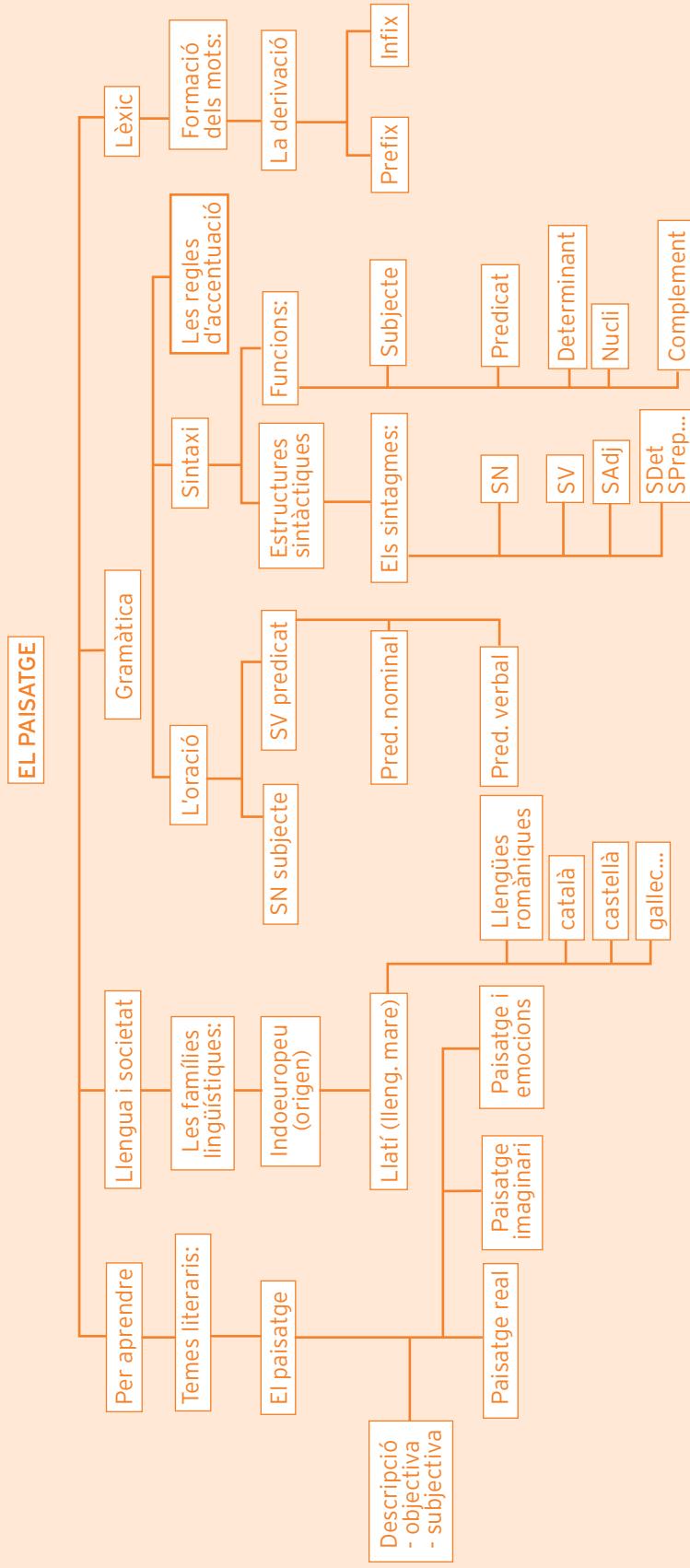
casolà (casa)

carnisseria (carn)

fullaraca (fulla)

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

Què he après i qué em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Omple la graella amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Comparar diverses descripcions literàries de paisatges i interpretar-les.	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5	
Reconèixer l'existència de diferents famílies lingüístiques.	5, 6	6, 7, 8	
Distingir el subjecte i el predicat de les oracions.	7, 8	9	
Identificar sintagmes i els elements que els conformen.	9	9	
Conèixer el gènere i el nombre d'alguns noms i adjectius que presenten dificultat.	10, 11		
Distingir paraules agudes, planes i esdrúixoles.	12	11	
Accentuar gràficament tot tipus de paraules.	12, 13, 14	10, 12	
Saber com es formen les paraules a partir de la derivació.	15, 16, 17, 18, 19	13, 14	

Unitat 3

MITES I LLEGENDES

En aquesta unitat t'endinsaràs en el món de la literatura, concretament en aquells textos que tracten el tema de l'amor i el pas del temps. Al final de la unitat podràs:

- Conèixer alguns mites i llegendes populars.
- Reconèixer les característiques principals dels mites i les llegendes.
- Saber quin és l'origen de les llengües romàniques.
- Identificar el sintagma nominal de les oracions i els elements que el conformen.
- Emprar correctament l'article, l'apòstrof i la contracció.
- Escriure la dièresi en els mots en què sigui necessari.
- Crear mots derivats a partir de diferents sufixos.

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- La llegenda
- El mite

LLENGUA I SOCIETAT

- L'origen de les llengües romàniques

GRAMÀTICA

- El SN.
  - Determinant
  - Nucli
  - Complement del nom
- L'article, l'apòstrof i la contracció
- La dièresi

LÈXIC

- La formació de mots per derivació
  - El sufix

Mites i llegendes

La paraula ens ha servit per mantenir tradicions de generació en generació. Coneixem moltes històries perquè algú ens les ha explicades. La gent gran és un pou de saviesa de la cultura de tradició oral, que ha sobreviscut el pas del temps.

Llegeix la versió que va escriure Jaume Picas sobre la llegenda de Sant Jordi:

L'episodi de Sant Jordi i el drac té el seu origen en un llibre medieval: la Llegenda Daurada, on s'explica que Sant Jordi va ser cavaller de Capadòcia (Turquia) i que la gesta va passar a Líbia, al nord d'Àfrica. La tradició catalana situa la llegenda a Montblanc, a la comarca de la Conca de Barberà. Sant Jordi és, per als catalans, l'heroi protector que venç el drac i salva la princesa.

De l'existència de Sant Jordi se'n sap ben poca cosa, però les més belles històries d'aventures de tots els temps hi ha personatges valents i ben plantats com Sant Jordi.

La diada de Sant Jordi és una festa pacífica en què se celebra l'amor, la cultura i la terra. Les roses i els llibres, que es regalen a les persones estimades, omplen els carrers i les places del país. El 1995, la UNESCO va declarar també el 23 d'abril Dia Mundial del Llibre.

Jaume Picas (Barcelona, 1921-1976) escriptor de novel·les, obres de teatre i promotor cultural. Començà els estudis de lletres, però s'incorporà a l'exèrcit republicà. Marxà a l'exili i en tornà en 1941. Va treballar com a crític cinematogràfic i va fer programes en català per a la ràdio i la televisió. Picas va escriure nombroses lletres per al grup de cantants de la Nova Cançó.

La llegenda de Sant Jordi
Vet aquí que sortí un drac
a unes terres africanes.
Era un drac que feia«nyac»
i les noies més galanes
devorava d'un sol mos.
Quin cas més escandalós!

«La pubilla imperial que és
gentil com una nina
ha de ser pel meu queixal!»
El monarca es despena:
«No!, la nena no ho vull pas!»
És un cas com un cabàs!

De l'indret l'autoritat
no té cap desig ni ganes,
de posar en perill l'estat
perquè tres o quatre nanes
siguin plat d'un drac tinyós.
Quin cas més escandalós!

Arriscat com un cowboy
cap on passa tot el drama
se'n va en Jordi tot xiroi
perquè pensa que una dama
no ha de ser el tall d'un banquet.
És que res, ni un pam de net!

Com més té més brama al mar
a Llevant com a la Xina.
Un menú d'allò més car
i la carn més tendra i fina
ara el drac vol per repàs.
És un cas com un cabàs!

Ja la bèstia ha foradat
i tothom content l'aclama:
«Quin xicot més ben plantat!
Que ben feta té la cama!»
Fins i tot li fan l'ullet.
És que res, ni un pam de net!

Pel que ha fet el bell galant
no és prou gran cap recompensa
i per això el declaren sant
més de pressa que no es pensa.
Enfilat dalt dels altars
renoi, Jordi, quin goig fas!
De l'indret no el fan patró
ni dels turcs ni de Provença.
Però ho és del bo i millor
perquè els catalans defensa.
Llança al puny i escut al braç
Renoï, Jordi, quin goig fas!

La llegenda

La llegenda és una narració popular que s'inspira en fets reals o històrics però que la tradició ha anat desenvolupant i transformant, afegint-hi elements imaginatius. La llegenda se situa, doncs, entre el relat històric i el relat de ficció.

Pel que fa al contingut, la llegenda es caracteritza per aquests trets:

- **És una narració tradicional:** La llegenda acostuma a situar-se en llocs concrets: un país, un poble o una vila que se la fa seva. Per això al voltant d'una llegenda hi ha sempre una comunitat de persones que en fan possible la transmissió de pares a fills. Sovint les llegendes pretenen explicar coses de la realitat que ens envolta, com ara els accidents geogràfics (coves, muntanyes, precipicis...). Moltes vegades les llegendes fan que ens interessem per visitar les zones a les quals es refereixen (l'estany de Banyoles i el drac, el Cavall Bernat...).
- **Pretén ser certa:** La llegenda es presenta com una narració verídica, tot i que és imaginada. Es diferencia del conte perquè aquest és percep sempre com a ficció.
- **Té un valor explicatiu:** Tota llegenda sol tenir un clar contingut didàctic, és a dir, vol ensenyar-nos alguna cosa relacionada amb la conducta humana. S'hi desenvolupen accions i fets que enfronten el bé i el mal, i solen tenir un final moralitzador.
- **Incorpora elements fantàstics i meravellosos:** En les narracions llegendàries hi intervenen éssers sobrenaturals (dracs, gegants...), personatges heroics amb poders excepcionals i objectes màgics.

L'estructura formal de la llegenda:

La llegenda segueix l'estructura pròpia del text narratiu i es divideix en tres parts:

- **Plantejament:** Mostra la situació i els personatges. Ens presenta un personatge principal o heroi en una circumstància determinada.
- **Nus:** Succeeix alguna cosa que altera la situació inicial.
- **Desenllaç:** Es resol el conflicte i s'enuncia el contingut explicatiu o didàctic de la llegenda.

Els temes que preocupen la humanitat des dels seus inicis són limitats; ja has vist que molts textos literaris tracten el tema de l'amor, el temps i la mort o l'entorn. Moltes narracions tenen arguments que es repeteixen de manera invariable, l'origen dels quals es troba en els mites. Cada època ha seleccionat i adaptat els mites a la seva situació històrica i cultural.

Un mite és una narració fabulosa i inventada. A diferència de la llegenda, que té com origen un fet més o menys històric, el mite és una història que pretén explicar tot allò que antigament sorprenia o espantava la humanitat: els misteris de l'origen del món, les forces de la natura, la mort o el perquè de la conducta humana. Les diverses cultures (la grega, la hindú, l'egípcia) han volgut explicar amb la mitologia el sentit de la vida i les qüestions essencials que afecten l'ésser humà.

Totes les cultures tenen els seus mites. Nosaltres coneixem millor la mitologia clàssica, primer la grega i després la romana. Llegeix aquest mite, que conta com els grecs antics explicaven les pluges i el mal temps:

L'Olimp és la muntanya més alta de Grècia i, segons la mitologia, era el lloc on vivien els déus. Zeus, pare i rei de tots els déus grecs, era el senyor del cel i de la terra. Si alguna cosa el contrariava, enviava tempestes de llamps i trons a la Terra, i quan la seva ira s'apaivagava la nimfa Iris col·locava al cel una cinta de set colors, l'arc de Sant Martí (*arco iris* en castellà) per anunciar l'arribada del bon temps.

Moltes vegades costa d'establir una clara frontera entre la llegenda, el mite i la religió. Hi ha narracions relacionades amb algun miracle atribuït a un sant. Aquests textos varen ser molt abundants en l'edat mitjana com a exemples didàctics sobre el bé i el mal.

Has vist *La guerra de les Galàxies* o *El geperut de Nôtre-Dame*, o has llegit el còmic de *Superman*? Sabies que els arguments d'aquestes obres es basen en mites? A continuació explicarem els tipus d'arguments més recurrents al llarg de la història que s'han basat en mites:

- **El viatge i la recerca del tresor:** Un heroi o un personatge qualsevol surt de casa i emprèn un viatge per aconseguir una missió noble, posant en perill la seva vida. Normalment haurà de lluitar amb un personatge o un objecte maligne i finalment retornarà a la llar amb la missió aconseguida.
- **El viatge de retorn:** Un personatge, després d'haver passat molt temps fora de casa vivint aventures, decideix de tornar-hi. El mite bàsic d'aquest argument

es troba en una obra clàssica, *l'Odissea*, d'Homer.

Homer (Grècia, segle IX-VIII aC)

És l'autor de *l'Odissea*, un cant molt extens, escrit en vers, que narra les aventures d'Ulisses en el viatge de retorn a la seva terra, Ítaca, on l'espera la seva fidel esposa Penèlope.

- **L'arribada d'un personatge destructor:** La visita d'un personatge dolent farà que la vida tranquil·la d'una comunitat es vegi alterada. Gràcies a l'esforç de tot el poble, aquest intrús serà vençut. Moltes obres de terror segueixen aquest argument; *Dràcula* n'és un bon exemple. En altres casos la venjança d'un personatge o de tot un poble és l'argument de l'obra.
- **L'arribada d'un benefactor, el messies:** Aquest mite narra l'arribada d'un personatge desconegut o misteriós a una comunitat. El personatge lluita contra el mal i ajudarà la comunitat a superar un conflicte i recuperar la pau perduda. Aquest mite fa pensar en Jesús o en Mahoma, però també el trobem en històries de còmic, com *Superman* o *Spiderman*.
- **L'amor com a fil conductor:** Pot ser un amor romàntic i tràgic, que tindrà un final desgraciat. En altres casos el poder de l'amor podrà superar totes les barreres. Rrecordes *La Bella i la Bèstia* o *El geperut de Nôtre-Dame*? Un ésser rebutjat pel seu aspecte físic té una bellesa interior capaç d'ajudar i salvar els altres).

Els mites i el llenguatge

Moltes paraules del català i del castellà tenen el seu origen en la mitologia grega i romana:

- **Ateneu:** És el nom que reben algunes associacions literàries i científiques. Aquest mite prové d'Atenea, nom de la deessa del saber i el coneixement.
- **Flora:** És el conjunt de plantes d'una zona. La deessa romana de les flors rebia aquest nom.
- **Fòbia:** Vol dir aversió o por envers alguna cosa. L'origen d'aquest mot és Fobo, nom del deu grec de la por.

En el llenguatge quotidià es pot dir, per exemple, d'un actor o d'una actriu que és un mite, o que un partit de futbol ha estat mític, per a expressar que excedeixen la condició humana.

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7)

2. LLENGUA I SOCIETAT

L'origen de les llengües romàniques: el llatí

Anomenem llengües romàniques o neollatines totes aquelles llengües que procedeixen del llatí. En la lliçó anterior has vist que el llatí era una llengua indoeuropea. Es parlava en l'antiguitat a Roma i en tot el seu imperi, i, durant l'alta edat mitjana, als països on més tard van néixer les llengües romàniques.

El llatí era una llengua originària de la regió del Laci, al centre de la península Itàlica. Amb l'expansió de l'Imperi romà, el llatí es va estendre per bona part d'Europa i de l'Àfrica del Nord. En la majoria d'aquests territoris s'hi va implantar, però no en tots. Així Anglaterra i el nord d'Àfrica havien estat conquerides per l'Imperi romà, però el llatí no s'hi va instaurar suficientment i va desaparèixer. Els pobles on el llatí es convertí en llengua d'ús comú confor-

men el que s'anomena la Romània lingüística, i els territoris on la llengua no va perdurar és la Romània perduda (Anglaterra i el nord d'Àfrica).

Hi ha dues varietats de llatí. D'una banda, el llatí culte o literari, que era el que feien servir els escriptors a l'hora de compondre les seves obres. D'altra, el llatí vulgar, que és el que parlava la major part de la societat i els legionaris que van conquerir les terres de l'imperi.

La procedència d'aquests legionaris i les llengües que es parlaven en els territoris conquerits van provocar que els diferents dialectes del llatí vulgar s'anessin diferenciant els uns dels altres amb el temps i es convertissin en el que coneixem com a llengües romàniques. Cal tenir present, doncs, que les llengües romàniques vénen del llatí vulgar, no del llatí clàssic.

L'Imperi romà d'Occident es va mantenir fins al segle v dC. Llavors, un cop desfeta la seva unitat política i militar, s'afluixaren els lligams dels diferents pobles romànics, i cada varietat del llatí adquirí característiques pròpies i començà a transformar-se en les futures llengües romàniques.

Durant un quant temps, el poble ja parlava els nous dialectes romànics, mentre que l'escriptura continuava sent en llatí. **Cap al segle ix les llengües romàniques ja estaven formades, però no s'escriuran fins al cap d'alguns segles.**

Els dialectes romànics que hi havia en un principi eren el galaicoportuguès, l'asturleonès, el castellà, l'aragonès, el català, l'occità, el francès, l'italià, el sard, el dàlmata, el retoromànic i el romanès, com veuràs en la unitat següent.

Algunes d'aquestes llengües s'han expandit fora dels seus territoris d'origen i han arribat a zones d'Amèrica, Àsia i Àfrica, com el castellà, el francès o el portuguès. Aquests territoris conformen el que s'anomena la Romània Nova.

(Fes les activitats d'aprenentatge 8, 9 i 10)

3. GRAMÀTICA

El sintagma nominal. (SN)

El SN és constituït per un grup de mots que expressen un significat únic, el nucli del qual acostuma a ser un substantiu:

Els cavalls blancs / s'han cansat.
                         SN   SV

Si observem detingudament aquest conjunt de mots, veurem que el substantiu **cavalls** té un significat més intens que els altres elements i que, a més a més, resulta clau per a la comprensió del concepte: és el **nucli**. El altres mots del conjunt ocupen, per ordre d'importància, el següent lloc:

Blanc: És un adjectiu que qualifica el substantiu i precisa el significat del nom; és el **complement del nom**.

Els: És un article que s'adapta al gènere i nombre del substantiu al qual acompanya; és el **determinant**.

Com hem pogut veure, aquests dos elements del SN complementen el nucli i contribueixen a la definició del subjecte.

Vegem ara quins són els mots que poden fer, en un SN, les funcions de determinants, de nucli i de complement del nom.

Determinants

Aquesta funció la poden fer:

- Els articles: **La** taula del menjador és rodona.
- Els demostratius: **Aquells** nois criden massa.
- Els possessius: **Els seus** avis viuen a Lleida.
- Els quantificadors: **Quanta** roba necessitaràs?
- Els interrogatius i exclamatius: **Quin** programa t'estimes més? **Quina** calor!
- Altres mots que poden formar un conjunt amb l'article: **Els tres** camins concorren en un punt. **La segona** part de la pel·lícula és fantàstica.

El nucli del SN

El nucli del sintagma és generalment un substantiu, però també poden fer la funció de subjecte altres mots:

- Un adjectiu qualificatiu: La **blancor** de les seves dents.
- Un infinitiu: **Caminar** és molt saludable.
- Un possessiu que faci referència a un element sobreentès: El **seu** és més nou.

- Un demostratiu, referint-se també a un element sobreentès: **Aquest** arriba l'últim.
- Un indefinit: **Qualsevol** s'hi pot trobar.
- Un quantitatiu: **Molts** s'hi avorreixen.
- Un pronom relatiu: **Qui** no vulgui pagar, que se'n vagi.
- Un pronom interrogatiu: **Quina** en voldries?
- Els pronoms personals tòpics o forts: **Nosaltres** ja hi estem acostumats.

Els complements del nom

Poden fer la funció de complement del nom:

- Un adjectiu: Una nit **freda**.
- El participi d'un verb: Una història **viscuda**.
- Tot un sintagma (grup de mots): El meu desig, **una bona sort**.
- Un SN introduït per una preposició: Els carrers **de la vila**. Unes sabates **de taló**.

(Fes les activitats d'aprenentatge 11 i 12)

- ▼ En este cuadro aparecen las palabras por las que puede estar compuesto un sintagma nominal:

Determinante	Núcleo	Complemento del nombre	Ejemplos
Artículo Demostrativo Posesivo Indefinido Numeral Interrogativo	Nombre Pronombre		Antonio habla Él habla
	+ Nombre	+ Adjetivo	El libro antiguo
Exclamativo		+ Sintagma preposicional	Este libro de historia (...)

L'article, l'apòstrof i la contracció

L'article

L'article especifica el gènere i el nombre del substantiu. Es classifica en determinat i indeterminat:

	Singular		Plural	
	masculí	femení	masculí	femení
determinat	el (l')	la (l')	els	les
indeterminat	un	una	uns	unes

L'apòstrof

L'article masculí o femení (el i la) singular s'apostrofa davant de paraules començades per vocal o hac: l'església, l'amic, l'arbre. Excepcions:

- Els mots femenins començats per *i, u, hi, hu* àtones: la universitat, la Irene, la història, la imatge.
- Paraules que comencen amb una *i* consonàntica: el iogurt, la iaia.
- El nom de les lletres: la essa, la ela.
- Els mots que comencen amb el prefix -a i tenen un valor negatiu: la asimetria.
- La una quan es refereix a l'hora: la una del migdia.
- Mots que es presten a confusió: la ira (estat d'indignació), perquè, en cas que l'apostroféssim, costaria saber de què parlem i es confondria amb la moneda italiana o l'instrument musical.

La contracció

Els articles *el* i *els* es contrauen quan van darrere de les preposicions *a, de, per* i *per a*:

a + el	→	al	a + els	→	als
de + el	→	del	de + els	→	dels
per + el	→	pel	per + els	→	pels
Per a + el	→	per al	per a + els	→	per als

Quan el mot següent comença per vocal, l'article no fa la contracció, i, per tant, cal seguir les regles de l'apostrofació. Ex.: Vaig a l'escola, vinc de l'excursió, és per a l'Anna.

(Fes les activitats d'aprenentatge 13, 14, 15 i 16)

EL ARTÍCULO		
Determinado	el, la, lo	los, las
Indeterminado	un, una	unos, unas
Contracto	del (de+el)	al (a+el)

Posem la dièresi

Utilitzem la dièresi en els casos següents:

- Per indicar que es pronuncia la u dels grups **qüe** o **qüi**, **güe**, **güi**, que són diftongs creixents: *conseqüència*, *llengües*, *pingüí*.

- Per desfer un possible diftong: *veïna, diürn, peüc*.
- Els verbs que tenen l'infinitiu acabat en **-iar** i en **-uar** (*canviar, triar, estudiar, suar, tatuar...*) porten dièresi sobre la 1a, 2a i 3a persona del singular i la 3a del plural del present de subjuntiu: *canviï, canviïs, canviï, canviem, canviieu, canviïn*.

(Fes l'activitat d'aprenentatge 17)

▼ La dièresis después de g:

La **g** suena suave cuando va seguida de **ue, ui**: *guerra, guisante*.

En los grupos **güe, güi**, se emplea dièresis cuando suenan todas las letras: *ci-*

▲ *güeña, desagüe, lingüística, pingüino,*

4. LÈXIC

El sufix

El sufix és el morfema que s'afegeix darrere del lexema (o darrere de l'infix, si n'hi ha). Els sufixos són els morfemes més utilitzats per a la formació de paraules derivades.

Alguns sufixos ens serveixen per formar **augmentatiu**; en aquest cas el sufix indica grandària:

<i>home</i> → <i>homenàs</i>	<i>gran</i> → <i>grandàs</i>	<i>porta</i> → <i>portassa</i>
<i>veus</i> → <i>veuasses</i>	<i>nois</i> → <i>noiassos</i>	<i>bona</i> → <i>bonassa</i>

També hi ha el cas contrari: **sufixos com -et, -eta, -ets, -etes, -im, -í, s'afegeixen a un nom o a un adjectiu i formen un diminutiu de la paraula, és a dir, indiquen petitesa. A vegades s'utilitzen en sentit afectuós:**

<i>gat</i> → <i>gatet</i>	<i>casa</i> → <i>caseta</i>	<i>mica</i> → <i>miques</i>
<i>petita</i> → <i>petiteta</i>	<i>pluja</i> → <i>plugim</i>	<i>colom</i> → <i>colomí</i>

Amb l'ajuda dels sufixos **-astre, -astra, -ot, -ota** podem formar els **despectius**, paraules que indiquen menyspreu:

<i>sabata</i> → <i>sabatot</i>	<i>polític</i> → <i>politicastre</i>	<i>animal</i> → <i>animalot</i>
--------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------

El sufix **-íssim** serveix per formar els **superlatius**; indica que la qualitat o el defecte expressat per l'adjectiu es dona en el grau més elevat.

<i>alt</i> → <i>altíssim</i>	<i>nets</i> → <i>netíssims</i>	<i>bona</i> → <i>boníssima</i>
------------------------------	--------------------------------	--------------------------------

Els gentilicis són paraules derivades amb les quals designem les persones o els objectes en relació al seu lloc de procedència. Es formen amb sufixos com **-à, -ana, -enc, -enca, -eny, -ès, -esa, -í, -ina, -ol...**

Catalunya → *català*   *Canadà* → *canadenc*   *Mallorca* → *mallorquí*
Aran → *aranès*   *Màlaga* → *malagueny*

Alguns sufixos ens serveixen per formar **col·lectius**, paraules que indiquen un grup. Són sufixos com *-eda*, *-ar*, *-ada*, *-at...*

pi → *pineda*   *oure* → *roureda*   *alzina* → *alzinar*
teula → *teulada*   *costella* → *costellada*   *veí* → *veïnat*

Els sufixos que s'utilitzen en català són molt nombrosos. Aquí tens una llista d'alguns dels més utilitzats (no s'hi inclouen els que ja n'hem esmentat)

sufix	significat que aporta	exemples
-à, -ana	nom de persona, ofici	<i>ciutadà, guardià</i>
-ble	possibilitat	<i>avaluable</i>
-ada	efecte	<i>ganivetada, mossegada</i>
-aire	ofici	<i>boletaire, cantaire</i>
-ança, -ància	resultat de l'acció del verb	<i>assegurança, ignorància</i>
-ant	persona que fa una acció	<i>cantant, ajudant</i>
-ar, -er, -ir, -re	verb	<i>cantar, cosir, veure</i>
-atge	operació tècnica	<i>aterratge</i>
-ció	nom relacionar amb un verb	<i>avaluació</i>
-dor, -dora	ofici, objecte, lloc	<i>pescador, batedora, rebedor</i>
-è, -ena	ordinal i partitiu	<i>dotzè, dotzena</i>
-ent	qui fa l'acció	<i>aprenent</i>
-er	lloc, objecte, arbre, planta	<i>formiguer, cendrer, roser</i>
-er, -era	ofici, persona que fa una acció	<i>botiguer, ploraner</i>
-eria	establiment	<i>rellotgeria</i>
-isme	moviment o doctrina	<i>cristianisme</i>
-ista	doctrina, ofici	<i>renaixentista, dentista</i>
-ment	acció o resultat d'un verb, adverb	<i>abonament, malament</i>
-ós, -enc, -or, -is	relatiu a un color	<i>grogós, rogenc, blancor, blavís</i>
-or, -triu	ofici	<i>actor, actriu</i>
-tori	lloc	<i>auditori</i>

(Fes les activitats d'aprenentatge 18, 19, 10, 21, 22, 23 i 24)

PER APRENDRE**Activitat 1**

Llegeix la versió humorística de *La llegenda de Sant Jordi* de Jaume Picas. Contesta les preguntes següents:

a) Quins són els personatges principals? Qui és l'heroi? Qui és l'ésser sobrenatural?

---

b) On passa l'acció?

---

c) Explica la trama de la llegenda seguint l'estructura formal d'aquesta.

Plantejament:

Nus:

Desenllaç:

Activitat 2

Explica el significat de les expressions i frases fetes que apareixen en aquesta llegenda de Sant Jordi:

a) Devorar d'un sol mos:

---

b) Com més té, la mar més brama:

---

c. És un cas com un cabàs:

---

d) Un xicot ben plantat:

---

e) Fer l'ullet:

---

f) No hi ha un pam de net:

---

g) Quin goig fas!

Activitat 3

Busca informació i explica què i com se celebra a Catalunya el 23 d'abril, dia de Sant Jordi:

Activitat 4

Coneixes alguna llegenda catalana o d'una altra cultura? Busca informació i explica-la amb vuitanta paraules. Recorda l'estructura formal de la llegenda: plantejament - nus - desenllaç.

Activitat 5

Explica breument què és un mite.

Activitat 6

El textos literaris de tots els temps reproduïxen alguns arguments fixos. Digues quins dels arguments següents predominen en la llegenda de Sant Jordi i explica per què:

El viatge i la recerca del tresor.

El viatge de retorn.

L'arribada d'un personatge destructor.

L'arribada d'un benefactor, el messies.

L'amor com a fil conductor.

Activitat 7

Hemos dicho que los mitos sirven para explicar cuestiones esenciales que afectan a la humanidad. Lee este texto sobre los mitos griegos de Prometeo y Pandora. A continuación, responde las preguntas:

PROMETEO Y PANDORA, DOS MITOS GRIEGOS

Prometeo fue encargado de crear la humanidad y proveer a los seres humanos de los recursos necesarios para la subsistencia. Prometeo, modelando una mezcla de tierra y agua, creó a los hombres. Constató, sin embargo, que los animales estaban mejor provistos que los hombres †desnudos, descalzos y desarmados† y decidió robar el fuego a Zeus, rey del Olimpo, para dárselo a los humanos. Prometeo tomó el fuego, que era exclusivo de los dioses olímpicos, para que los hombres pudieran calentarse, subsistir, crear armas y defenderse. Pero Zeus, temiendo que los humanos fueran demasiado fuertes y sabios, se enfureció por el don que Prometeo les había otorgado. Para vengarse creó a la primera mujer, Pandora y

le dio como regalo una caja llena de males, los males que afligirían a la humanidad. Zeus había hecho a Pandora tan malévola, bella y perezosa como tonta. Poco tiempo después, Pandora abrió la caja que Prometeo le había advertido que debía mantener cerrada porque en ella estaban encerrados todos los males, como la Vejez, la Fatiga, la Enfermedad, la Locura, el Vicio y la Pasión. Todos ellos salieron en forma de una nube y atacaron a la raza de los mortales. Sin embargo, una cosa había quedado en la caja: la Esperanza. Esta ayudó a los hombres a poder superar los males, hasta ese momento desconocidos, que se habían esparcido por el mundo.

a) ¿Cómo apareció el hombre, según esta narración? ¿Por qué es importante el fuego?

---

b) ¿Cuál es el origen de los males de la humanidad?

---

c) En el ámbito de ciencias sociales has estudiado el origen de la especie humana. ¿En qué se diferencian la explicación científica y la mitológica? ¿Existe alguna coincidencia entre ambas?

---

d) ¿Cómo era Pandora? ¿Qué visión de la mujer existía en la cultura antigua?

---

e) ¿Te ha parecido interesante o sugestiva esta narración mitológica? ¿Por qué?

---

f) Esta narración explica el origen de la humanidad y de sus males. Imagina y redacta una breve historia que explique cómo puede ocurrir el fin del mundo, según tu opinión. (ochenta palabras).

LLENGUA I SOCIETAT**Activitat 8**

On va néixer el llatí?

Activitat 9

Com és que es va estendre per diferents territoris?

Activitat 10

Digues el nom de quatre llengües que provinguin del llatí.

GRAMÀTICA**Activitat 11**

Indica els SN que fa de subjecte d'aquestes frases:

Ex. Estava de molt mala lluna, la Isabel.
SN

Hi intervindran tots i cadascun dels delegats.

La festa de la Diada se celebra al setembre.

Ara sembla molt convençuda, la Conxa.

No m'agrada gaire el pollastre a l'ast.

Arribarà molt cansat, en Josep.

Els almogàvers no eren gens compassius.

El monestir de Pedralbes és molt visitat.

Els animals de companyia són mol pacífics.

Activitat 12

Destria el determinant (det), el nucli (N) i el complement del nom (CN) d'aquests SN:

Ex. Un ocell cantaire.
det N CN

Una dona jove i elegant. El nostre tarannà. Qualsevol temps passat.

Alguna raó oculta.   Un vestit sense botons   La plaça de la catedral.
 Els carrers de la vila.   Un pastís de xocolata.   Un pi escarransit.
 Un paper d'embolicar.   Una claror esmorteïda   Un paper escandalós

Activitat 13

Posa l'article *el* o *la* o *l'* davant dels noms següents:

....anell, ...humil, ...anarquia, ...avi, ... abstenció, ...estrany, ...esperit,
 ..... illa, ... estona, ... hisenda, ...home, ...humanitat, ...ungla, ...heroi.

Activitat 14

Escriu l'article (*el, la, els, les, l', un, una*) corresponent davant els mots d'aquestes frases. Recorda, però, que el gènere és una qüestió arbitrària i que en català i en castellà hi ha molts mots que no tenen el mateix gènere. (Si et cal, consulta l'annex que trobaràs al final del mòdul.)

En aquests laboratoris no es fan ..... anàlisis de sang.

Tinc ..... deute moral amb ella.

Es va produir ..... corrent d'opinió que l'afavoria.

La llengua és ..... senyal d'identitat molt important.

Té ..... costum de pujar les escales xiulant.

Vés amb compte amb el cotxel: hi ha ..... pendent bastant important.

..... avantatges que suposa el contracte són considerables.

A l'Argentina no es poden retirar els diners dels bancs, perquè han tancat
 ..... comptes corrents.

..... verdures i ..... llegums haurien de formar part de la dieta infantil
 recomanable.

Activitat 15

Posa l'article corresponent davant dels mots següents: (Si tens dificultats, mira l'annex del final del mòdul.)

..... pebre	..... grip	..... dent	..... fel
..... resplendor	..... front	..... orgue	..... dot
..... aromes	..... anells	..... postres	..... lleixiu

Activitat 16

Completa les frases següents amb la contracció que els correspongui:

Passaven ..... mig del poble.

Posa el gerro damunt ..... piano.

Hem pintat les cases .....veïnat.

Tots van sortir corrent cap ..... jardí.

Es va aturar al bell mig ..... carrer.

..... maig cada un raig.

No te'n fiïs gaire.....gossos solitaris.

Ho va deixar tot ..... hereus.

Hauries de venir ..... altre cantó.
El llibre era ..... avi.

Activitat 17

Posa, si cal, dièresi als mots següents:

heroicitat	becaina	substituïble	atribuïble
fluidesa	traïdor	eloquent	aigües
equestres	cafeïna	suïcidi	aïllar
traduïble	continuitat	diurn	proïsmes

LÈXIC

Activitat 18

Separa els sufixos d'aquestes paraules:

muntanyeta	marassa	taronjada	taxista
cargolet	passejada	cordill	paradeta
eivissenc	clatellada	rellotgeria	llapisset
tailandès	japonès	cuassa	llargot

Activitat 19

Forma palabras derivadas usando sufijos

cuchara .....

tren .....

ratón .....

cadena .....

América .....

azul .....

polvo .....

mar .....

Activitat 20

Forma els augmentatius i els diminutius d'aquestes paraules:

	augmentatiu	diminutiu
gegant	.....	.....
arbre	.....	.....
bosc	.....	.....
llit	.....	.....
taula	.....	.....
bossa	.....	.....
pis	.....	.....
cotxe	.....	.....
noia	.....	.....
veu	.....	.....

Activitat 21

Ara forma els despectius corresponents a aquestes paraules:

germà	pare .....
dona	home .....
paper	llibre .....
gat	fill .....

Activitat 22

Digues-ho d'una altra manera (fent servir el sufix que indica superlatiu):

home molt bo	passadís molt fosc .....
gossos molt dolents	bossa molt neta .....
lluç molt fresc	noies molt simpàtiques .....
cartes molt llargues	nota molt important .....

Activitat 23

Com es diuen els homes i les dones que són de:

Sabadell	Sant Andreu .....
Reus	França .....
Tortosa	Granollers .....
Lleida	Itàlia .....
Girona	Portugal .....
Tarragona	Anglaterra .....

Activitat 24

Escribe los colectivos correspondientes a estas palabras:

árbol	pino .....
encina	melón .....
roble	álamo .....
naranja	

Activitat 1

Explica què és una llegenda i què és un mite.

Activitat 2

Quins arguments relacionats amb els mites s'han reproduït en algunes obres de la literatura, el cinema i el còmic al llarg del temps?

Activitat 3

Relaciona aquests herois i obres de la literatura, el còmic i el cinema amb els arguments de la pregunta anterior:

SUPERMAN - DRÀCULA - ROMEU I JULIETA - LA BELLA I LA BÈSTIA
ULISSES - HAMLET - LA GUERRA DE LES GALÀXIES

Activitat 4

Què són les llengües romàniques?

Activitat 5

A partir de quin segle podem dir que existeixen les llengües romàniques?

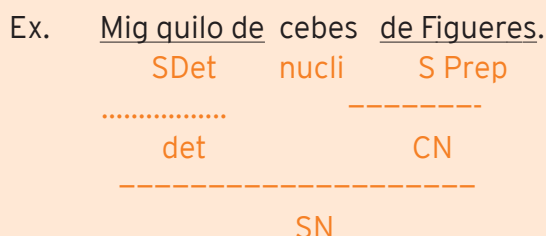

Activitat 6

Assenyala els sintagmes determinatius (SDet), el nucli i els sintagmes preposicionals (S Prep) dels següents SN i indica la funció que realitzen dins el SN.

Uns quants ramats de bens.

Alguns veïns del segon primera.

Un quart de litre de vi.

Un terç de la jornada de treball.

Uns tros de pastís de xocolata.

Una colla de veïns del carrer.

Unes quantes excursions a la Garrotxa. Una mica de pebre de color negre.

Una parell d'ous al plat.

Un grup de turistes del Japó.

Activitat 7

Completa els espais buits amb la forma de l'article adient.

«..... dia és lleig. .... blavor dels llunys desapareix sota ..... boira. .... núvols projecten ombres erràtiques sobre ..... plans i ..... muntanyes. .... sol ha perdut ..... alegre resplendor que entusiasma i feia cantar ..... cigales: guaita de tant en tant amb ..... mirall esllanguit, i clapeja ..... terra de taques grogues i somortes que es van apagant de seguida amb ..... deix de melangia inexplicable. .... nostra marina no és ja pas ..... país entre blau i daurat del bon temps d'estiu. Ja no brilla ..... ginesta en. .... penyals, ni guspireja ..... pols de mica en ..... platges, ni .....

cases del poble conserven ..... blancor enlluernadora d'un mes enrera, agrisades ara per ..... humitat i ennegrides a llenques pel rastre dels regalims.»

(Joaquim Ruyra, *Jacobe*, dins *Jacobé i altres narracions*. Edicions 62.)

Activitat 8

Fes el singular dels mots següents:

els avis	l'avi	els homes	les ànimes .....
les aigües	els herois	els arbres	
les unions	les instàncies	els minyons	
les eines	les intel·ligències	els usos	
els himnes	les angines	les ortigues	

Activitat 9

Omple els buits amb una preposició i un article fent les contraccions que convingui:

En Ramon dedica moltes hores ..... atletisme ..... setembre farem la verema. Els artistes van sortir .....passadissos ..... mig. ....matí el nois van fer un partit de futbol. Ho donarem .....Isabel i ..... Imma. Passarem ..... muralles. Sento .....olor ..... paella. Els convidats, reunits .....entrada .....hotel, esperaren inútilment la seva arribada. Picasso és un ..... millors artistes ..... segle xx. Els nuvis es van passejar ..... voltants ..... jardí. Sortint ..... museu anirem ..... teatre.

Activitat 10

Posa dièresi allà on calgui.

La Lluïsa es va menjar tres croissants i dues ensaimades. Vàrem agrair als veïns el seu interès i comprensió. Allò va ser un acte de traïdoria. En Raul és molt egoïsta. Sembla un fet increïble, però sempre que menjo ensaimades m'acabo trobant malament. Els veïns dels pares són rabiuts i geniuts. Tots es van arruïnar com a conseqüència dels problemes de l'herència. Van veure les portadores atapeïdes de raim. Es tracta d'un fet atribuïble a la manca de continuïtat del procés. Avui és previst el pas d'un sistema frontal fred que travessarà els Països Catalans de ponent a llevant.

Activitat 11

Totes aquestes paraules són paraules derivades. Separa els sufixos i escriu cada paraula a la columna corresponent:

abellota, caríssim, rateta, valencià, camionàs, peixet, olotins, roureda, castanyot, sureda, oliverar, ovellota, musiqueta, bigotot, tristíssim, coreana, maletí, poetastre, jardiner, baixíssim, alemany, boirassa, mosqueta, nasàs, caribeny, alzar, dolcíssima, pineda, fortíssims, cadirassa

diminutiu	augmentatiu	despectiu	superlatiu	gentilici	col·lectiu
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE

PER APRENDRE

Activitat 1

- a) Els personatges principals són el drac, Sant Jordi i la princesa.
- b) El drac és un monstre, un ésser sobrenatural que representa el mal.
Sant Jordi és l'heroi valent, arriscat; té molta força i representa el bé.
- c) L'acció se situa en terres africanes.
- d) L'enfrontament entre Sant Jordi i el drac per tal de salvar la filla del rei.

Plantejament: Un drac es menja les noies d'un país, fins que també vol menjar-se la filla del rei.

Nus: El rei no ho pot permetre; llavors arriba el cavaller Sant Jordi per enfrontar-se al monstre.

Desenllaç: Sant Jordi lluita amb el monstre i salva la princesa. Tot el poble l'aclama. Els catalans l'adopten com a patró del seu país.

Activitat 2

- a) Devorar d'un sol mos: Menjar molt de pressa, sense mastegar.
- b) Com més té, la mar més brama: No es conforma amb el que té; sempre vol més.
- c) És un cas com un cabàs: És un fet singular, de molta importància, de característiques poc corrents.
- d) Un xicot ben plantat: Maco, molt atractiu físicament.
- e) Fer l'ullet: Signe de complicitat que consisteix a tancar un ull mirant una altra persona per tal de cridar la seva atenció.
- f) No hi ha un pam de net: Es tracta d'una història bruta, poc clara, plena de mentides i falsedats.
- g) Quin goig fas: Tens molt bon aspecte.

Activitat 3

Sant Jordi va ser el patró dels cavallers a partir del segle XIV. Antigament les classes aristocràtiques celebraven aquests dies festes cavalleresques, de les quals eren excloses les classes populars. Els torneigs se celebraven al Born, on les dames eren obsequiades amb roses i flors.

La diada de Sant Jordi és una festa pacífica, en què se celebra l'amor, la cultura i la terra. Les roses i els llibres, que es regalen a les persones estimades, omplen els carrers i les places del país. Aquesta festa ha tingut un significat de reivindicació i afirmació de la cultura i la llengua catalana, sobretot quan s'han produït situacions polítiques poc favorables.

La mateixa data coincideix amb el Dia del Llibre, el dia de la mort de Shakespeare i Cervantes, que pretén potenciar i difondre una de les eines més importants del desenvolupament educatiu de l'home. En 1995 la UNESCO va declarar el 23 d'abril Dia Mundial del Llibre.

Activitat 4

Resposta oberta.

Activitat 5

Un mite és una narració fabulosa i inventada. Pretén explicar tot allò que antigament sorprenia o espantava la humanitat: els misteris de l'origen del món, les forces de la natura, la mort o el perquè de la conducta humana. Els mites expliquen el sentit de la vida i les qüestions essencials que afecten l'ésser humà.

Activitat 6

En la llegenda de Sant Jordi hi predominen el tema de l'arribada d'un personatge destructor (el drac) i el de l'arribada d'un benefactor (Sant Jordi).

Activitat 7

- a) Los hombres fueron modelados por Prometeo a partir de una masa de agua y tierra. Poco después, Prometeo vio que los mortales eran seres desvalidos porque estaban desnudos y desarmados. Decidió robar el fuego a los dioses del Olimpo para que la humanidad gozara de recursos que la harían capaz de subsistir.
- b) Zeus, dios del Olimpo, se enfureció porque temía que los hombres lograsen convertirse en seres superiores gracias al fuego. Por esta razón creó a la mujer, Pandora. Era un ser hermoso, malévolo y poco inteligente que abrió una caja que Zeus le había regalado para vengarse de los mortales. La caja de Pandora contenía todos los males que pueden afligir a la humanidad. Afortunadamente, la Esperanza quedó en el interior de la caja y pudo ayudar a la humanidad a superar las desgracias.
- c) El hombre es el resultado de la larga evolución de las especies. En cambio el mito explica el origen del hombre como un hecho mágico y instantáneo, se hizo el hombre igual que se hace una escultura, con tierra y agua.
Existe una coincidencia entre las dos explicaciones: el fuego representó un hallazgo muy importante en la evolución de la humanidad, del mismo modo en la narración mitológica el fuego representa un recurso para la habilidad técnica y el progreso del hombre.
- d) El mito describe a Pandora con una mujer malévola, bella y tonta. Esta mujer reúne toda una serie de tópicos negativos: la maldad y la falta de inteligencia, que se mezclan con una virtud superficial: la belleza. Seguramente los antiguos tenían una concepción machista del mundo. Esta visión negativa de la mujer, como ser inútil y maligno ha durado durante muchos siglos. Actualmente la mujer ha igualado sus derechos con los del hombre en la mayor parte del mundo.
- e) Resposta oberta.
- f) Resposta oberta.

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 8

El llatí va néixer al Laci, una zona del centre de la península Itàlica.

Activitat 9

Es va estendre per bona part d'Europa com a conseqüència de l'expansió militar i cultural de l'Imperi romà.

Activitat 10

Qualsevol de les següents: gallec, portuguès (o galaoico-portuguès o gallego-portuguès); català, occità, francès, italià, sard, retoromànic (o romanx) i romanès. També es poden donar com a vàlides l'asturleonès i l'aragonès (que es consideren dialectes evolucionats), a més del dàlmata (que ja no existeix).

GRAMÀTICA

Activitat 11

Els SN estan en color:

Hi intervindran **tots i cadascun dels delegats**.

La festa de la Diada se celebra al setembre.

Ara sembla molt convençuda, **la Conxa**.

No m'agrada gaire **el pollastre a l'ast**.

Arribarà molt cansat, **en Josep**.

Els **almogàvers** no eren gens compassius.

El monestir de **Pedralbes** és molt visitat.

Els animals de **companyia** són mol pacífics.

Activitat 12

Una dona jove i elegant.   El nostre tarannà.   Qualsevol temps passat.
det nucli CN   det det nucli   det nucli CN

Alguna raó oculta.   Un vestit sense botons.   La plaça de la catedral.
det nucli CN   det nucli CN   det nucli CN

Els carrers de la vila.   Un pastís de xocolata.   Un pi escarransit.
det nucli CN   det nucli CN   det nucli CN

Un paper d'embolcar.   Una claror esmorteïda   Un paper escandalós
det nucli CN   det nucli CN   det nucli CN

Activitat 13

l'anell, l'humil, l'anarquia, l'avi, l'abstenció, l'estrany, l'esperit, l'illa, l'estona, la hisenda, l'home, la humanitat, l'uncla, l'heroi.

Activitat 14

En aquests laboratoris no es fan **les** anàlisis de sang.

Tinc **un** deute moral amb ella.

Es va produir **un** corrent d'opinió que l'afavoria.

La llengua és **un** senyal d'identitat molt important.

Té **el** costum de pujar les escales xiulant.

Ves amb compte amb el cotxel: hi ha **un** pendent bastant important.

Els avantatges que suposa el contracte són considerables.

A l'Argentina no es poden retirar els diners dels bancs, perquè han tancat **els** comptes corrents.

Les verdures i **els** llegums haurien de formar part de la dieta infantil recomanable.

Activitat 15

el pebre

el grip

la dent

el/la fel

la resplendor

el front

l'orgue

el dot

les aromes

els anells

les postres

el lleixiu

Activitat 16

Passaven **pel** mig del poble.

Posa el gerro damunt **del** piano.

Hem pintat les cases **del** veïnat.

Tots van sortir corrent cap **al** jardí.

Es va aturar al bell mig **del** carrer.

Pel maig cada dia un raig.

No te'n fiïs gaire, **dels** gossos solitaris.

Ho va deixar tot **als** hereus.

Hauries de venir **per** l'altre cantó.

El llibre era **de** l'avi.

Activitat 17

heroïcitat

becaina

substituïble

atribuïble

fluïdesa

traïdor

eloqüent

aigües

eqüestres

cafeïna

suïcidi

aïllar

traduïble

continuitat

diürn

proïsme

LÈXIC**Activitat 18**

muntany-**eta**

mar-**assa**

taronj-**ada**

tax-**ista**

cargol-**et**

passej-**ada**

cord-**ill**

parad-**eta**

eiviss-**enc**

clatell-**ada**

rellotg-**eria**

llapiss-**et**

tailand-**ès**

japon-**ès**

cu-**assa**

llarg-**ot**

Activitat 19

cuchara: **cucharita**, **cucharilla**, **cucharón**, **cucharota**...

tren: **trenecito**, **trenucho**, **trenazo** ...

ratón: **ratonazo**, **ratoncito**, **ratoncillo**...

cadena: *cadenita, cadenaza, cadenilla...*

América: *americano, americanizar...*

azul: *azulón, azulito...*

polvo: *polvareda, polvillo, polvito, polvucho...*

mar: *marinero, marítim, marear, marejada...*

Activitat 20

	augmentatiu	diminutiu
gegant	gegantàs	gegantet
arbre	arbràs	arbret
bosc	boscàs	bosquet
llit	llitàs	llitet
taula	taulassa	tauleta
bossa	bossassa	bosseta
pis	pisàs	piset
cotxe	cotxàs	cotxet
noia	noiassa	noieta
veu	veuassa	veueta

Activitat 21

germà	germanastre	pare	padastre
dones	donotes	home	homenot
paper	paperot	llibres	llibrots
gata	gatota	filla	fillastra

Activitat 22

<i>home</i>	boníssim	passadís fosquíssim
gossos	dolentíssims	bossa netíssima
lluç	fresquíssim	noies simpatiquíssimes
cartes	llarguíssimes	nota importantíssima

Activitat 23

Sabadell	sabadellenc/a	Sant Andreu	santandreuenc/a
Reus	reusenc/a	França	francès/a
Tortosa	tortosí/na	Granollers	granollerí/na
Lleida	lleidatà/na	Itàlia	italià/na
Girona	gironí/na	Portugal	portuguès/a
Tarragona	tarragoní/na	Anglaterra	anglès/a

Activitat 24

árbol	arboleda	pino	pinar, pineda
encina	encinar	melón	melonar
roble	robledo, robledal, robleda	melón	melonar
naranja	naranjal	álamo	alameda

Activitat 1

La llegenda és una narració popular que s'inspira en fets reals o històrics però que la tradició ha anat desenvolupant i transformant, afegint-hi elements imaginatius. La llegenda se situa, doncs, entre el relat històric i el relat de ficció.

Pel que fa al contingut, és una narració tradicional; pretén ser certa, sempre té un valor explicatiu i incorpora elements fantàstics i meravellosos.

La llegenda i el mite segueixen l'estructura pròpia del text narratiu i es divideixen en tres parts: plantejament, nus i desenllaç.

Un mite és una narració fabulosa i inventada. A diferència de la llegenda, que té com a origen un fet més o menys històric, el mite és una història que pretén explicar tot allò que antigament sorprenia o espantava la humanitat: els misteris de l'origen del món, les forces de la natura o el perquè de la conducta humana. Les diverses cultures (la grega, la hindú, l'egípcia) han volgut explicar amb la seva mitologia el sentit de la vida.

Activitat 2

Alguns dels mites més recurrents són aquests:

- L'arribada d'un intrús. La venjança.
- L'arribada d'un benefactor o messiès.
- L'arribada d'un personatge destructor.
- El viatge a la recerca d'un tresor.
- El viatge de retorn.
- L'amor com a fil conductor.

Activitat 3

SUPERMAN: L'arribada d'un benefactor.

DRÀCULA: L'arribada d'un intrús.

ROMEU I JULIETA: L'amor com a fil conductor, amb final tràgic.

LA BELLA I LA BÈSTIA: L'amor com a fil conductor malgrat el impediments.

ULISSES: El viatge de retorn a la llar.

HAMLET: La venjança.

LA GUERRA DE LES GALÀXIES: El viatge a la recerca d'un tresor.

Activitat 4

Les llengües romàniques o neollatines són totes aquelles que procedeixen del llatí.

Activitat 5

Es considera que les llengües romàniques neixen a partir del segle IX. Abans, a partir del segle V ja es parlava de dialectes romànics del llatí.

Activitat 6 Uns quants ramats de bens.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNAlguns veïns del segon primera.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUn quart de litre de vi.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUn terç de la jornada de treball.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUns tros de pastís de xocolata.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUna colla de veïns del carrer.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUnes quantes excursions a la Garrotxa.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUna mica de pebre de color negre.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUn parell d'ous al plat.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SNUn grup de turistes del Japó.

SDet   nucli   SPrep

.....
det   CN-----
SN**Activitat 7**

«El dia és lleig. La blavor dels llunys desapareix sota la boira. Els núvols projecten ombres erràtiques sobre els plans i les muntanyes. El sol ha perdut l'alegre resplendor que entusiasmava i feia cantar les cigales: guaita de tant en tant amb un mirall esllanguit, i clapeja la terra de taques grogues i somortes que es van apagant de seguida amb un deix de melangia inexplicable. La nostra marina no és ja pas el país entre blau i daurat del bon temps d'estiu. Ja no brilla la ginesta en els penyals, ni guspireja la pols de mica en les platges, ni les cases del poble conserven la blancor enlluernadora d'un mes enrera, agrisades ara per la humitat i ennegrides a llenques pel rastre dels regalims.»

Activitat 8

l'avi	l'home	l'ànima
l'aigua	l'heroi	l'arbre
la unió	la instància	el minyó
l'eina	la intel·ligència	l'ús
l'himne	l'angina	l'ortiga

Activitat 9

En Ramon dedica moltes hores a l'atletisme. Al setembre farem la verema. Els artistes van sortir pels passadissos del mig. Al matí el nois van fer un partit de futbol. Ho donarem a la Isabel i a l'Imma. Passarem per les muralles. Sento l'olor de la paella. Els convidats, reunits a l'entrada de l'hotel, esperaren inútilment la seva arribada. Picasso és un dels millors artistes del segle xx. Els nuvis es van passejar pels voltants del jardí. Sortint del museu anirem al teatre.

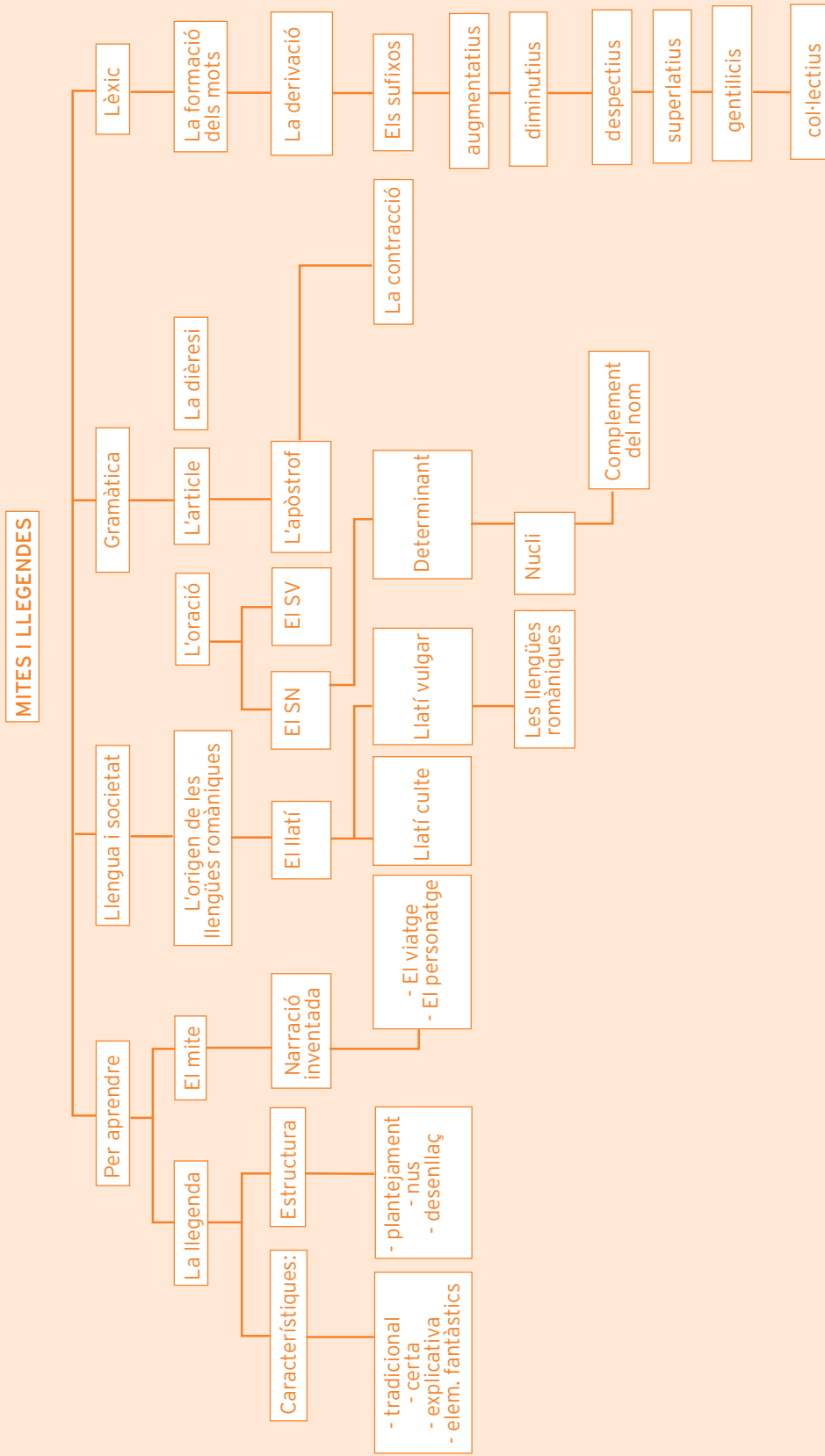
Activitat 10

La Lluïsa es va menjar tres croissants i dues ensaïmades. Vàrem agrair als veïns el seu interès i comprensió. Allò va ser un acte de traïdoria. En Raül és molt egoista. Sembla un fet increïble, però sempre que menjo ensaïmades m'acabo trobant malament. Els veïns dels pares són rabiüts i geniüts. Tots es van arruïnar com a conseqüència dels problemes de l'herència. Van veure les portadores atapeïdes de raïm. Es tracta d'un fet atribuïble a la manca de continuïtat del procés. Avui és previst el pas d'un sistema frontal fred que travessarà els Països Catalans de ponent a llevant.

Activitat 11

diminutiu	augmentatiu	despectiu	superlatiu	gentilici	col·lectiu
rat-eta	camion-às	abell-ota	car-íssim	valenci-à	rour-eda
peix-et	jardin-às	castany-ot	trist-íssim	olot-ins	sur-eda
musiqu-eta	boir-assa	ovell-ota	baix-íssim	core-ana	oliver-ar
malet-í	nass-às	bigot-ot	dolc-íssima	alem-any	alzin-ar
mosqu-eta	cadir-assa	poet-astre	fort-íssims	carib-eny	pin-eda

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

Què he après i què em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Omple la graella amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Conèixer alguns mites i algunes llegendes populars.	1, 2, 3, 4, 7	1, 2, 3	
Reconèixer les característiques principals dels mites i les llegendes.	1, 5, 6	1, 2, 3	
Saber quin és l'origen de les llengües romàniques.	8, 9, 10	4, 5	
Identificar el sintagma nominal de les oracions i els elements que el conformen.	11, 12	6	
Emprar correctament l'article, l'apòstrof i la contracció.	13, 14, 15, 16	7, 8, 9	
Escriure la dièresi en els mots en què sigui necessari.	17	10	
Crear mots derivats a partir de diferents sufixos.	18, 19, 20, 21, 22, 23, 24	11	

Unitat 4

LITERATURA MEDIEVAL

En aquesta unitat faràs un recorregut per la literatura medieval catalana i castellana (del s. XII al s. XV). Al final de la unitat podràs:

- Tenir una visió general de la literatura medieval catalana i castellana.
- Llegir i comprendre textos literaris medievals senzills.
- Conèixer les llengües romàniques i les seves característiques.
- Analitzar sintàcticament sintagmes verbals, identificant-ne el nucli i els tipus de complements.
- Escriure correctament paraules amb accent diacrític.
- Formar paraules compostes i alguns cultismes a partir de la composició.

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- La literatura catalana i castellana del s. XII al s. XV
  - Literatura catalana: els trobadors, Ausiàs March, Ramon Llull, les cròniques, novel·les de cavalleries
  - Literatura castellana: la societat medieval, mester de juglaría, mester de clerecía, s. XV-transició, Jorge de Manrique i Fernando de Rojas

LLENGUA I SOCIETAT

- Les llengües romàniques

GRAMÀTICA

- El sintagma verbal
  - Nucli
  - Complementes: CD, CI, CPred, CC
- L'accent diacrític

LÈXIC

- La composició i els cultismes

La literatura catalana de l'edat mitjana al segle xv

Els trobadors

La característica principal dels primers textos lírics apareguts a Catalunya és que no són escrits en català, sinó en provençal, un dialecte de l'occità. Els seus autors són els trobadors. Ja has vist en la primera unitat d'aquest mòdul que els trobadors eren autors que componien poemes musicats, que després cantaven i recitaven els joglars.

Originàriament els trobadors van sorgir als territoris del sud de l'actual França, que llavors era dividit en diversos regnes. A Catalunya el veïnatge amb Occitània, el prestigi de l'occità i la similitud d'aquesta llengua amb el català van fer que els primers poetes catalans adoptessin aquest idioma per a les seves composicions. Així la poesia culta feta a Catalunya s'escriu en occità fins al segle XIV, encara que durant els primers segles és un provençal³ ple de catalanismes i acaba sent un català ple de provençalismes.

La poesia dels trobadors

La poesia dels trobadors és bàsicament amorosa. En la concepció de l'amor trobadoresc es reproduïxen els lligams socials de l'època medieval: el feudalisme i el vassallatge. Els nobles establien relacions de dependència i protecció els uns amb els altres.

De la mateixa manera el poeta es converteix en vassall fidel d'una dama casada; per això la dama és anomenada **domina** o **midons**. El trobador ha d'anar amb compte, perquè el marit, el gilós, no s'assabenti de la relació que mantenen el poeta i la dama. Per tal de no ser descobert, farà servir **un senyal** per referir-se a la dama. **El senyal** és un pseudònim que amaga el nom de l'enamorada. Aquestes aventures amoroses es duïen a terme en corts reials; per això aquestes relacions amoroses presents en les obres trobadoresques s'han anomenat **amor cortès**. Les composicions que tractaven l'amor eren cançons.

Hi havia altres gèneres per tractar altres temes, com **el sirventès**, que era una composició que servia per atacar un enemic. A continuació en tens un exemple, en què Guillem de Berguedà acusa un marquès d'homosexual.

I ben foll és qui es vana
de fer amb vós la migdiada
sens pantalons ben estrets.
No conec fill de cristiana
que pitjors costums tingués.
Ah, marquès, marquès, marquès!,
d'engany ets farcit i ple.

Curiosament Guillem de Berguedà va dedicar al mateix marquès un plany, composició que explica la tristesa que produïa la mort d'un personatge important.

Els trobadors catalans més coneguts són **Guillem de Berguedà, Ramon Vidal de Besalú, Cerverí de Girona i Guillem de Cabestany**. D'aquest últim s'explica la Llegendenda del cor menjat. Segons aquesta llegenda, Guillem de Cabestany estava enamorat d'una dama casada. El marit de la dama el va matar, li va treure el cor i li va fer menjar a la seva dona sense que aquesta ho sabés. Quan ella va descobrir què s'havia menjat, es va llançar per la finestra.

L'evolució de la lírica medieval. Ausiàs March

Amb el temps els poetes catalans abandonen progressivament el provençal, malgrat que encara empen provençalismes. Autors com **Jordi de Sant Jordi** (1400-1424) havien intentat fer una renovació de la lírica introduint elements propis de la lírica italiana d'autors com **Dant i Petrarca**. Però el gran renovador de la poesia medieval i un dels poetes europeus més importants és el valencià **Ausiàs March** (1397-1459). Amb March finalitza la concepció medieval de la literatura i s'inicia un nou moviment: l'humanisme.

L'obra literària de March té un gran valor, ja que renova la lírica catalana, trencant amb la tradició trobadoresca, malgrat que en les seves composicions encara n'hi ha alguns elements, com el fet d'amagar el nom de la dama a la qual va dirigit el poema en un senyal. La llengua que utilitza March ja és un català pur, deslliurat de provençalismes.

A part de la seva aportació formal, l'obra de March es caracteritza per expressar vivències personals molt relacionades amb la seva vida i el seu estat d'ànim. Els temes principals són l'amor i la mort.

A continuació tens un poema d'Ausiàs March en versió original i en versió moderna. Fixa't com parla el poeta del seu orgull ferit per culpa de l'amor.

Sí com lo taur se'n va fuyt pel desert
quant és sobrat per son semblant qui'l força,
ne torna may fins ha cobrada força
per destruir aquell qui l'ha desert:

Com el toro que fuig pel desert
quan és vençut pel seu semblant, que l'obliga,
i no torna mai fins que ha recobrat la força
per a destruir aquell que l'ha ofès:

tot enaxí'm cové lunyar de vós,
car vostre gest mon esforç ha confús:
no tornaré fins del tot haja fus
la gran pahor qui'm toll ser delitós.

així em convé allunyar-me de vós,
perquè el vostre comportament m'ha confós:
no tornaré fins que no hagi dominat del tot
la gran por que m'impedeix ser feliç.

La prosa medieval, Ramon Llull, les quatre grans cròniques

De tots els autors de prosa medievals, el més important és, sens dubte, **Ramon Llull** (Mallorca 1232-1315/16). Llull és el creador de la prosa culta catalana. Va ser el primer escriptor que va fer servir una llengua vulgar per escriure obres de caràcter filosòfic i científic. La seva obra és molt extensa i persegueix un objectiu final: la defensa del cristianisme. Per fer-ho, però, utilitza diferents mitjans, des d'un tractat filosòfic fins a un llibre científic, passant per obres narratives. Va escriure en català, en llatí, en occità i en àrab.

Fins a l'edat de trenta anys, Ramon Llull va dur una vida disbauxada i cortesana, cultivà la poesia trobadoresca, va casar-se i tingué dos fills; però, després d'unes visions del Crist crucificat, va decidir dedicar la seva vida a la conversió d'infidels.

Les seves obres narratives més importants són aquestes:

Llibre d'Evast e d'Aloma e de Blanquerna son fill, més conegut com *Blanquerna*, que explica la història de Blanquerna, un noi amb una forta vocació religiosa, que deixa la família per passar pels diversos estatus religiosos, fins a arribar a papa, condició que abandona per dedicar-se a la contemplació.

Fèlix o Llibre de les maravelles, conta la història d'un noi que se'n va a volar món per veure les maravelles que Déu ha creat. El llibre parla de Déu i de Crist, del cel, dels elements, dels animals, de l'infern, etc. Dins d'aquest llibre hi ha el *Llibre de les bèsties*, on s'explica com s'organitza una comunitat animal, que és una al·legoria de com Llull mateix creu que s'hauria d'organitzar el món.

Ramon Llull també va escriure poesia, com *Lo desconhort*, on es plany del poc èxit que obté el seu mètode per demostrar l'existència de Déu, o el *Cant de Ramon*, en què explica com ha estat la seva vida.

Les quatre grans cròniques

Un altre tipus de textos medievals importants són les quatre cròniques. A mig camí entre la història i la literatura, una crònica historiogràfica explica els fets esdevinguts en un període de la història. Sovint combina les fonts documentals verídiques amb les llegendàries.

Hi ha quatre grans cròniques:

LLIBRE DEL FEITS (redactada en diferents moments del s. XIII) o *Crònica de Jaume I*. Aquesta crònica es presenta com una autobiografia del rei en Jaume (1207-1276), malgrat que també fa referència a alguns fets dels regnats anteriors.

LLIBRE DEL REI EN PERE (escrita entre el 1283 i el 1288), més coneguda com a *Crònica de Bernat Desclot*. Aquest autor fou tresorer reial i tenia accés a diversos documents, que va utilitzar en la redacció de la crònica. La crònica abraça des de la primera conquesta de Mallorca (1114) fins a la mort del rei en

Pere (1285). Aquí són habituals, com també en les altres cròniques, les prosificacions de cançons de gesta².

CRÒNICA DE RAMON MUNTANER (iniciada el 1325). Aquesta crònica té com a model la de Jaume I. Abraça un període de temps molt extens, des del naixement de Jaume I, el 1207 fins a la coronació d'Alfons el Benigne, l'any 1328.

CRÒNICA DE PERE EL CERIMONIÓS (escrita entre el 1383 i el 1387). Com en el cas anterior, aquesta crònica també segueix el model fixat per la de Jaume I, avantpassat de Pere el Cerimoniós. Transcriu molts documents historiogràfics, per la qual cosa és molt més fidel a la realitat que no pas l'anterior.

Les novel·les de cavalleries

El segle XV és considerat el segle d'or de la literatura catalana, ja que en aquest període hi trobem l'obra d'Ausiàs March i dues de les novel·les més importants de la literatura catalana de tots els temps: *Curial e Güelfa* i *Tirant lo Blanch*. Aquestes dues obres s'inclouen en el subgènere narratiu de les novel·les de cavalleries. **Les novel·les de cavalleries són narracions extenses que expliquen la vida d'un cavaller. Pretenen ser un model de comportament.**

Curial e Güelfa és una novel·la de cavalleries d'autor anònim escrita a mitjan segle XV. Explica la història de Curial, un jove que vol ser armat cavaller. Curial s'educa a la cort del marquès de Montferrat, on s'enamora de la germana d'aquest, Güelfa. Després de ser armat cavaller, salva una duquessa acusada d'adulteri i el marquès li ofereix en matrimoni la seva filla, Laquesis, però Curial està enamorat de Güelfa. A causa d'un malentès, Güelfa li denega el seu suport i Curial es dedica a voltar món i a lluitar per aconseguir el perdó de la dama. Finalment, Güelfa el perdona i s'acaben casant.

Tirant lo Blanch és la novel·la més important del segle XV. Es va publicar per primera vegada l'any 1490, tot i que fou escrita entre el 1460 i el 1468. El seu autor és el cavaller valencià Joanot Martorell, encara que, en morir aquest, el seu amic Martí Joan de Gualba la va revisar i hi va afegir algun capítol. Explica la història de Tirant, un cavaller bretó que participa en festes i combats a Anglaterra. Aquest jove cavaller es convertirà en cap de les forces armades que lluiten contra els turcs en diferents llocs d'Europa. Finalment, després d'obtenir l'èxit, és proclamat emperador a Constantinoble i poc després mor. També hi ha una trama amorosa que protagonitzen Tirant i Carmesina, filla de l'emperador grec.

Els elements narratius més originals d'aquesta novel·la són l'humor i la ironia, que apareixen en algun passatge, o la descripció de la vida quotidiana medieval, que ens presenta un cavaller totalment humà, lluny dels herois sobrehumans del cicle artúric³.

2. Cançons medievals que cantaven els joglars, en què explicaven les aventures llegendàries d'algun heroi. En català s'han perdut. En castellà hi ha el *Cantar del Mío Cid*.

3. Cicle artúric: conjunt de narracions i cançons de gesta sobre el rei Artur i els cavallers de la Taula Rodona.

La importància d'aquests dos llibres consisteix en la seva originalitat i en el fet que barregen diferents aspectes de la prosa medieval, com la novel·la sentimental, les aventures o la narració històrica.

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2, 3 i 4)

▼ Literatura castellana medieval

Las primeras canciones: Las Jarchas

Las primeras composiciones en lengua castellana que se conocen son la jarchas. Las jarchas son unas canciones de tema amoroso que datan del siglo XI. Son textos de una gran espontaneidad, en los que una mujer se lamenta por la ausencia de su amado a un ser allegado (su madre, su hermana) con un lenguaje muy sencillo. Las jarchas eran poemas populares que se divulgaban oralmente:

Decid vos, ay hermanitas,
cómo soportaré mi mal.
No viviré sin mi amigo,
¿adonde le iré a buscar?

La sociedad medieval

Los hombres y las mujeres de la Edad Media eran en su mayoría analfabetos: la cultura era patrimonio del clero y de la nobleza. La labor de la Iglesia consistía en infundir en el pueblo un profundo sentimiento religioso con la figura de Dios como centro y final de destino del hombre. Los monjes, conscientes de que el pueblo habla una lengua nueva y ya no entiende el latín, empiezan a escribir en castellano sus sermones con la finalidad de enseñar.

La temática de la literatura medieval viene marcada por la cultura y el pensamiento de la época:

- Los **monasterios** se convierten en auténticos centros culturales, donde se crea una literatura didáctica que pretende mostrar al pueblo el camino para llegar a Dios. La sociedad medieval concibe la vida como un valle de lágrimas y de dolor, la muerte aparece como una liberación que conduce al cielo y a la eternidad.
- La **nobleza** (formada por el rey, los nobles y los caballeros) tenía como ideal luchar en nombre de Dios, defender y proteger a los indefensos. Las luchas entre árabes y cristianos constituyeron el tema de muchas creaciones literarias. Los cantares de gesta son composiciones en verso que hablan de las gestas heroicas de los caballeros cristianos.

Dos formas de hacer literatura: Juglares y Clérigos

Las primeras obras de la literatura castellana están escritas en verso. Según su temática y su origen se dividen en:

Las obras del mester de juglaría que se refieren al arte o oficio de los juglares. Los juglares cantaban las hazañas de héroes que se caracterizaba por su lealtad, valentía, sentido de la justicia y amor a su comunidad. El héroe más conocido fue Rodrigo Díaz de Vivar, el Cid Campeador, protagonista del *Cantar de Mio Cid* y famoso por sus batallas contra los musulmanes. El cantar de gesta es una composición anónima que está destinada a ser recitada o cantada ante una audiencia popular.

En la misma época se creó el mester de clerecía o oficio de clérigos, formado por eclesiásticos que escribían composiciones de carácter religioso con finalidad didáctica. Por ejemplo, el clérigo Gonzalo de Berceo (siglo XIII) escribió los *Milagros de Nuestra Señora*, una obra dedicada a la Virgen. Este clérigo usó el castellano, en lugar del latín, para divulgar sus enseñanzas religiosas

Juan Ruiz, conocido como el Arcipreste de Hita (siglo XIV), compuso el *Libro de Buen Amor*. Se trata de obra divertida, donde el arcipreste narra sus propias aventuras amorosas con el pretexto de enseñar que gozar del amor carnal, de la música o de la buena comida tiene siempre consecuencias negativas. Esta obra expresa la dualidad de la época medieval: la fe religiosa y el disfrute de los placeres de la vida. Debido a su variedad temática, religiosa y profana, el *Libro de Buen Amor* representa la decadencia del mester de clerecía.

Los textos medievales en prosa

Durante los siglos medievales el castellano pasó de ser una lengua de uso oral y familiar a ser usada también en los textos escritos.

Hacia el siglo XIII el rey Alfonso X el sabio, muy interesado en la cultura, contribuyó a consolidar el léxico castellano. Atrajo a su corte a numerosos eruditos hebreos, árabes y cristianos para escribir y traducir muchos textos en castellano.

Don Juan Manuel, un sobrino del rey Alfonso X, destacó por su actividad literaria. Su obra más conocida es *El conde Lucanor* o *Libro de Patronio* (1335), libro de cuentos en prosa cuya finalidad era transmitir enseñanzas básicas para los hombres de la clase social del autor.

El siglo XV: de la Edad Media al Renacimiento

El siglo XV se considera una etapa de transición entre la Edad Media y el Renacimiento. El humanismo, una nueva filosofía procedente de Italia, impulsa nuevos valores culturales y humanos:

- El interés por la cultura clásica de Grecia y Roma
- Una nueva concepción de la vida en que el hombre se siente el centro del universo y éste está hecho a su medida.

En la Península ibérica, los Reyes Católicos han conseguido la unificación territorial y han expulsado a los musulmanes y a los judíos. Por otro lado, se escribe la primera gramática del castellano.

Coplas a la muerte de su padre, de Jorge Manrique

Jorge Manrique es autor de las *Coplas a la muerte de su padre* (1476), donde hace una reflexión sobre la vida y la muerte. En las *Coplas* aparecen temas medievales, como la fugacidad de la vida (recuerda el tópico *tempus fugit*, [consulta Unitat 1 Mòdul Temes i Mites]) o la idea del poder igualitario de la muerte ante todos los hombres, sea cual sea su procedencia. Aparece un nuevo tema propio del Renacimiento: la fama conseguida en vida puede lograr que seamos recordados más allá de la muerte.

La Celestina, de Fernando de Rojas

La Celestina, de Fernando de Rojas, representa el paso de la literatura medieval a la literatura renacentista. La obra está escrita en forma dialogada y en ella se combina el lenguaje culto y el lenguaje popular.

La trama de esta obra es muy sencilla: un joven noble, Calisto, consigue el amor de una dama, Melibea, valiéndose de una alcahueta, Celestina. Esta es un personaje siniestro que sólo piensa en el beneficio económico propio, por esta razón morirá a manos de dos criados con quien no quiere compartir el dinero que Calisto le ha pagado. Finalmente, Calisto muere y Melibea se suicida.

Lo más interesante de *La Celestina* es el realismo con el que refleja la sociedad urbana interesada en el provecho personal. Se dice que *La Celestina* no es una obra medieval, sino que refleja la nueva corriente humanista porque su personaje principal, la alcahueta, tiene unos marcados rasgos psicológicos: es un ser creíble y humano, a diferencia de los personajes estereotipados de la Edad Media.

Durante la Edad Media, la idea de que sólo era importante honrar a Dios hacía que la producción artística y literaria quedara muchas veces en el anonimato, es decir, el nombre del autor quedaba en segundo plano. Sin embargo, en esta época de transición al Renacimiento, tanto Jorge Manrique como Fernando de Rojas firman sus obras porque quieren ganar prestigio y quedar en la memoria de los hombres para siempre.

(Fes les activitats d'aprenentatge 5 i 6)

2. LLENGUA I SOCIETAT

Les llengües romàniques (II)

A la unitat anterior ja has vist com van sorgir del llatí les diferents llengües romàniques. A continuació tens un mapa amb el domini lingüístic europeu d'aquestes llengües.

El galaicoportuguès és una llengua romànica parlada inicialment a l'oest de la Península Ibèrica. **Durant els primers segles, gallec i portuguès són considerats una única llengua i gaudeixen d'una important literatura medieval. A partir del segle XIII evolucionen per separat i es consideren dues llengües, encara que molt semblants.** El gallec és parlat a Galícia per uns tres milions de persones. El portuguès es parla a Portugal i, arran de les colonitzacions, s'ha estès al Brasil i a alguns països africans i asiàtics. El parlen uns 140 milions de persones.

L'asturleonès és un dialecte del llatí que no ha assolit la categoria de llengua de cultura per la pressió del castellà. També rep el nom de «bable». Actualment es parla en zones rurals d'Astúries i Lleó, i hi ha agrupacions que en promouen el reconeixement.

Com en el cas anterior, **l'aragonès és un dialecte del llatí que tampoc no ha assolit la categoria de llengua de cultura per la mateixa raó.** Es parla en zones del Pirineu aragonès.

La situació del castellà i el català s'explicarà en unitats de mòduls següents.

L'occità, anomenada també «llengua d'Oc», és una llengua romànica parlada en una zona del sud de França, Occitània. Actualment es troba en regressió, malgrat l'existència de diferents grups culturals que en reivindiquen l'ús. No se sap ben bé quanta gent el parla. Durant l'edat mitjana va ser una llengua de cultura molt important, ja que era la utilitzada pels trobadors. Els primers poetes catalans van escriure en aquesta llengua. Actualment no és considerada llengua oficial.

El francès es parla en tot el territori de l'actual França, tot i que va néixer a la zona nord d'aquest país. És una llengua de cultura molt important, i durant alguns segles va ser-ho de bona part de l'aristocràcia europea. La parlen uns 75 milions de persones arreu del món, ja que, a més de França, s'ha estès per Àfrica (on és oficial o cooficial en molts països), Amèrica i Àsia. A França és l'única llengua oficial; a Bèlgica és cooficial conjuntament amb el flamenc; a Suïssa és també cooficial amb altres llengües. També és llengua oficial a Luxemburg i al principat de Mònaco.

L'italià és la llengua oficial d'Itàlia. És una llengua de cultura molt important, que té una gran varietat de dialectes. El parlen uns 55 milions de persones. A part d'Itàlia, es parla a Còrsega (illa de l'Estat francès) i en una part de Suïssa. A Amèrica (Estats Units i Argentina) hi ha una forta presència d'italians o de descendents d'italians, però la llengua no s'hi ha establert del tot.

El sard es parla a l'illa italiana de Sardenya. Té aproximadament un milió de parlants. No és llengua oficial, ja que l'única llengua oficial a Itàlia és l'italià.

El dàlmata era una llengua que es parlava a la Dalmàcia, a la regió dels Balcans. Actualment és una llengua morta, cosa que vol dir que ja no es parla.

El retoromànic és una llengua romànica parlada en un dels cantons de Suïssa, on comparteix oficialitat amb l'italià, el francès i l'alemany. El parlen més de mig milió de persones.

Finalment, el romanès és una llengua romànica parlada per 20 milions de persones a Romania i en petites zones dels països que hi limiten.

3. GRAMÀTICA

El sintagma verbal (SV)

El verb és el nucli del SV i el que hi aporta el significat essencial. Per mitjà del verb expresseu pensaments complets, mentre que amb el SN només transmetem idees aïllades i sense acció. L'acció ve donada pel SV, format pel verb i per uns complements diversos que amplien i determinen l'acció verbal. Aquests complements són el complement d'objecte directe, d'objecte indirecte, d'objecte preposicional i el complement circumstancial.

El pare renta el cotxe.

nucli
SV

En Joaquim ha trobat un llibre.

nucli
SV

Els alumnes esperen el professor.

nucli
SV

El complement d'objecte directe (CD)

Complementa els verbs en funció transitiva, és a dir, en els verbs que exigeixen un CD per expressar tot el seu significat:

El pare renta **el cotxe**.

nucli   **CD**
SV

En Joaquim ha trobat **un llibre**.

nucli   **CD**
SV

Els alumnes esperen **el professor**.

nucli   **CD**
SV

Tal com deus haver observat, aquest complement, a diferència del castellà, va lligat directament al verb sense cap preposició.

El complement d'objecte indirecte (CI)

Aquest complement **acompanya els verbs de significació o predicació completa (verbs intransitius)**, expliquen per si mateixos el significat de l'acció:

Has de telefonar **al teu nebot**.

CI

Els gelats agraden **a tothom**.

CI

El complement d'objecte indirecte pot anar també precedit d'un complement d'objecte directe, ja que l'un no interfereix en l'altre. **Els verbs que admeten tots dos complements són verbs transitius:**

Dono l'encàrrec **al professor**.

CD   CI

Regala una flor **a la teva companya**.

CD   CI

El CI sí que **s'introdueix mitjançant una preposició:**

Han portat aquesta carta **per al senyor Rosselló**.

CD   CI

De fet, hi ha pocs verbs que siguin purament transitius o intransitius. Tal com tindrem l'oportunitat de comprovar, el contingut significatiu de l'oració és precisament allò que determina el règim verbal. A partir d'aquí seria més adient parlar de verbs en funció transitiva o de verbs en funció intransitiva.

El complement d'objecte preposicional (CPrep)

S'anomena així perquè els verbs que complementa **són verbs que es regeixen per una determinada preposició**, diferent segons el significat específic. Són un grup molt nombrós:

Parlar amb o de, Acostumar-se a, Casar-se amb, Jugar a o amb, Recordar-se de...

A les notícies *han parlat de les noves tecnologies*
CPrep

Mai no *em recordo de felicitar-lo*
CPrep

Es va casar amb la primera xicota que va tenir
CPrep

El complement circumstancial (CC)

El complement circumstancial és l'element que indica circumstàncies que acompanyen l'acció verbal. El CC pot ser de temps, de lloc o de manera, segons la circumstància que indiqui. Normalment el complement circumstancial és expressat per un adverbi o per un SN, que sovint va precedit de preposició.

Camina *lentament*.
CC de manera

M'obeïa *sempre*.
CC de temps

S'hi va acostar *de puntetes*.
CC de manera

Vam esperar *al refugi*.
CC de lloc

(Fes les activitats d'aprenentatge 10, 11, 12, 13, 14 i 15)

▼ El sintagma verbal y sus complementos

El sintagma verbal: está formado por el verbo y los sintagmas o grupos de palabras que lo acompañan.

El núcleo del SV es el verbo.

Las palabras que acompañan al verbo son los complementos.

Los complementos:

- **El complemento directo (CD):** Se une directamente al verbo y para identificarlo debes hacerle al verbo la pregunta ¿Qué?:

Antón ha comprado un libro

¿Qué ha comprado? *Un libro* > es el CD

Algunos verbos tienen complemento directo de persona, en este caso el CD va introducido por la preposición **a**:

Antón espera a su amigo

CD

(Se puede sustituir el CD por los pronombres **lo, la, los, las**: *Antón ha comprado el periódico* > *Antón lo ha comprado*)

- **El complemento indirecto (CI):** Indica quien es el destinatario de la acción del verbo. Para identificarlo debes preguntarle al verbo ¿A quién? o ¿Para quién?

Antón ha escrito una carta a su amiga

¿A quién ha escrito? *A su amiga* > es el CI

(Se puede sustituir el CI por los pronombres **le, les**: *Antón escribe a su amiga* > *Antón le escribe*)

- **Los complementos circunstanciales:** Los complementos circunstanciales indican las circunstancias en que se realiza la acción del verbo:

CC de lugar: Indica ¿Dónde? *El hombre entró en la sala*

CC de tiempo: Indica ¿Cuándo? *El hombre entró en la sala por la mañana*

CC de modo: Indica ¿Cómo? *El hombre entró rápidamente en la sala por la mañana.*

(Fes l'activitat d'aprenentatge 17)

L'accent diacrític

Deixant de banda les normes de l'accentuació, algunes paraules porten accent diacrític, és a dir, **un accent que s'utilitza per diferenciar mots que s'escriuen igual però que tenen significats diferents.**

Els mots monosíl·labs, en general, no s'accentuen gràficament. Aquest accent no respecta les regles generals d'accentuació gràfica. Els casos més freqüents són aquests:

Amb accent

bé, béns (riqueses)
 déu (divinitat)
 dóna, dónes (v. donar)
 és (v. ésser, ser; és estudiós)
 mà (part del cos)
 més (quantitat)
 mòlt (participi v. moldre)
 món (la Terra)
 nét, néta (familiar)
 ós, óssa (animal)
 pèl, pèls (part del cos)
 què (relatiu tònic)
 sé (v. saber)
 sí (afirmació)
 sóc (v. ésser, ser)
 sòl (terra que trepitgem)
 són (v. ésser, ser)
 té (v. tenir)
 ús (servei)
 véns, vénen (v. venir)
 vós (tractament)

Sense accent

be, bens (ovella)
 deu (10, v. deure, font subterrània)
 dona, dones (femení d'home)
 es (pronome; es renta la cara)
 ma (possessiu)
 mes (temporal, possessiu)
 molt (quantitatiu)
 mon (possessiu)
 net, neta (adjectiu; sense brutícia)
 os, ossos (esquelet)
 pel, pels (contracció: prep. + article)
 que relatiu (àton)
 se (pronome)
 si (condició)
 soc (esclop, soca d'arbre)
 sol (astre, v. soler, únic)
 son (sensació dormir, possessiu)
 te (pronome, infusió)
 us (pronome)
 vens, venen (v. vendre)
 vos (pronome)

(Fes l'activitat d'aprenentatge 16)

▼ La tilde diacrítica

La palabras monosílabas, en general no llevan tilde. La tilde diacrítica sirve para diferenciar monosílabos iguales pero con significados diferentes.

Se escriben **con tilde**

éi: pronombre.
mí: pronombre.
tú: pronombre.
sí: afirmación y pronombre.
dé: verbo dar.
sé: verbo saber.
té: bebida.

Se escriben **sin tilde**

el: artículo.
mi: determinante posesivo.
tu: determinante posesivo.
si: conjunción condicional.
de: preposición.
se: pronombre.
te: pronombre.

más: adverbio de cantidad.

sólo: adverbio (*solamente*).

aún: cuando equivale a *todavía*.

mas: cuando equivale a *pero*.

solo: adjetivo, de *soledad*.

aun: cuando equivale a *incluso*.

▲ (Fes l'activitat d'aprenentatge 18)

4. LÈXIC

La composició

La composició és el procés de creació de noves paraules a partir de dues o més paraules ja existents. El resultat és una paraula composta.

Les combinacions de paraules més freqüents en català i en castellà són aquestes:

verb + nom	<i>escurabutxaques, llepafils, llevataps, para-sol, quitanieves</i>
nom + nom	<i>capicua, allioli, ajoaceite,</i>
adjectiu + nom	<i>cama-sec, panxacontent, manirroto,</i>
adjectiu + adjectiu	<i>sordmut, blaugrana, verdinegro, blanquiazul</i>

En alguns casos els components del mot compost poden patir algun canvi que facilita la fusió dels mots. Per exemple:

mano + roto.....manirroto
verde + negro..... verdinegro
blanco + azul ..... blanquiazul

Paraules compostes a la manera culta

Les ciències i la tecnologia són els àmbits on es produeixen més canvis. Constantment sentim a parlar de nous descobriments, de nous productes, de noves tècniques... El lèxic d'aquests camps ha de ser un lèxic precís: els mots han de tenir un sol significat.

Un dels mecanismes més emprats per a la creació de neologismes en l'àmbit tecnicocientífic és la composició a partir de lexemes grecs i llatins.

Hi ha paraules del llatí i del grec que s'han incorporat a la nostra llengua sense sofrir canvis en la seva forma ni en el seu significat: són els cultismes. Aquestes paraules s'utilitzen sovint per formar paraules compostes que donen nom a conceptes dels àmbits tècnic, científic i humanístic.

Fixem-nos, per exemple, en aquestes paraules gregues:

<i>arqueo</i> «antic»	<i>logia</i> «ciència»
<i>topo</i> «lloc»	<i>onim</i> «nom»
<i>antropo</i> «home»	

Aquestes paraules no existeixen com a paraules independents, ni en català ni en castellà. El que sí que hi trobem són mots formats a partir de la composició de dues d'aquestes paraules:

arqueologia
topònim
antropologia
antropònim

Encara que inicialment es tractava d'una autèntica composició de dues paraules, amb el pas del temps s'ha perdut el significat de cadascuna en benefici d'un significat més global. Per això a vegades costa de veure que són paraules compostes.

Les paraules compostes a partir de cultismes no porten guió d'enllaç, ni en català ni en castellà.

(Fes les activitats d'aprenentatge 18, 19, 20 i 21)

PER APRENDRE

Activitat 1

Qui va ser el primer autor que va escriure sobre filosofia i ciència en una llengua vulgar? Quina era aquesta llengua?

Activitat 2

Qui eren els trobadors? En saps algun nom?

Activitat 3

Què són les novel·les de cavalleries?

Activitat 4

Quines són les novel·les en català més importants del segle XV? Qui en són els seus autors?

Activitat 5

A continuación puedes leer un texto perteneciente al mester de juglaría y otro del mester de clerecía.

La batalla de Alcocer

Abrazan ya los escudos delante del corazón
Y arrancan a combatir con ardido corazón.
«Heridlos, mis caballeros, por amor del Creador!»

Yo soy Ruy Díaz, el Cid, de Vivar Campeador». Vierais allí tantas lanzas todas subir y bajar,
Y tantos buenos caballos sin sus jinetes marchar.

(Anónimo, Cantar de Mio Cid)

El Romero de Santiago

Amigos y señores, por Dios y Caridad
Oid otro milagro, hermoso de verdad:
San Hugo lo escribió, de Cluny fue abad,

Y aconteció a un monje de su comunidad

(Gonzalo de Berceo, Milagros de Nuestra Señora)

a) ¿Cuál es el tema de cada fragmento?

---

b) Según la temática de cada uno, ¿Cuál pertenece al mester de juglaría y cual pertenece al mester de clerecía?

Activitat 6

Lee este poema de las *Coplas por la muerte de su padre*, de Jorge Manrique. Contesta las preguntas siguientes:

Nuestras vidas son los ríos
que van a dar en la mar,
que es el morir;
allí van los señoríos
derechos a acabar
y consumir;
allí los ríos caudales,
allí los otros medianos
y más chicos
llegados, son iguales
los que viven por sus manos
y los ricos.

a) Marca con una X el tema que mejor se ajusta a estos versos:

- La fugacidad de la vida.
- La tristeza por la muerte de un ser querido.
- La muerte iguala a todos los hombres.
- Locus amoenus.

b) ¿Qué metáfora utiliza el poeta para hablar de la vida y la muerte?

---

c) Jorge Manrique distingue entre tres tipos de ríos. ¿Cuáles son? ¿A qué se refiere con esta metáfora?

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 7

Quina peculiaritat tenen l'asturleonès i l'aragonès?

Activitat 8

Sense comptar els dos dialectes citats en la pregunta anterior, quantes llengües romàniques hi ha actualment?

Activitat 9

On es parla el sard?

GRAMÀTICA**Activitat 10**

Completa les frases següents amb el verb adequat i després subratlla el sintagma verbal (SV):

seria, va rebre, representa, es considera, han comprat, participarem, tenia, escolten, es van adonar, estimula, penetrava.

Ex: Abocar deixalles als rius es considera delictes ecològic. (SV)

El soroll del vent ..... per tots els racons.
 Els veïns ..... les notícies de Catalunya Ràdio.
 La lectura de poesia ..... la imaginació.
 No ..... de l'oscil·lació del pèndol del rellotge.
 El pintor ..... un aquari amb peixos de colors.
 Els amants de la música ja ..... les entrades per al concert.
 La cridòria amb què la mainada ..... els pallassos fou sorprenent.
 Un excés d'aigua ..... contraproduent per a les plantes.
 ..... en les activitats que organitza el casal d'estiu.
 Per a qualsevol ciutat tenir port de mar ..... un gran avantatge.

Activitat 11

Completa els següents sintagmes nominals amb els sintagmes verbals (SV) adients:

Ex: Aquesta noia és la meva cosina.

Les taules blanques .....
 Els veïns del cinquè .....
 El sopar d'avui .....
 Els núvols d'abril .....
 La visita programada .....
 Els dies de la setmana .....
 Les plantes marines .....
 Els balcons de la sala .....

Els pantans de Catalunya .....

Els diaris de la comarca .....

Activitat 12

Identifica el complement directe (CD) de les frases següents:

Ex: Li enviaré **una postal** des d'Atenes.

Lliuraré el treball de ciència la setmana vinent.
 Han concedit una beca a l'alumne de la Isabel.
 Donaran un premi a la millor poesia.
 Us ha cridat la bibliotecària de la universitat.
 Han decidit refer tota la redacció del diari.
 En Juli va obrir un calaix de l'armari.
 Hauríem de mirar aquella fotografia amb molta atenció.
 Tenien molts còmics guardats.
 Demana algun bolígraf de color blau.
 Volia veure aquella pel·lícula, però ja no la fan.
 Ahir vaig menjar molts bolets.

Activitat 13

Identifica el complement indirecte (CI) de les frases següents:

Ex: Hem donat galetes **a l'Arnau**.

Han pagat a la Maria el que li devien.
 Han lliurat l'informe mensual a les secretàries.
 Hem dit a en Pere que cuina molt bé.
 Porta els bitllets d'avió per a la Lluïsa.
 En Lluís compra als seus fills tot el que li demanen.
 Cal que facilitin pisos de renda baixa als joves.
 En aquest supermercat regalen jocs de taula als clients.
 Per Sant Jordi els escriptors firmen els llibres als seus lectors.
 La policia sovint imposa sancions als conductors imprudents.
 El dependent ha explicat les característiques del producte als seus clients.
 La ministra ha donat als ciutadans els detalls de la reforma.

Activitat 14

Identifica el complement preposicional (CPrep) de les frases següents:

Ex: Aquesta institució es dedica **al col·leccionisme d'obres d'art**.

L'actriu s'ha negat a intervenir en aquella pel·lícula.
 L'associació de veïns participarà en una campanya en favor de la pau.
 Encara no sabem si accediran a la nostra petició.
 Els alpinistes va exposar-se a temperatures molt extremes.
 Els accionistes han decidit no invertir en aquest negoci.
 No ens volem arriscar a passar per aquest pont.
 Ningú no ha de renunciar als seus drets.

Els metges insisteixen sempre en aquestes recomanacions.
 No em parlis mai més d'aquell desgavell.
 Els partits de l'oposició han accedit al pacte.

Activitat 15

Identifica el complement circumstancial (CC) de les frases següents:

Ex: El tren havia sortit **més aviat del compte**.

No raja gens d'aigua de la font
 Vindrem després de sopar.
 Arribarem arran de mar.
 Treballo al costat de la fàbrica.
 Obeeix cegament les seves ordres.
 No posem mai sal a la carn.
 Pujarem al cim amb una cordada d'atac.
 S'hi van acostar de puntetes.
 Dissabte ens trobarem tots el integrants de l'equip.
 Ho hem aconseguit gràcies a la seva intervenció.
 Viatjarà amb tots nosaltres.
 Vam decidir no sortir del refugi.
 Menjaré un entrepà al bar de la cantonada.
 La pluja cau amb molta força.
 Els esportistes van plegar tard.

Activitat 16

Accentua quan calgui els mots de les frases següents:

Ha tret un deu a l'examen. Deu n'hi do!
 Mon germa veu el mon per un forat.
 Es pensa que es ell que ho ha de fer.
 A aquell no se li veu mai el pel.
 Els que venen en aquestes parades del carrer, venen de molt lluny.
 Ja es prou neta la bota de vi?
 Cal que la netegis mes be.
 Es un jersei fet ama.
 Aquella dona gran ja es avia. Te dos nets.
 Encara no se que farem per Pasqua.
 Ja t'ho explicare amb pels i senyals.
 No corris tant amb el cotxe que venen els guardies.

Activitat 17

Identifica el complemento directo o el complemento indirecto:

Busco las llaves.
 Escribo postales a mi familia.
 Juan entregó sus ejercicios a la profesora.
 Espero a Miguel.

Activitat 21

En cada columna hi ha una llista de paraules gregues i llatines. Relaciona'n una de cada columna i forma paraules compostes.

<i>zoo</i> «animal»	
<i>hecto</i> «100»	<i>teca</i> «magatzem»
<i>claustró</i> «tancat»	
<i>andro</i> «home»	<i>logia</i> «estudi, ciència»
<i>foto</i> «llum»	
<i>biblio</i> «llibre»	<i>metre</i> «mesura»
<i>astro</i> «astre»	
<i>fobia</i> «por, aversió»	
<i>fono</i> «veu»	
<i>chromo</i> «color»	<i>grafia</i> «escriptura»
<i>topo</i> «lloc»	
<i>kilo</i> «1.000»	<i>onim</i> «om»
<i>psico</i> «ment»	
<i>pseudo</i> «fals»	<i>terapia</i> «tractament»
<i>oftalmo</i> «vista»	

Activitat 22

Explica el significat literal de les paraules compostes que has format en l'exercici anterior.

Activitat 1

Fixa't en el poema següent del trobador Guillem de Cabestany:

Lo dous cossire que'm don'Amors soven, dona'm fai dire de vos maynh ver plazen. Pessan remire vostre cors car e gen, cuy ieu dezire	mais que no fas parven. E sitot me desley per vos, ges no'us abney, qu'ades vas vos sopley ab fina benvolensa. Dompn'en vetz oblit mey qu'ieu lau vos e mercey.
---	---

Traducció: La dolça tristesa que em dóna sovint l'Amor em fa dir de vós, dona, alguns versos agradables. En el meu pensament miro el vostre cos bonic i gentil, que desitjo, però no ho manifesto. I encara que per vós perdi el camí, no renego del vostre amor, sinó que us demano amor sincer. Dama en qui resplendeix la bellesa, moltes vegades m'oblido de mi mateix quan us lloo i us demano pietat.

- En quin idioma està escrit?

- Què explica el poema?

Activitat 2

Què és un *senyal* en la poesia trobadoresca?

Activitat 3

Qui era Ausiàs March? Què caracteritza la seva poesia?

Activitat 4

Quines són les quatre grans cròniques? Què expliquen?

Activitat 5

Explica cuál es la temática de la literatura castellana medieval.

Activitat 6

¿Por qué el siglo xv es una época de transición entre la Edad Media y el Renacimiento?

Activitat 7

Explica la importancia de *La Celestina* y su carácter innovador.

Activitat 8

Què és una llengua morta? Hi ha alguna llengua romànica morta?

Activitat 9

Cita alguna llengua romànica que s'hagi estès de manera generalitzada fora d'Europa.

---

g) L'entrenador va seleccionar alguns jugadors del Barça.

h) Hi assistiran dos representants dels països no alienats.

i) La metgessa va practicar una intervenció quirúrgica.

j) Els amics d'en Moisès es trobaran al pic de les Bruixes.

Activitat 12

Completa aquestes frases amb alguns dels complements directes del quadre.

caramels, la data, el compte, el formulari, les solucions, el que havia de dir, la faldilla, la coral, les lliçons, el quadre, les notícies

Ex: Portava **la faldilla**

Repartien	Mirava .....
Llegia	Pensava .....
Demanava	Oblidava .....
Estudiava	Escrivia .....
Dirigia	Omplia .....

Activitat 13

Completa les frases següents amb un CI:

Ex: Envio les cartes **a les secretàries**.

El capità posa una medalla al .....

Vam ensenyar el pis a .....

Presentaré la meva xicota a .....

Ensenya les notes a .....

Compraré quatre detalls a .....

Avui emprovaré el vestit a .....

Sempre guarden els diaris per a .....

Vull enviar un missatge a .....

Hem de fer la comanda a .....

Activitat 14

Completa les frases següents amb un CC:

al refugi, a l'armari, al jardí, al restaurant, a l'hospital, amb un pinzell al
casal, amb avió, al cinema, al taller, a la nevera

Ex: Vam passar la nit **al refugi**.

Acompanyo la mare a .....

Vaig plantar un arbre al .....

Hem desat els abrics a .....

Guarda les ampolles a la .....

Porta la moto al .....

Van recollir les entrades .....

Van travessar l'Atlàntic .....

Enviarem la comanda .....

Pintarem el quadre .....

Activitat 15

Completa les frases amb un CPrep:

casament de la filla, les empreses del sector, aquests argument, perill
que corrien, la seva sort, negar-ho tot, l'argument de la pel·lícula, el su-
port dels companys, res del que ha fet, futur del negoci, la millora de les
relacions

Ex: Va accedir **a la presidència**.

Parlaven del .....

Contribuiran a .....

Cal relacionar-lo amb .....

S'entossudien a .....

No es recorda de. ....

Es van adonar del .....

Ens vam alegrar de .....

No es penedeix de .....

Insistirem en .....

Necessitem comptar amb .....

Activitat 16

D'aquesta llista de paraules destria les paraules compostes i separa'n els components:

gratacels

ulleres

paraigua

penja-robes

simpàtic

psicologia

caçapapallones

busca-raons

llogacama

llibreria

salvavides

serralleria

Activitat 17

Escribe palabras compuestas con estas palabras:

quita: .....

pinta: .....

corta: .....

tele «distancia»: .....

fobia «aversión, miedo»: .....

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE

PER APRENDRE

Activitat 1

Ramon Llull. El català.

Activitat 2

El trobador eren poetes medievals que escrivien les seves obres en provençal. Acostumaven a ser nobles instruïts o homes que vivien a la cort. Els joglars recitaven les seves poesies a les places dels pobles. Són trobadors Guillem de Berguedà, Ramon Vidal de Besalú, Cerverí de Girona i Guillem de Cabestany.

Activitat 3

Les novel·les de cavalleries són narracions extenses que expliquen la vida d'un cavaller. Pretenen ser un model de comportament.

Activitat 4

Curial e Güelfa, que és anònima, i *Tirant lo Blanch*, escrita per Joanot Martorell i acabada per Martí Joan de Gualba.

Activitat 5

a) El fragmento del *Cantar de Mio Cid*, explica el ambiente del campo de batalla.

El segundo fragmento es de temática religiosa y moralizante, se nos va a contar un milagro.

b) El *cantar de Mio Cid* pertenece al mester de juglaría (oficio o arte de juglares). Los juglares cantaban las hazañas de los héroes, en este caso se trata del Cid.

Los Milagros de Nuestra Señora pertenece al mester de clerecía (oficio o arte de clérigos), Gonzalo de Berceo escribió una obra de carácter religioso con finalidad didáctica.

Activitat 6

a) La muerte iguala a todos los hombres.

b) La vida es un río y la muerte es el mar, donde desemboca el río de la vida.

c) Ríos caudales.

Ríos medianos.

Ríos chicos.

Se refiere a las clases sociales: - los ríos caudales son los hombres y mujeres ricos y nobles,

- los ríos medianos se refiere las personas que viven bien sin pertenecer a la nobleza,

- los ríos chicos son los pobres.

Todos ellos, sea cual sea su fortuna, son iguales ante la muerte, que no hace diferencias entre unos y otros.

Activitat 7

L'asturleonès i l'aragonès són dialectes del llatí que no han assolit la categoria de llengua de cultura per la pressió del castellà.

Activitat 8

Són nou: el galaicoportuguès (o el gallec i el portuguès, i si es compten així són deu); el castellà, el català, l'occità, el francès, l'italià, el sard, el retoromànic i el romanès. El dàlmata va desaparèixer i ja no es parla enlloc.

Activitat 9

El sard és una llengua romànica que es parla a l'illa de Sardenya, a l'estat italià.

GRAMÀTICA**Activitat 10**

El soroll del vent penetrava per tots els racons.

Els veïns escolten les notícies de Catalunya Ràdio.

La lectura de poesia estimula la imaginació.

No es van adonar de l'oscil·lació del pèndol del rellotge.

El pintor tenia un aquari amb peixos de colors.

Els amants de la música ja han comprat les entrades per al concert.

La cridòria amb què la mainada va rebre els pallassos / fou sorprenent.

Un excés d'aigua seria contraproduent per a les plantes.

Participarem en les activitats / que organitza el casal d'estiu.

Per a qualsevol ciutat tenir port de mar / representa un gran avantatge.
(Aquesta frase té dos sintagmes verbals, perquè és una oració composta.)

Activitat 11

Exercici obert, les possibles respostes són aquestes:

Les taules blanques són de marbre.

Els veïns del cinquè criden sovint.

El sopar d'avui serà a dos quarts de deu.

Els núvols d'abril porten aigua.

La visita programada va ser un èxit.

Els dies de la setmana són set.

Les plantes marines viuen a dins de l'aigua.

Els balcons de la sala són de fusta.

Els pantans de Catalunya estan plens.

Els diaris de la comarca surten diàriament.

Activitat 12

Lliuraré el treball de ciència la setmana vinent.

Han concedit una beca a l'alumne de la Isabel.

Donaran un premi a la millor poesia.

Us ha cridat la bibliotecària de la universitat.

Han decidit refer tota la redacció del diari.

En Juli va obrir **un calaix de l'armari**.
 Hauríem de mirar **aquella fotografia** amb molta atenció.
 Tenien **molts còmics guardats**.
 Demana **algun bolígraf de color blau**.
 Volia veure **aquella pel·lícula**, però ja no la fan
 Ahir vaig menjar **molts bolets**.

Activitat 13

Han pagat **a la Maria** el que li devien.
 Han lliurat l'informe mensual **a les secretàries**.
 Hem dit **a en Pere** que cuina molt bé.
 Porta els bitllets d'avió **per a la Lluïsa**.
 En Lluís compra **als seus fills** tot el que li demanen.
 Cal que facilitin pisos de renda baixa **als joves**.
 En aquest supermercat regalen jocs de taula **als clients**.
 Per Sant Jordi els escriptors firmen els llibres **als seus lectors**.
 La policia sovint imposa sancions **als conductors imprudents**.
 El dependent ha explicat les característiques del producte **als seus clients**.
 La ministra ha donat **als ciutadans** els detalls de la reforma.

Activitat 14

L'actriu s'ha negat **a intervenir en aquella pel·lícula**.
 L'associació de veïns participarà **en una campanya en favor de la pau**.
 Encara no sabem si accediran **a la nostra petició**.
 Els alpinistes va exposar-se **a temperatures molt extremes**.
 Els accionistes han decidit no invertir **en aquest negoci**.
 No ens volem arriscar **a passar per aquest pont**.
 Ningú no ha de renunciar **als seus drets**.
 Els metges insisteixen sempre **en aquestes recomanacions**.
 No em parlis mai més **d'aquell desgavell**.
 Els partits de l'oposició han accedit **al pacte**.

Activitat 15

No raja gens d'aigua **de la font**.
 Vindrem **després de sopar**.
 Arribarem **arran de mar**.
 Treballo **al costat de la fàbrica**.
 Obeeix **cegament** les seves ordres.
 No posem mai sal **a la carn**.
 Pujarem **al cim** amb una cordada d'atac.
 S'hi van acostar **de puntetes**.
Dissabte ens trobarem tots el integrants de l'equip.
 Ho hem aconseguit **gràcies a la seva intervenció**.
 Viatjarà **amb tots nosaltres**.
 Vam decidir no sortir **del refugi**.
 Menjaré un entrepà **al bar de la cantonada**.
 La pluja cau **amb molta força**.
 Els esportistes van plegar **tard**.

Activitat 16

Ha tret un deu a l'examen. Déu n'hi do!
 Mon germà veu el món per un forat.
 Es pensa que és ell que ho ha de fer.
 A aquell no se li veu mai el pèl.
 Els que venen en aquestes parades del carrer, vénen de molt lluny.
 Ja és prou neta la bota de vi?
 Cal que la netegis més bé.
 És un jersei fet a mà.
 Aquella dona gran ja és àvia. Té dos néts.
 Encara no sé què farem per Pasqua.
 Ja t'ho explicaré amb pèls i senyals.
 No corris tant amb el cotxe, que vénen els guàrdies.

Activitat 17

Busco las llaves.

CD

Escribo postales a mi familia.

CD

CI

Juan entregó sus ejercicios a la profesora.

CD

CI

Espero a Miguel.

CI

Activitat 18

¿Te quedaste solo?
 Sólo quiero tomar un té.
 Sé que no se enfadará si me voy.
 Sí, te daré más dinero.
 Si quieres, puedes venir.
 Este es el amigo de Miguel.
 ¿Quieres que te dé su dirección?
 Mi casa es pequeña.
 ¿Este mensaje es para mí?

LÈXIC**Activitat 19**

para + llamps
 porta + avions
 pell + roja
 trenca + closques
 escalfa + llits
 agre + dolç
 porta + equipatges
 nord + est
 eixuga + mans
 espanta + sogres

enterra + morts
 sud + oest
 escura + xemeneies
 sud + americà
 renta + plats
 cel + obert
 tomba + truites
 apaga + llums
 corre + bou
 fil + ferro

cap + roig
hispano + americà

blau + grana

Activitat 20

Verb + nom	nom + nom	adjectiu + adjectiu	adjectiu + nom
parallamps	sud-oest	agredolç	pellroja
enterramorts	nord-oest	blaugrana	sud-americà
portaavions	filferro	hispanoamericà	celobert
escura-xemeneies			cap-roig
trencaclosques			
escalfallits			
rentaplats			
portaequipatges			
tombatruites			
apagallums			
eixugamans			
correbou			
espanta-sogres			

Activitat 21

zoologia	hectòmetre
claustrofòbia	andrologia
fotografia	biblioteca
astrologia	fonoteca
cromoteràpia	topònim
quilòmetre	psicoteràpia
pseudònim	oftalmologia

Activitat 22

Zoologia: Estudi dels animals.
 Hectòmetre: 100 vegades la mesura.
 Claustrofòbia: Aversió als espais tancats.
 Andrologia: Estudi de l'home (masculí).
 Fotografia: Escripura de la llum.
 Biblioteca: Magatzem de llibres.
 Astrologia: Estudi dels astres.
 Fonoteca: Magatzem de veus (enregistraments de veu).
 Cromoteràpia: Tractament amb colors.
 Topònim: Nom d'un lloc.
 Quilòmetre: 1.000 vegades la mesura.
 Psicoteràpia: Tractament de la ment.
 Pseudònim: Fals nom.
 Oftalmologia: Estudi de la vista.

Activitat 1

El poema és escrit en provençal o occità. Explica l'amor del trobador per una dama, a la qual dedica el poema. Li explica com pensa en ella i la desitja, encara que no ho digui públicament. Això és normal, ja que probablement la dama és una dona casada.

Activitat 2

El senyal és un pseudònim que, en una poesia, amaga el nom de l' enamorada.

Activitat 3

Ausiàs March (1397-1459) és el poeta medieval més important de la literatura catalana. Va néixer a Gandia i, després d'una vida aventurera, es va dedicar a escriure. La seva poesia té un gran valor, ja que renova la lírica catalana, trencant amb la poesia trobadoresca. Es caracteritza per expressar vivències personals molt relacionades amb la seva vida i el seu estat d'ànim. Els temes principals que tracta són l'amor i la mort.

Activitat 4

El Llibre dels feits o Crònica de Jaume I (1207-1276); *el Llibre del rei en Pere* o Crònica de Bernat Desclot (1283-1288); *la Crònica de Ramon Muntaner* (iniciada el 1325); *la Crònica de Pere el Cerimoniós* (1383-1387). Les cròniques són textos en prosa, a mig camí entre la història i la literatura, que expliquen els fets més importants o destacables ocorreguts en un període de la història. Expliquen les accions dels reis, les seves conquestes i les seves guerres.

Activitat 5

Los temas de la literatura medieval castellana son básicamente dos:

Las obras del mester de juglaría que se refiere al arte o oficio de los juglares. Los juglares cantaban las hazañas de héroes que se caracterizaba por su lealtad, valentía, sentido de la justicia y amor a su comunidad. El héroe más conocido fue Rodrigo Díaz de Vivar, el Cid Campeador, protagonista del *Cantar de Mío Cid* y famoso por sus batallas contra los musulmanes. El cantar de gesta es una composición anónima que está destinada a ser recitada o cantada ante una audiencia popular.

En la misma época se creó el mester de clerecía o oficio de clérigos, formado por eclesiásticos que escribían composiciones de carácter religioso con finalidad didáctica. Por ejemplo, el clérigo Gonzalo de Berceo (siglo xiii) escribió los *Milagros de Nuestra Señora*, una obra dedicada a la Virgen. Este clérigo usó el castellano, en lugar del latín, para divulgar sus enseñanzas religiosas

Activitat 6

El segle XV se considera una etapa de transició entre la Edat Mitjana i el Renaixement perquè el humanisme, una nova filosofia procedent d'Itàlia, impulsa nous valors culturals i humans: l'interès per la cultura clàssica de Grècia i Roma a més d'una nova concepció de la vida en què l'home se sent el centre de l'univers i aquest està fet a la seva mida.

Activitat 7

En *La Celestina* se combina el llenguatge culte i el llenguatge popular. Una característica original és el realisme amb el que reflecteix la societat urbana interessada en el benefici personal. Se diu que *La Celestina* no és una obra medieval sinó que reflecteix la nova corrent humanista perquè el seu personatge principal, l'alcahueta, té uns marcats trets psicològics: és un ésser creïble i humà, a diferència dels personatges estereotipats de l'Edat Mitjana.

En aquesta època de transició al Renaixement, tant Jorge Manrique com Fernando de Rojas signen les seues obres perquè volen guanyar prestigi i quedar a la memòria dels homes per sempre, s'allunyen de l'anonimat de l'època medieval.

Activitat 8

Una llengua morta és una llengua que s'ha extingit, que es parlava en el passat i que ja no es parla actualment. Una llengua romànica morta és el dàlmata.

Activitat 9

S'han estès fora d'Europa el castellà, el francès i el portuguès.

Activitat 10

L'occità és una llengua romànica parlada a Occitània, una zona del sud de França. Durant l'edat mitjana va ser una llengua de cultura molt important, que van utilitzar els trobadors per escriure les seues obres poètiques. Actualment no és oficial.

Activitat 11

a) En Carles   pagarà   molts honoraris   als seus advocats.
 SN (subjecte)   nucli   CD   CI

 SV (predicat)

b) Aquests préssecs   no són   gaire bons.
 SN (subjecte)   nucli   atribut

 SV (atribut)

c) La gossa va clavar les incisives a la Maria.
 SN (subjecte) nucli CD CI

 SV (predicat)

d) Els malalts rebran la visita de la directora.
 SN (subjecte) nucli CD

 SV (predicat)

e) Els jutges van negar-se a aclarir la qüestió de l'herència.
 SN (subjecte) nucli .CPrep

 SV (predicat)

f) En Ramon vol diaris vells.
 SN (subjecte) nucli CD

 SV (predicat)

g) L'entrenador va seleccionar alguns jugadors del Barça.
 SN (subjecte) nucli CD

 SV (predicat)

h) Hi assistiran dos representants dels països no alienats.
 CC nucli SN (subjecte)

 SV (predicat)

i) La metgessa va practicar una intervenció quirúrgica.
 SN (subjecte) nucli CD

 SV (predicat)

j) Els amics d'en Moisès es trobaran al pic de les Bruixes.
 SN (subjecte) nucli CC

 SV (predicat)

Activitat 12

Repartien *caramels*.
 Llegia *les notícies*.
 Demanava *el compte*.
 Estudiava *les lliçons*.
 Dirigia *la coral*.

Mirava *el quadre*.
 Pensava *el que havia de dir*.
 Oblidava *la data*.
 Escrivia *les solucions*.
 Omplia *el formulari*.

Activitat 13

Exercici obert. Possibles respostes:

El capità posa una medalla **al soldat**.
 Vam ensenyar el pis **a la Núria**.
 Presentaré la meva xicota **als pares**.
 Ensenya les notes **als teus companys**.
 Compraré quatre detalls **als nens**.
 Avui emprovaré el vestit **a la Maria**.
 Sempre guarden els diaris **als amics**.
 Vull enviar un missatge **a en Ramon**.
 Hem de fer la comanda **a la botiga**.

Activitat 14

Acompanyo la mare **a l'hospital**.
 Vaig plantar un arbre **al jardí**.
 Hem desat els abrics **a l'armari**.
 Guarda les ampolles **a la nevera**.
 Porta la moto **al taller**.
 Van recollir les entrades **al cinema**.
 Van travessar l'Atlàntic **amb avió**.
 Enviarem la comanda **al restaurant**.
 Pintarem el quadre **amb un pinzell**.

Activitat 15

Parlaven **del casament** de la filla.
 Contribuiran **a la millora** de les relacions.
 Cal relacionar-lo **amb les empreses** del sector.
 S'entossudien **a negar-ho** tot.
 No es recorda **de l'argument** de la pel·lícula.
 Es van adonar **del perill** que corrien.
 Ens vam alegrar **de la seva sort**.
 No es penedeix **de res** del que ha fet.
 Insistirem **en aquest argument**.
 Necessitem comptar **amb el suport** dels companys.

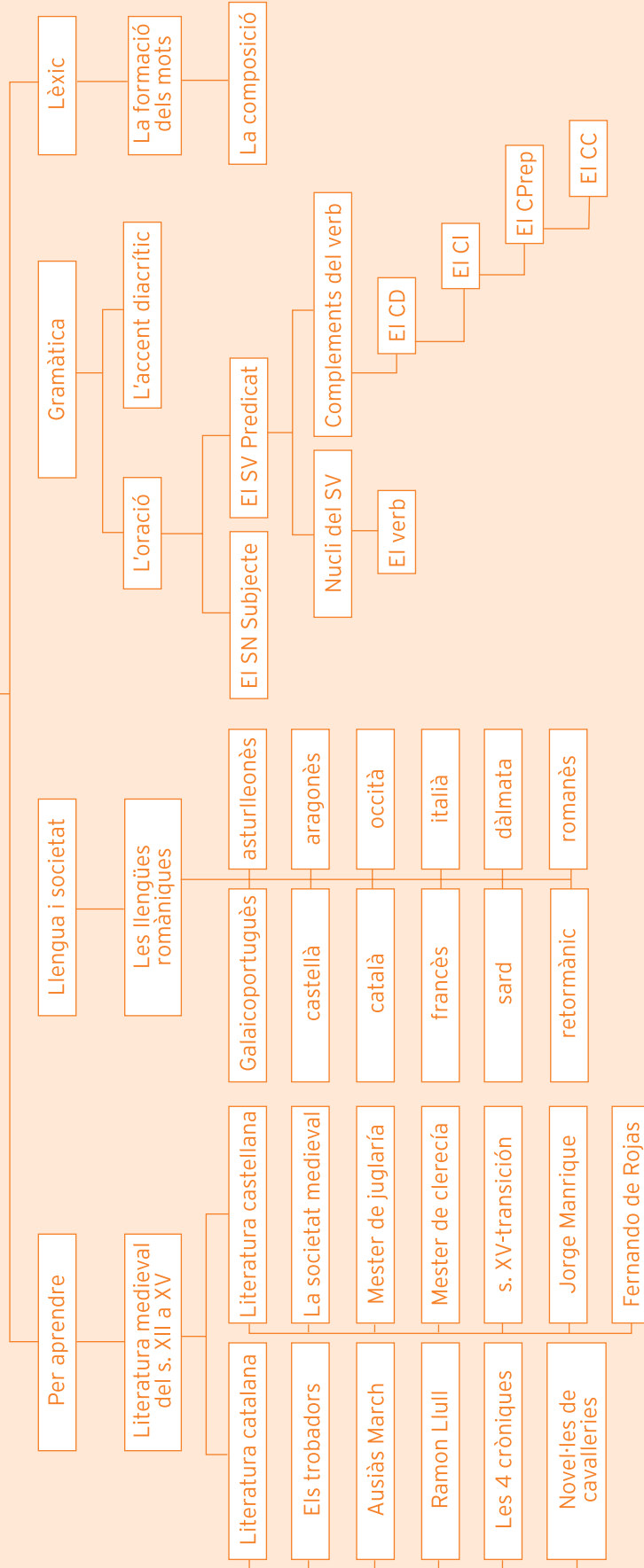
Activitat 16

Paraules compostes: **gratacels - paraigua - penja-robes - psicologia - caça-papallones - busca-raons - lligacama - salvavides.**

Activitat 17

quita: **quitanieves, quitamanchas...**
 pinta: **pintauñas, pintalabios, pintamonas...**
 corta: **cortauñas, cortafuegos, cortacésped...**
 tele «distancia»: **telemetría, teléfono, televisión, televisor, teledividente...**
 fobia «aversión, miedo»: **agorafobia, xenofobia, claustrofobia, aracnofobia...**

TEMES I MITES

com ho porto?

Què he après i qué em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Omple la graella amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Tenir una visió general de la literatura medieval catalana i castellana.	1, 2, 3, 4, 5, 6		
Llegir i comprendre textos literaris medievals senzills.		1, 2, 3, 4	
Conèixer les llengües romàniques i les seves característiques.	7, 8, 9	8, 9, 10	
Analitzar sintàcticament sintagmes verbals identificant el nucli i els tipus de complements.	10, 11, 12, 13, 14, 15, 17	11, 12, 13, 14, 15	
Escriure correctament paraules amb accent diacrític.	16, 18		
Formar paraules compostes i alguns cultismes a partir de la composició.	19, 20, 21, 22	16, 17	

Annex 1

169

ANNEX 1

Comunicació 5. TEMES I MITES

El gènere

Formació del femení:

El femení dels noms que designen persones i animals es forma de diverses maneres:

Afegint una **-a** al masculí:

De vegades, la **-a** del femení pot provocar canvis consonàntics en la darrera grafia del masculí:

-p > ba
-t > da
-c > ga
-f > va
-u > va
-s > ssa

Els masculins que acaben en vocal tònica fan el femení afegint **-na**:

El masculins acabats en **-òleg** formen el femení en **-òloga**

Els masculins acabats en **-e**, **-o** canvien aquesta vocal per **-a**:

En alguns casos el femení adopta unes terminacions específiques:

-essa:

-iu:

-ina:

femení **-a**, masculí **-ot** (molt pocs casos):

Mots diferents per a cada gènere:

Són invariables els acabats en:

-aire:

-ista:

-cida:

nen-nena, noi-noia, fill-filla, gat-gata, carnisser-carnissera, marquès-marquesa,

llop-lloba
nebot-neboda
amic-amiga
serf-serva
jueu-jueva
gos-gossa

germà-germana, cosí-cosina, lleó-lleona, padrí-padrina, campió-campiona...

psicòleg-psicòloga, arqueòleg-arqueòloga...

mestre-mestra, monjo-monja

alcalde-alcaldeessa, metge-metgessa, comte-comtessa, déu-deessa, actor-actriu, emperador-emperadriu, heroi-heroïna, gall-gallina, tsar-tsarina.

bruixa-bruixot, abella-abellot, guilla-guillot, dida-didot,

home-dona, oncle-tia, cavall-euga, etc.

(el/la) escombriaire, drapaire, boletaire...

(el/la) artista, periodista...

(el/la) homicida...

Mots amb significat diferent segons el gènere:

el canal (via d'aigua), **la** canal (conducte, canonada); **el** fi (la finalitat), **la** fi (l'acabament); **el** vall (excavació), **la** vall (accident geogràfic); **el** son (descans), **la** son (ganes de dormir); **el** pudor (vergonya), **la** pudor (mala olor); **el** llum (aparell), **la** llum (claror), **el** pols (batec), **la** pols (brutícia); **un** editorial (article de fons), **una** editorial (empresa)

Admeten tots dos gèneres, sense canviar de significat: **el / la** mar; **el / la** sarmen; **el** vessant/ **la** vessant.

Atenció! Mots amb gèneres diferents en castellà i en català:

<p>Són masculins: el front, el pebre, el lleixiu, els afores, els anells, els avantatges/desavantatges, el compte, el corrent, el costum, el deute, el dot, el dubte, el pendent, el senyal</p>	<p>Són femenins: les anàlisis, les allaus, les aromes, les dents, les hematies, les postres, la resta, la xocolata, la calor, la resplendor, la suor, les olors</p>
---	---

Formació del plural:

La major part dels noms formen el plural afegint una -s.

<p>Els mots acabats en -a canvien en -es:</p> <p>La terminació -es pot provocar alguns canvis ortogràfics:</p> <p>-ca > ques -ça > ces -ja > ges -ga > gues -gua > gües -qua > qües</p> <p>La major part de noms acabats en vocal tònica afegeixen -ns:</p> <p>Els noms masculins aguts acabats en -s, -ç, -x, -ix, -tx formen el plural afegint -os:</p>	<p>Casa-cases, dona-dones, taula-taules, festa-festes, dia-dies, ...</p> <p>vaca -vaques, plaça-places, esponja-esponges, amiga-amigues, aigua-aigües, pasqua-pasqües</p> <p>mà-mans, fre-frens, raó-raons, pàpans, pi-pins, veí-veïns, patí-patins, capità-capitans</p> <p>vas-vasos, braç-braços, reflex-reflexos, calaix-calaixos, empatx-empatxos</p>
--	--

Atenció perquè hi ha mots acabats en -s precedida de vocal que **dupliquen la s**:

Mots invariables:

Els dies de la setmana:

Mots monosíl·labs invariables:

nas-n**assos**, pastís-past**issos**, ós-ó**ssos**, tros-tro**ssos**, arròs-arro**ssos**, gos-gos**sos**, cos-cos**sos**, embús-embu**ssos**

dilluns, dimarts, dimecres, dijous, divendres.

fons, tos, pols, temps, llapis, atles, tipus, globus.

Adjectius de dues terminacions:

Acabats en consonant:

-a, -s, -es:

brut, bruta, brut**s**, brut**es**
tip, tipa, tip**s**, tip**es**
sord, sorda, sord**s**, sord**es**
mixt, mixta, mixt**os**, mixt**es**
fluix, fluixa, fluix**os**, fluix**es**
dolç, dolça, dolç**os**, dolc**es**
fosc, fosca, fosc**os**, fosc**es**
seriós, seriosa, seriós**os**, seriós**es**
gra**s**, grassa, grass**os**, grass**es**
salat, salad**a**, salat**s**, salad**es**

Masculí -e, femení -a:

agre, agra, agre**s**, agre**s**
ample, ampla, ample**s**, ample**s**
culte, culta, cult**es**, cult**es**

Canvis ortogràfics:

t > d

l > ll

u > v

s > ss

-àleg > -àloga

-eu > -ea

buit, buida, buit**s**, buid**es**
tranquil, tranquil·la, tranquil**s**, tranquil·l**es**
blau, blava, blau**s**, blau**es**
espès, espessa, espess**os**, espess**es**
anàleg, anàloga, anàleg**s**, anàlog**es**
europeu, europea, europeu**s**, europeu**es**

accent o dièresi

tebi, tèbia, tebis, tèb**ies**
genuí, genuïna, genuï**ns**, genuï**nes**

Els acabats en **ç** tenen una sola terminació en el singular:

auda**ç**, auda**ç**, auda**ços**, auda**ces**
velo**ç**, velo**ç**, velo**ços**, velo**ces**
tena**ç**, tena**ç**, tena**ços**, tena**ces**

Adjectius d'una sola terminació:

Una sola forma per al fem./masc. singular i el plural acabat en -s . Són els acabats en:	
-ble	amable/amables
-al	igual/iguals actual/actuals
-el	rebel/rebels
-il	útil /útils
-ar	secular/seculars
-or	interior/interiors
-ent, -ant	prudent/prudents, interessant/interessants
-e (àtona)	enorme/enormes, feble/febles

ELS DETERMINANTS

L'article

El determinat

el, la, l' / els, les / en, na, n'

L'indeterminat

un, una, uns, unes

Els demostratius

Proximitat	aquest	aquesta	aquests	aquestes	açò
	aqueix	aqueixa	aqueixos	aqueixes	això
Llunyania	aquell	aquella	aquells	aquelles	allò

Els possessius tòpics:

Un sol posseïdor	meu	meva	meus	meves
	teu	teva	teus	teves
	seu	seva	seus	seves
Més d'un posseïdor	nostre	nostra	nostres	
	vostre	vostra	vostres	
	seu	seva	seus	seves
	llur		llurs	

Els possessius àtons:

mon	ma	mos	mes
ton	ta	tos	sos
son	sa	sos	ses

Els quantitius:

Variables	quant tant molt poc	quanta tanta molta poca bastant gaire	quants tants molts pocs bastants gaire	quantes tantes moltes poques	(de) (de) (de) (de)
Invariables	que massa força prou (de) més (de) menys (de) gens (de)				

Els quantificadors indefinits:

Variables	un algun tot mateix cert altre	una alguna tota mateixa certa altra	uns alguns tots mateixos certs altres	unes algunes totes mateixes certes	cadascun cada un ambdós	cadascuna cada una ambdues
	tal qualsevol	qualsevulla	tals qualsevol	qualsevulla		
Invariables	cada cap sengles (respectius, corresponents)					

Sintaxi

El nom (sintagma nominal): Els dos primers alumnes són de Mallorca
 El verb (sintagma verbal): El compositor va estrenar una nova obra al Liceu
 L'adjectiu (el sintagma adjectival): Són les persones més felices del món.
 La preposició (sintagma preposicional): Han obtingut els dos primers premis de la loteria.
 L'adverbi (sintagma adverbial): Els ciclistes van travessar la meta molt tard.

Funcions sintàctiques:

Subjecte: La Marta escolta la ràdio.
Predicat Verbal: Els nois escolten les notícies de la ràdio.
Predicat Nominal: (només amb els verbs copulatius): L'Arnau és un noi tranquil

Determinant: Qualsevol determinant (article, demostratiu, possessiu...) pot actuar com a tal. Fixa't en els quadres dels determinants.

Alguns nois de la classe no vindran.
Les taules estan brutes.
Tots els dies són diferents

La meva cosina de Figueres ha tret molt bones notes
Nucli del SN   Nucli del SV

Complement:

Del nom: És un got de vidre.

Del verb:

CD complement directe: He vist la Joana.

CI complement indirecte: Dóna la pel·lícula al Joan

C. Prep. complement preposicional (o de règim verbal): Parla del seu amic.

CC Complement circumstancial

- ▼ En castellano, para formar el femenino se añade **-a** al masculino, pero existen también otros procedimientos:

Terminaciones del masculino	Terminaciones del femenino
consonante o en -o : profesor, marqués, niño, león, perro	-a : profesora, marquesa, niña, leona, perra
-e : cantante, presidente	-a: presidenta Invariable: cantante
-a: artista	Invariable: artista
Excepciones 1. sacerdote, poeta profeta 2. duque, príncipe, conde 3. emperador, actor 4. rey, héroe, gallo 5. palabras diferentes para los dos géneros: toro, caballo, yerno, padre	-isa: sacerdotisa, poetisa, profetisa -esa: duquesa, princesa, condesa -triz: emperatriz, actriz -ina: reina, heroína, gallina vaca, yegua, nuera, madre

EL ARTÍCULO

Determinado	el, la, lo	los, las
Indeterminado	un, una	unos, unas
Contracto	del (de+el) al (a+el)	

LOS DEMOSTRATIVOS

+ proximidad	este, esta	estos, estas
- proximidad	ese, esa	esos, esas
+ lejanía	aquel, aquella	aquellos, aquellas

LOS POSESIVOS

poseedores	persona	un objeto poseído	varios objetos poseídos
<i>uno</i>	1ª	mí, mío, mía	mís, míos, mías
	2ª	tu, tuyo, tuya	tus, tuyos, tuyas
	3ª	su, suyo, suya	tus, suyos, suyas
<i>varios</i>	1ª	nuestro, nuestra	nuestros, nuestras
	2ª	vuestro, vuestra	vuestros, vuestras
	3ª	su, suyo, suya	sus, suyos, suyas

Determinantes numerales

Cardinales

Formas:

1 *uno*, 2 *dos*, 3 *tres*, 4 *cuatro*, etc

16 *dieciséis*, 17 *diecisiete*, 18 *dieciocho*, 19 *diecinueve*

20 *veinte*, 21 *veintiuno*, 22 *veintidós*, etc.

30 *treinta*, 31 *treinta y uno*, 32 *treinta y dos*, etc.

40 *cuarenta*, 50 *cincuenta*, 60 *sesenta*, 70 *setenta*, 80 *ochenta*, 90 *noventa*

100 *cien*, 101 *ciento uno*, 140 *ciento cuarenta*, etc.

200 *doscientos*, 300 *trescientos*, 500 *quinientos*, etc.

1000 *mil*, 2000 *dos mil*, 1 000 000 *un millón*, etc.

Ordinales

Formas:

1º *primero*, 2º *segundo*, 3º *tercero*, 4º *cuarto*, 5º *quinto*, 6º *sexto*, 7º *séptimo*,
8º *octavo*,

9º *noveno*, 10º *décimo*

11º *undécimo*, 12º *duodécimo*, 13º *décimo tercero*, etc.

20º *vigésimo*, 21º *vigésimo primero*, etc.

El uso de los numerales ordinales hasta el 10º es corriente, pero a partir de ahí suelen ser sustituidos por los cardinales:

Voy a la planta *cuarta* / Voy a la planta *quince*.

Las celebraciones con ocasión del transcurso de 1, 100 y 1000 años a partir de un acontecimiento, reciben, respectivamente, los nombres de *aniversario*, *centenario*, *milenario*.

Partitivos

Formas:

$1/2$ *un medio*

Los primeros de la serie son de uso muy frecuente; los demás

$1/3$ *un tercio*

se usan en lenguajes especializados como el de las matemáticas.

$1/5$ *un quinto*

$1/6$ *un sexto*

También es habitual el uso de: *la mitad de, la tercera parte de,*

$1/7$ *un séptimo*

cuarta parte de, etc.

$1/8$ *un octavo*

Multiplicativos:

Formas: *Doble, triple, cuádruple, quíntuple, etc.*

Son muy frecuentes las formas: *dos/tres/cuatro veces mayor/más/que...*

Los determinantes indefinidos

Formas:

Todo, -a, -os, -as

Bastante, -s

Mucho, -a, -os, -as

Poco, -a, -os, -as

Demasiado, -a, -os, -as

Algún, -a, -os, -as

Ningún, -a

Tanto, -a, -os, -as

Otro, -a, -os, -as

▲ *Cualquier*

Mòdul comú

Temes i mites

Àmbit de la Comunicació

5

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família
Direcció General de Formació d'Adults

G₂ R₁ A₁ D₂ U₁ Ì₁ S₁

ARA EN SECUNDÀRIA